

Gezurra ari du

Egunkaria-ren itxieraren kronika

LOREA AGIRRE

© EDIZIOA:

AISE liburuak, ALBERDANIA, ELKARLANEAN, EREIN, ELHUYAR FUNDAZIOA, PAMIELA, SUSA, TTARTTALO, TXALAPARTA

© IDAZLEA: LOREA AGIRRE

DISEINUA: Zirrimarra

ARGAZKIAK:

© Argazki Press S.L. -*Euskal Argazki Agentzia*-

Argazkilariak: Juan Carlos Ruiz

Andoni Canellada

Jon Urbe

Gari Garaialde

Imanol Otegi

Jagoba Manterola

Lander Fernandez Arroiabe

Jon Hernaez

Marisol Ramirez

Luis Jauregialtzo

Monika del Valle

Raul Bogajo

Juanan Ruiz

Gotzon Aranburu

ETB, PLATAFORMA per EGUNKARIA, KOLDO ALDUNTZIN, ASIER AZPILIKUETA

INPRIMATEGIA: LEITZARAN GRAFIKAK

ISBN: 84-95589-94-X

Lege Gordailua: SS-0098-04

Gezurra ari du *Egunkaria*-ren itxieraren kronika

9	Hitzaurrea: Joxe Azurmendi
33	Berunezko giltzarrapoa
43	Kafesnea malko gazienekin
55	Egunero hasten delako
59	Postontzietako lorea
65	Anamari
67	Izuaren gordelekuetan barrena (I)
77	Gainezka
85	Txile, Argentina, Espainia
95	Izuaren gordelekuetan barrena (II)
97	Ilargi bila
101	Legea versus justizia
105	Arratoiak eta zakurrak
113	Aro hitsetarako poesia
127	Estem amb vosaltres
141	Berriro
152	Irudiz irudi
175	'Egunkaria' auzipean
181	Egunez egun
189	Hitzatzea: Iñaki Uria

Joxe Azurmendi

Idazlea

Analisi zirriborroa hitzaurre baterako

'Egunkaria'-ren itxieraren inguruan

Iñaki Uriari, omenez

1. Perspektiba: Madril

Egin beharra baitago zerbait mataza deabruzko horren aurka! Alferrik da: ETA hausteko, lehenbizi hautsi beharra dago haren inguru soziala. Bestela deusetako ez da dena izango, hidra horren mila buruak beti berriro erneko dira. ETArek garroak alderik alde sartu/zabalduak daude inguru sozial eta kulturalean. Hor eta hortik bizi da. Hori da ETArek bizi-indarra. Horrek ematen dio arnasa eta legitimazioa terrorismoari. ETA hor ezkututzen da, elkarte kulturaletan, gaztetxeetan, mugimendu sozialetan. Hori da gazteak ideal noble engainagarriekin limurtzen dituen sirenen kanta, terrorista berrien mintegia. Gero inor ez ei da ETAkoa. Inork ezer ez daki ETAz. ETA ez da existitzen. Baina errealitatea da, euskal gizartean ETA toki guztietan infiltratua dagoela. Enpresetan, bankuetan, sindikatuetan, elizan bertan. Batez ere ikastoletan, eta kulturako erakundeetan ETA erraz infiltratzen da, asko eta asko dira ETArek lekaioak. Zein linea jarraitu beraiek markatzen dute taldean eta azkenik, batzuk ohartuki eta besteak oharkabe, denak ETArek jokoa egiten ari dira. Jokamoldea beti berdina da: pare batek kultur erakunde bat sortzen du ETArek esanera, lagun mordo bat inguruan biltzen du, edozein proiektu asmatzen dute eta Eusko Jaurlaritzak subentzionatzen du hori. Horrela ETAk subentzio publikoak jasotzen ditu. Aldi berean diru beltza garbitzeko sarea muntatzen du, lanbide egoki batean kokatzen ditu bere ekintzaile legalak, militante berriak errekrutatzen ditu. Zirkulu deabruzko bat da. Amaitu beharra dago hori errotik eta betiko.

Gezur beltza da, gu euskararen etsaiak garela. Espainia pluralaren altxor historikoa da euskara, euskara bereziki hain zuzen, beste hizkera iberiko denak galdu direnean, eta inork baino gehiago maite dugu guk. Iraganaren gaudetan galtzen den Protoespainiaren erlikia santua, arima espainol prehistorikoaren lekuko bakarra gaur, his-

torikoki gaztelaniaren ama gainera, gaur kultura unibertsalerako denok daukagun eta behar dugun hizkuntza, espainola euskararen lurretan eta euskaldunen ahotan jaio baita behiala. Euskararen bidez Espainiaren arima bere iragan ilunarekin lotzen da, Espainiak hor oraindik bizirik deskubritzen ditu bere erro denboraurrekoak. Horregatik euskara Espainia osoaren ondare sakratua da. Horregatixe, beti garbi eta ukiezin gorde dadila, nahi dugu, eta halaxe ahaleginduko gara baliabide guztiekin erruki gabe. Ezin dugu toleratu, politiza dadila, nazionalistak etoiki azken urte guztiotan egiten ari diren bezala, beren helburu politikoetarako erabiliz, interes partikularisten tresna bihurturik, separatismoaren arma, itxurabako antiespainolismo baten bandera politiko, bortxakeriaren aliatu moztorropeko. Bukatu da joko hori. Euskarak berriro, gaztelaniaren ondoan, garbi eta bakean bizi behar du, oraindik bizi den tokietan, guztion ondare errespetatu, ez gaztelaniaren aurka, hori da gure guztion hizkuntza nazionala, Konstituzioak dioen legez, guztion kulturako hizkuntza, mundu osoan zabaldua. Ez dugu onartuko euskararen manipulazio politikorik gehiago. Eta ez dadila esan, behar diren neurriak hartzen badira, euskara pertsegitzen dugula, gezurra da hori. Euskara maite dugulakoxe eta euskararen beraren onerako nahi dugu, eranskin politiko eta bortxakeriazko orotatik garbi gorde dadila, guztion altxor bezala begiraundua izan dadila, ezin dugulako ikusi guztion altxorra nazionalisten arma jaurtigarri bilakatua.

Gertatzen dena da, ETak eta nazionalistek euskarari Espainiaren aurka jarduteko ereti ezin hobe bat aurkitu dutela. Bost axola haiei euskara. Euskarari, txapelean eta txistuan edo haurrak izenik bitxienez bataiatzeko moda barregarrian bezala, beste espainolengandik diferentziatzeko aukera bat bilatzen dute. Athleticen beste klub guztietatik bestelakoa izan behar du. Guipúzcoak Gipuzkoa izan behar du orain eta Vizcayak Bizkaia. Absurdua da. Denean eta edozertan, beti diferenteak izan behar dute. Nazionalisten tik neurotikoa da. Azken finean espainolasunari uko egin nahi dute. Haurrak Espainiaren gorrotoan hazten dituzte. Ikastoletan, Jaurlaritzaren subentzioekin ETaren argitaletxeek argitaraturiko liburu arrazistak dira testu obligatuak. Ez diete hurrei Espainiako historiari irakasten, eta bai Euskal Herriko historia mitiko bat, independentzi ametsezkoa, antiespainola. Sekula existitu ez den Euskal Herriaren geografia eta lurkarta fikziozkoak ikasgarritik dizkiete, eldarnio separatista hutsak. Historiako Errege Akademiak berak protestatu behar izan du. Zertarako, baina? Autonomiaren aitzakiaz, nahi dutena egiten dute. Nahi duten informazio pozoitsua hedatzen duten bezala egunoro, euskararen aitzakiarekin, beren irrati eta telebista autonomikoetan eta euskarazko egunkari eta aldizkarietan, diru publikoagaz ordainduriko proselitismo separatista lotsagabea eginez. Eta euskararen aitzakiarekin, gogoko ez dituzten irakasleak edo euskara ez dakiten haurrak, marjinalizatzen dituzten bezala eskoletan, administrazioan beren alderdiko burkideak sartu, Estatuaren zerbitzuetako kandidatuak xantaiatu. Inork abusu guztiok jendaurrean salatzen baditu, eta Estatuak esku hartzeko keinurik txikiena egiten badu ordena pixka bat jartze aldera, segituan altxatzen da nazionalisten garrasia zeruko izarretaraino euskararen jazarpenaren betidaniko ipuinarekin. Gezurra. Ez dago euskararen jazarpenik. Erregeak esan bezala, Espainian ez da inoiz jazarri ez euskara, ez beste hizkuntzarik. Nazionalismoak itsu-

tu ez dituen euskal intelektual objektiboek berek hala aitortzen dute. Konstituzioak euskara babesten du. Gertatzen dena da, separatismoaren bandera bezala erabiltzen dela, euskaragaz espainola ito nahi dela, eta hori ezin da eraman.

Espainol guztion hizkuntza gaztelania da, denok jakin behar duguna. Ez Konstituzioak hala dioelako bakarrik. Denon hizkuntza hori da, denok dakigun eta denok ulertzen duguna, eta gure harremanetan denok behar duguna, hizkuntzak elkar ulertzeko baitira. Guztion artean komunikazioa problemarik gabe gaztelaniak bakarrik ziurtatzen digu. Antzinate antzineneko oroigarri legez, euskara bitxi preziatu bat da, inork baino gehiago guk preziatzen dugu. Ostera, hizkuntza bezala beharrezkoa, Euskal Herrian bertan ere inon ez da. Euskara antzinako hizkuntza bat da, antzinako estrokturekin, antzinako munduari lotua gelditu da. Horregatik, egia da, aspaldian atzera doala, edozelan ere arrazoi naturalengatik doa atzera, ez gezurrezko jazarpenen bategatik. Unamunok bezala Menendez Pidak oso garbi esan zuten hori, eta hala diote oraintxe berton euskal intelektual ausartenek, nazionalismoak itsutu ez dituenek. Euskara hizkuntza primitibo paregabe bat da, hor dago bere interesa, antzinatearen dokumentu bakana. Ez du balio mundu modernoan. Haren balioa bere etxekotasunean dago, bere lokaltasun koloretan, diferentzia dialektaletan ia etxetik etxera, bere ahozketasun arkaikoan. Ez da hizkuntza literarioa. Edo hobeki, poesiakoa eta fabulaziokoa menturaz bada, ez zientziakoa eta komertziokoa. Bilbo euskaraz mintzatzen, imajinazio absurdua da. Berez, egiazko euskara euskalkitan diferentziatua bizi den hori da, euskalkiek dute antzinatearen egiazko balioa eta interesa. Orain, Estatuak eman dien erraztasuna eta laguntza aprobetxatuz hain zuzen, nazionalistek euskara berri bat asmatu dute, batua, eta, espainolaren lekuan, inork mintzatzen ez duen hizkuntza artifizial hori inposatu nahi dute bortxaz. Toki guztietan euskara inposatu nahi da orain. Absurdu bat eta utopismo gaizto bat, kontu egiten bada, euskara inoiz ez dela kulturako hizkuntza izan, espainola bezala.

Mundura, kultura unibertsalera espainolak zabaltzen gaitu. Euskal Herriko idazle handienek berek —Unamunok, Barojak—, munduarentzat idatzi dutenek, espainolez idatzi dute beti, espainolez idatzen dute gaur ere. Horrela denek irakurtzen dituzte. Euskaldunak izan dira literatura espainoleko autore handienetako batzuk, euskaldunak dira oraintxe ere. Inork ez ditu behartu, ez jazarri. Zentzu onak berenaz eraman ditu hala jokatzera. Logikoa da. Euskara sutondorako da, hizkuntza intimoa, ez da hizkuntza literarioa. Idazle utopistaren batek gaur euskaraz bakarrik idatzi nahi badu, egin beza, ongi da, bere lagunak irakurriko dute. Euskaldunen kulturako hizkuntza naturala espainola izan da beti. Horregatik da, euskara atzeraka badoa. Ez du espainolak bakarrik atzerazten, Frantziar are gehiago, eta latinaren aurrean berdin jazo zen, euskara ez zelako kulturakoa, eta latina bai. Historiako legea da hori: balio duena, zabaldu egiten da; balio ez duenak, galdu egin behar du. Euskarari espainolarekin eta frantsesarekin jazo zaiona, funtsean ez da besterik, latinarekin hasitako ordeztapen prozesu naturala jarraitzea baino. Arrazoizkoa da horrela izatea. Horregatik, euskara orain artifizialki kultur hizkuntza bihurtu

gura izateak, ez du zentzu handirik. Beti ere hizkuntza txiki bat izango da, inoiz ez du munduan inork haren beharrik edukiko, euskaldun orok espainola badaiki eta. Dena den, horixe baldin bada, derrigor nahi dutena, egin bezate. Egin bezate alegia beraiek. Baina inposatu gabe gura ez dutenei. Baztertu eta zapaldu gabe euskara ez dakitenak. Euskara gizartea zatikatzeko erabili barik, aspaldion egiten ari diren moduan.

Izan ere, aurreko sisteman gehiegikeria batzuk egin omen zirela estakurutzat emanaz, orain gabiltza egiazko gehiegikerietan itzulipurdika ibili, ez zer eta ez nora, tentua galduta dena goitik behera bestelakoa nahiz, kaos hutsean, ergelki zapuzturik sistema hark zinez bazituen ezbaigabeko balio handiak. Dena ez zegoen gaizki, gutxiagorik ere. Handik zer ikasi asko genuke oraindik. Historian zehar hainbat eginahalez belaunez belaun jaso, axolagabeki eraisten ari gara gu denbora gutxian, inoren hobari gabe. Gure konplexuengatik aurreko sistemaren kritiken aurrean, Estatua dezentralizatu genuen, autonomietan banatu, nolanahiko kontzesioak egin genizkien nazionalistei, kontentatuko genituen ustean. Alderantziz, geroz gehiago eskatzen dute, sekula ez dira asetzen. Honez gero eskualde bakoitzak nahi duena egiten du, bere zilborrari soilik begira. Ez dago ja Espainiarik.

Betiko gure makur historikoa da hori. Erdiuharteko tribuetan Estrabon-ek berak zuen ja nabarmendu haien lokalismoa, anarkismoa, beren artean elkartu ezina, eta individualismo karakteristiko horri «aje iberikoa» zeritzon jada orduan arrazoi guztiz. Espainolak esku gogorrez behartu beharra dago elkartasunera ideal altuen konkistan. Bestela anarkian galtzen gara, orain gertatzen ari den bezala. Aurreratu eta goratu nahi badugu eta nazio moderno bat izan, denok bat-batu beharra daukagu, etorkizuneko desafio handiei bat eginik aurre egiteko Europan. Oraingo martxan laster burua hondatuko ez badugu, amilbideari balazta jarri beharra dago azkar. Errekak ja gainezka egin du, urak atzera ekarri beharra dago uberikara. Utikan zatiketa eta kaos guzti hau! Burugabekeria oskurantista da eskualde bakoitzean hizkuntza txiki diferente bat ofizialdu nahi izatea. Estatuak ezin du eskutik utzi noraezko bere eginbidea dena, gaztelaniaren defentsa lurralde osoan, horrela bakarrik ziurtatzen zaielako hiritar guztiei batasuna eta unibertsaltasuna munduari begira. Ezin gara probintzia bakoitzean diferenteak izan. Ezin gara nazionalistei beti amore ematen ibili, Espainia osoro desegin diezaguten arte. Aski da kontzesioez! Estatuak hiritar guztien berdintasuna bermatu behar du. Diferentziei zor zaien begirune guztiaz, baina, espainol guztiok berriro batasun sano batean ibiltzeko, moztu beharra dago behingoan azken urteotako garapide okerrak eta gehiegikeriak, partikularismoak, utopia separatistak. Denok egin behar dugu zerbait ezinbesteko ordenari eta guztion elkarbizitzari eusteko. Erabateko kaosera goaz bestela.

Horixe da hain zuzen, ETak nahi duena: gizartea terrorizatu eta kaosa sortu, ordena konstituzional guztia hankaz gora jartzeko. ETA asasino banda kriminal hutsa da, inolako justifikazio politikorik gabe, hori ebidentea da edozeinentzat. Tranpa batean harrapatua dauka euskal gizartea. Bere asmo kriminalak helburu politikoekin estal-

tzen ditu. Gazteen mugimendu sozial eta kulturaletan erraz infiltratzen da, demokratikoa esaten den euskal nazionalismo guztiak baititu, ETAk deklaratzeko dituen helburu berberak eta ideologia arrazista separatista berbera. Horrela ideologia nazionalistak Espainiaren gorrotoa pizten du, bere biktimismo etengabearekin bortxakeriari legitimazioa ematen dio, ETari beti jokoa egiten dio modu batera edo bestera, borondaterik onenarekin agian jende askok, akordatu gabe nola ETaren sareetan erorita dagoen, haren txotxongilo bilakatua. ETarekin akabatzea Guardia Zibil eta Poliziaren egitekoa da. Ordea denon egitekoa da, bakoitzak bere tokitik ahal duen guztia eginez, amilbide horri buru egitea. Guztion zeregin horretan, epaileon egitekoa baitezpadakoena da baitezpadakoetan, Espainiak, behar duen batasuna eta sendotasuna, berraurki dezan, datozen garaietan, Europa berrian eta munduan dituen eginkizun handietarako. Egin beharra dago zerbait albait lehen, meditatzen zuen, gurutze santuaren aurrean belauniko, epaile espainolak.

2. Perspektiba: enpresako kudeatzaile atxilotua

Batetik, judikaturan karrera egiteko, gaurko Espainian, botereari arrimatu eta makurtu beharra dago, nahikoa ikusi da hori urteotan. Bestetik, «terrorismoaren» inguruan halako iritzi publiko larritu bat sortu da edonon, Espainian bezala munduan, ezin esan baitaiteke, oportunismoa besterik ez dela, zenbait epaile prest badago, Barne Ministroak edo Guardia Zibilak nahi duen edozer eta gehiago egiteko. Nahas-mahas doa dena. Bai bata eta bai bestea gogoan eduki gabe ezin dira ulertu, nik uste, azkenaldian ikusi ditugun gertakari judizial batzuk.

Azkenean kontua da, euskal kulturako enpresak eta enpresaburuak, zirkunstantzia hauetan, «atipikoak» garelako Estatuan, ahalik neutralena esateko. Edo atipikoa, gurekin daukaten jokabidea da, hobeto. Albaceten jardungo bagina, dominak emango lizkigukete, kulturaren alde egiten dugun lan itzelagatik. Hemen delinkuentetzat hartuak gara eta Damoklesen ezpata zintzilik daukagu beti buru gainean.

Itxuragabekoa da. Jurisprudentziaren barruan enpresa bat behin ere ez da bera erantzule. Horretarako dauka enpresak administratzaile bat. Enpresa guztietan, Ogasunak egiten badu ikusketa bat, seguru aurkituko duela koskituren bat portzelanan. Zernahi gisaz, delitu fiskalik egon balego ere, edo beste edonolako irregularitaterik, erantzukizuna administratzailearena da. Erantzulea beti administratzailea da enpresaren izenean. Baneston Conde harrapatu zutenean, epaileari ez zitzaion otu Banesto ixtea. Gilekin izan ziren, bada, problemak Atletico Madrilen? Atletico ez zuten itxi. Eta berdin orain BBVArekin eta Banco de Santander-ekin, eta beste hainbat eta hainbatekin. Erantzulea epailearen aurrean administratzailea da, eta enpresari aurrera jarraitzeko ahalbide guztiak laga behar lizkioke eta lagatzen dizkio beti epaileak. Behar izanez gero, beste administratzaile bat jartzen da. Gainera, gure

enpresetan delitu fiskalik balego, hori epaitzea hemengo Ogasunari dagokio eta hemengo tribunalei, ez Auzitegi Nazionalari Madrilen.

Gure kasuan, baina, benetan atipikoak gara, ez dute jokutzen horrela. Eta horrela ez jokatzeko ETAgaz lotzen zaituzte. Handik aurrera dena libre. Hasteko, enpresa itxi egiten dizute. Administratzailea bera preso altxatu. Bestetik, lehenengo egiten dizuten gauza da, enpresa bere eduki dokumental guzti-guztietatik arras hustu, h.d., gero zuk, zure errugabetasuna erakusteko, beharko dituzun pieza guzti-guztiak, saleros eta harremanetako informazioak, memoria historikoa, dena, faktura txikieneraino, kendu egiten dizute artxibo osoa. Hori Poliziak edo Guardia Zibilak kentzen dizu. Gero epaileak eskatzen dizu, demostratzeko, ibili duzun ibilbidean, ezer arrarorik ez dagoela. Nola demostratuko duzu!? Erabateko indefentsioan uzten zaituzte. Gaur egun *Egunkaria*-ren lokalak giltzarrapoz itxita daude, eta demostratu behar da zehatz eta mehatz, kontaduria garbi eraman dela urte guztio-tan. Baina han sartzerik ez daukagu, kontaduria ikusi eta erakusteko!

Hau da, euskal kulturako enpresa edo erakundea bada, hasteko, hura «terrorismoarekin» nahasten da, horrek salbagoardia ematen du jendearen aurrean edozein kirtinkeria ilegal zurrizko eta gainera botoak lortzeko. «Guardia Zibilak ETari kolpe latza eman dio», adierazten dute telebistan estreinako egunean Barne Ministroak eta Aznar Presidenteak berak aurpegi tetrikoz: hainbat kolaboratzaile atxilotzea lortu da, dokumentu garrantzitsu asko bildu, orain informazioak ebaluatzen ari da Guardia Zibila, ez da baztertzen atxiloketa gehiago egotea. Guardia Zibilaren egundoko garaipena. Hau da, egundoko teatroa. Gero, egunak joan ahala, eguratsa pixka bat argituz doa berriro: eraman dituzten dokumentu guztietan ez dago bat bakarra konprometagarria, atxilotuak kale-ratuz doaz... Baina enpresa geldi dago sei hilabete, zortzi hilabete —hura aurrera aterako duenik, ez dago gero. Gainera, egin dizutena da, Espainiaren aurrean batik bat, baina internazionalki edo zure lanbidekoen artean ere, zure enpresaren izena kakaztu, mesfidantza sortu, eta joan zaitez orain inorekin harremanak eta lankidetzak bilatzera, beste kazetariekin, editorialekin, Bankuekin, etab. Zeinek nahi du «terroristekin» kolaboratu? Dena gezurra dela, dakitenek ere, nahiago izango dute zuri berba gozoak esan eta beraiek zuhur jokatu, badaezpada ere Gobernuarekin ez zapuzteko. Isolaturik eta setiatutik zaude. Nahikoa lan duzu irauten, zeure burua defendatzen, inolako espantsiotan ametsik egiteko. Paralisatua. «Terrorismoaren» zeinuarekin markatua aldi baterako. Horixe baitzen helburua: kultur mugimendua paralisatzea.

Historia ez da hor bukatzen. Oharkabeki jendea jokabide hauen legitimatzaile bihurtzen da. Okerrago, laguntzaile ere bai azkenean, jokabideon helburuei begiratzen badiegu. Momentu honetan, esate baterako, bigarren atxiloketako guztiok etxean gaude; *Egunkaria*, lehen berak ipinitako administratzaile judiziala kendu eta atzera lehengo administratzaileen esku utzi du epaileak. Berri onak dira, nahi baduzu. Onak? Alegia, enpresa orain liki-

dazioan dago, langileak kanpoan, atxilotuak kalean, beharbada, ez dakit noiz, Inaki Uria ere aterako dela, pentsatzen dut. Jendea lasai eta pozik, bataila irabazi bagenu bezala, edo eman nahi ziguten jipoia, azkenean eman ezin izan baligute bezala. Baina eman digute. Analisia historiaren iturritik egin behar da, ez bukaeratik. Aberrazio bat da. Begira lehenago nola geunden eta nola gauden orain, eta zergatik hori dena. Jakina, egon gintezkeen okerrago. Beharbada izan ere izan gara ondorio okerragoen beldur. Murphyren printzipioaren arabera, apur bat okerrago beti egon omen liteke. Eta gu kontent gure gaizkian, okerrago bukatu ez dugulako, dena oso ondo bukatu delakoan. Aldika-aldika txikipuskatzen ari zaizkigu, eta gu kontent, kolpe bakar batetik lehertzen ez gaituztelako.

Zalantzarik ez dut, azken-azken finean, eraso hauek CESIDek, poliziak, Guardia Zibilak, buruenik Barne Ministerioak prestatuak direla. Epailearen egiteko guztia horietan, eskumakilarena da, nik uste. Estatu arrazoiaren izenean dena. Nahi dutena da, Euskal Herria berriro lehenago bezala zeharo lotu. Azken urteetako ibilbide guztia atzera moztu eta «betiko» ordenara itzuli. Arrakastatsuegia eta lotsagabeegia zaie oraingo Euskal Herria. Duela hamabost urte, Euskal Herria azkeneko furgoia zen European. Industria hondaturik zegoen, errekonbertsio astakoen egin zen. Euskal Herria lur jota zegoen. Ostera, urteotan berriro burua altxatu da; administrazioan, zer hobetu asko dago, baina Estatuan txarrena ez dela, ageri da; eta lurralde honek anbizio politiko batzuk dauzka. Ezin dute jasan Euskal Herriak hartu duen martxa. Gogora: lehen esaten zuten, «terrorismoaren» kausaz industriak ihes egiten zuela, ekonomia hondatuz zihoala, ez dakit zenbat hiritarrek Euskal Herria abandonatzen zuela, etab., ETA desegin behar zen. Orain hitzez hitz horixe bera Ibarretxeren Planagatik esaten da eta Ibarretxeren Plana behar da desegin. Ibarretxeren Plana «terrorista» ote da? Bada, Ibarretxeren Planaren aurka joateko ere, hori ere mila modutan, eta behin eta berriro, ETArekin nahasten da: ETAr jokoak egitea da, arnasa ematea, helburuak berak dira, edo ideologia nazionalista bera, etab. Gurera etorri: ezin dugu pentsatu —azkenean euskal kulturgintza gauza gutxi da—, haien helburua euskal kultura bakarrik dela, AEK, Martin Ugalde Kultur Parkea, baizik baita mugimendu sozialak ere, ekonomiko edo industrialak, kooperatibak, finantzarioak, komertzialak, h.d., kulturaren esparruan mugitzen den guztia bai, baina baita «euskaldunegia» iruditzen zaien beste edozer ere, beren Espainiaren kontzeptuarekin akomeatzen ez den zernahi. Ene ustea da, azken batean Euskal Herria lur kiskalia bihurtu nahi dutela, edonolako garapide oro moztu, beren ideologiaren linean ez badoa. Oraingoz euskal kulturarekin sartzen badi-ra, ahulena eta kostu gutxienekoa bera delako, politikoki errazena. Ez du esan nahi, beste pauso batzuk eman nahi ez dituztela, parada duten orduko. Ikusi ditugu mehatxuak CLP/Euskadiko Kutxari, Eroskiri, etab. Eta hemen, gaurko mehatxuak biharko interbentzioak izaten dira; trumoiak hedabideetan ez dira izaten alferrik, gero Barne Ministeriotik oinaztarria etortzen da. Mehatxuak Jaurilaritzari berari, Legebiltzarrari, egin zaizkio lasai asko. Gernikako Estatutua ezabatzea behin eta berriro aipatu da. Hauek ez baitira bereziki «terroristak», ikusia dago, Gobernuaren egungo estrategian zein den erasoaren egiazko itua. Hori ez da ETA. ETA poliziarentzat dago. Gobernuak beste lan batzuk ditu. Enpresa kulturalen aurkako erasoak aurreneko kapitulua baino ez dira.

Noraino joateko prest dauden, ezin jakin. Arauz, egokierak gerora nola aurkeztuz doazen ikusi behar. Edonola ere, oraintxe jada lortzen ari direna, zentsura izugarri bat ezartzea da. Zuzenean zentsura frankista bat ezartzea gaur egun gaizki ikusia legoke, nahiz eta poliki-poliki ematen ari diren urratsak ageriko zentsura bat ere jartzeko. Jartzen ari direna, zentsura kamuflatu bat da. Ezeuskaltzaleen aldetik, euskal kulturgintza guztiarekiko zentsura bat, inkisizio bat, fidagaiztasun bat arrunt. Baina geure autozentsuraren forma ezkutu bat ere bai: geuk egiten dugun autokritika faltsua, autokontzientzia okerra. Ez gara argitzen nonbait. Inolako justiziarik gabe *Egunkaria* ito dute, milaka jenderen ahalegin ikaragarriarekin lortzen da egunkari berria sortzea, eta lagunek berek: «Orain bai, hemendik aurrera gauzak zuzen eta garbi egin behar dira!», esaten dizute. Zer esan nahi dute, orain arte gaizki egin ditugula? Besteak: «Eutsi! Ez eman amore! Segi borrokan!». Borroka arma bat ote zen, bada, suntsitu digutena, eta ez enpresa kultural arras zuzen eta zuzenbidezko bat, Estatuan beste mila bezalakoxea? Injustizia hor dago.

Positiba dezagun, hala ere. Zer ikasi behar dugu guk esperientzia honetatik? Nola egin behar diogu aurre? Aurrera begiratzuz, ez atzera! Geure autokritika pixka bat egin nahi nuke nik hain zuzen. Zauriak mingarriak izan dira, ados: baina ezin gaitezke zauriak miazkatzen gelditu.

Benetan herri kurioa gara modu askotan. Europa osoan ez dago beste bat, *Egunkaria*-rena gertatzen da, eta halako manifestazioa egun batetik bestera altxatzen duena. Halako haserre, halako atxikimendua. Haatik hurrengo egunean ere eguna argitzen du eta euskal kulturako enpresek jarraitu egin behar dute. Zer egin behar dugu guk erasoon aurrean? Organizatu, indarrak elkartu, enpresa berriak bultzatu. Eta horretantxe hain zuzen ez dugu pentsatzen. Atzera begira gelditzen gara, buruan jota, zartakoagaz konortea galdu eta, ahaztu balitzaigu bezala, etorkizunera gindoazela abian. Atzera begira jartzen gara, eman diguten egurrari begira.

Jotzen gaituzte, eta sekulakoa da ematen diguten laguntza. Baina badirudi euskalgintzako gure enpresak, guk geuk ez dauzkagula guztiz enpresatzat, espantsibotzat; jenero arraro bat direla, erdi klandestino edo, geroz eta normalagoa iruditzen zaigula horien eraso berri bat, situazio txar itogarri berri bat, eta ez dugu bestetan pentsatzen. Gaur erasotzen digutenean, bihar beste eraso bat etorriko dela, pentsatzen dugu. Eta batek pentsatzen du, hura ekiditeko gauzak ongi egin behar ditugula, gaurko eraso hau berari «logikoa» iruditu zaio nonbait. Besteak, lubakietan «eutsi» egin behar diogula. Gure amorruan, mentalitate oker bat elikatzen ari gara, alienazio modu bat, Numantziara eta suizidiora garamatzana. Inplizitoki ematen du, geuk onartzen dugula, euskal kulturako esparrua militantziakoa dela soil, ez enpresarialki antolatzeko eta sendotzekoa. Egia da euskal kulturgintza lehenago bakoitzak bere militantziaz eta lanez jaso dugula. Hori izan da aurreko fasea. Alta oraindik ez dugu kulturaren esparru enpresarial dibertsifikatu batean bezala pentsatzen. Militantziarako eta gertatu denaren analisirako elkartzen gara,

eta buruan ez daukagu oraintxe hasi eta enpresa berriak sortu eta indartzeko pentsamendua. Gure jarrerarekin, akordatzeko, are geure defentsa bezala, borondaterik onenaz, berretsi egiten dugu erasoen azken helburua, ez uztea alegia euskalgintzari enpresarialki garatzen, bulkada berriak ematen, euskal kulturgintzari azpiegitura industrial bat eratzen. Geure minean, kontzientzia txar, edo hobeto kontzientzia oker, faltsu, beldurtu batean murgilduz goaz.

Utz ditzagun, beraz, atzokoak atzo, eta goazen beste zerbaitetan pentsatzera. Hau da, autoan bazoaz, ez duzu pentsatzen, edozein momentutan istripu bat izango dut eta hil egingo naiz. Istripua beti da posible, baina ezin da autoan ibili beti istripuan pentsatuz. Etengabe istripuan pentsatzen baduzu, ez duzu autorik erosten. Euskal kulturaren lanean ari bazara, ordea, edozein momentutan istripu bat izatea logikoa dela, pentsatu behar duzu beti nonbait, edo halaxe pentsatzera ohitzen ari gara. Baina beti istripuan pentsatzen bazaude, ez duzu enpresarik antolatzen.

Beraz, ahaztu hori eta lanera. Joanak joan. Beste pentsamendu batzuk behar ditugu aitzina begira.

Besteak «orain bai, hemendik aurrera gauzak zuzen eta garbi egin behar dira!», esaten dizu adiskidetsuki. Suposatzen da, orain artean gauzak ez ditugula guztiz zuzen eta guztiz garbi egin, eta horregatik datozela erasoak, gu tranpetan harrapatzeko. Ez. Erasotzen badigute, ez da tranpetan gabiltzalako. Gauzak, hobeto bai, baina legalkiago eta garbiago ez daukagu egin beharrik batere.

Garbi gera dadila: ezer ez militantziaren aurka. Euskarak behar-beharrezkoak ditu EHE eta demoak bezalakoak. Militantzia barik ez dugu ezer lortuko. Egin dezagun, bada, militantzia eta lana, enpresak egiten euskal kulturarentzat. Badugu herriaren laguntza, asma dezagun antolaketa egiten.

Enpresa bat —eta euskal kultura— aurrera ateratzeko, profesional onak behar dira. Profesionaltasuna lan bat, produktu bat ongi egiteko gogoia eta bokazioa da. Enpresa aurrera ateratzeko borondatea. Beraz, profesionala izan nahi duenak, aurrena pentsatzen du, non lan egin ahal duen normal, tranpatxorik eta, beraz, istripurik gabe. Ahal bada, bere lanaren justifikazioak epaileari azaltzen ibili beharrean pentsatu gabe, eta azaldu behar izanez gero, kontu garbiak erakusteko beldurrik gabe. Autozentsura edo autokritika faltsuko klima bat sortzen badugu euskal kulturgintzaren inguruan, euskal kulturaren lan egitea nahitaez poxi bat legez kanpo edo erdi tranpaz ibiltzea balitz bezala, erasotzaileen susmoak geureak egiten ari gara, arrazoi ematen ari gatzazkie. Susmoak doan daude. Baina holako susmo giroa hilgarria izan liteke euskal kultura enpresarialki antolatzeko asmoarentzat. Aitzitik, harro egon gaitzke eta egon behar dugu, gure enpresan guk gauzak Estatu osoan beste ezein enpresak baino hobeto, gar-

biago, errigortsuki legebeteago, egiten ditugulako. Buruetatik kendu behar dugu, euskal kulturgintza marjinazioan talde erdiezkutuko batzuen militantzia baino ez delako ideia: enpresen eginkizuna da honez gero. Eta burutik kendu, pittin bat ere legez kanpokoan izan daitekeelako ideia. Enpresa normal, sendoak eta efikazak behar ditugu. Militantzia bai, eta profesionaltasuna ere bai, izango duten enpresak. Gero jakin badakigu, euskal kulturako enpresa, hala ere, automatiko susmopean dagoena. Hori beraien problema da. Guk gure lana ongi eta garbi egingo dugu, orain arte egin dugun bezalaxe.

Espainiatik euskal kulturaren subentzioak maiz kritikatzeko dituzte, ez dituzte nahi, salaketarik gaiztoenak egiten dizkiete behin eta berriro. Are gutxiago nahi dute euskal industria kultural sendo bat. Evidentea da, ordea, bizitasun sozial normalizatua izateko, euskal kulturak bere sare industrialak behar duena, autonomia, bere buruaren jabea, indartsua, dibertsifikatua. Euskal kulturak gaur duen desfiorik garrantzizkoena eta premiatsuena horixe da. Industria kulturala esatean, ez dut distribuzioa bakarrik esan nahi, bai prentsa guztia, liburugintza, zinema, etab., azpiegitura, kultur produkzio guztia enpresarialki antolatua, burujabe. Oraintxe berton, hasiera bezala, Parke Kultural bat, dauden indarrak batzeko, Kulturaren Kontseilu bat jendaurreak ezagutua eta efektiboa, egunkaria, bailara eta herrietako aldizkariak, irratia. Proiektu inportantea da hori euskararentzat, eta badakite Madrilén. Kapitulu estrategiko batzuk lehenbailehen enpresarialki antolatu behar ditugu, gure inguruetako kulturaren bezalaxe. Entziklopediaren etxe bat, adibidez: Euskal Herriak behar duena, ez da behin entziklopedia bat prestatu, saldu eta kito. Ekitaldi bat. Euskal kulturaren behar duguna azpiegitura industrialak da. Etxe entziklopediko baten zereginak jarraitua izan beharko luke, lurkarta, hiztegi, hamaika modutako testugintza etengabekoa, irakaskuntzari zerbitzu ezberdinak eskaintzea, hain zuzen proiektu entziklopediko handi batean lanekartuz euskal historialari, geografo, humanitateetako irakasle, zientifikoak, produktu dibertsifikatueta. Kulturaren enpresak behar ditugu, euskara gizartearen indartuko dutenak. Horixe da guk behar-beharren duguna eta, bistan da, beste batzuek gutxien-gutxien gura dutena, esplikatzeko zuen Joxemari, enpresako lankideekin solasean.

3. Perspektiba: enpresako langile atxilotua

Zergatik *Egunkaria*-ri eta zergatik orain!? Egia esan, nolabaiteko arrazoi arrazoizkoa, ezerk ez dirudi honetan guztian. Deus ez da ulertzen, arrazionalki eta legalki ulertu nahi bada. Politikoki, bai. *Egunkaria* enpresa kultural estrategiko bat da. Hortik aurrera, loteria oraingoan berari tokatu zaio, beste arrazoi berezirik ez dago. Berdin izan zitekeen beste bat, diseinaturik daukaten planean. Holako ekintzei beraiek errentabilitate politiko izugarria ateratzeko diete beti. Kontua da, momentuan errentabilitate handiena zerk eskaintzen duen. Beraz, izan liteke soil, ETAK Pagazaurtundua hil duela Andoainen, Andoainen bertan beraiek *Egunkaria* ixten dute egun batzuk geroago. Begira

daude, erasotzeko. Noiz jo? Beraiek erabakitzen dute erritmoa. Arrazoi berezirik egon ez dago. Gaur ez, atzo ez zegoenik. *Egunkaria*-n ez, *Karmel* edo *Kili-Kili*-n, *Elhuyar*-en, Euskaltzaindiaren *Euskera*-n, ez dakit non, berdin-berdin ez dagoen arrazoirik. *Egunkaria*-k ez ditu gauzak beste edozeinek baino okerrago egin, beste edozein baino ez da gaiztoagoa, ez hobea. Beste esanahi bat du, hori bai, baina euskal kulturen beste edozein bezalakoxea da.

Hau ez da euskalgintzaren aurka egiten den aurreneko eraso, eta, pentsa genezake, besteen ibilbide berdin-tsua joango dela. Begitan hartua dute jende bat, hori ikusten da galdeketetan. Hor daude *Egin*, AEK, etab. Behatzen badugu gauzak behin eta berriro nola arieratu diren, taktika arautu bat bezala erreparatzen da. Aurrena txikitu egiten zaituzte. Gero, poliki-poliki, jende gehiena berriro kanpora dator, lehen egunetako zalaparta apal-duz doa, ikaragarritzko salaketen sinesgarritasuna pixka bat gandutuz beraientzat ere frogarik inon ez delako ageri, ez baitago, ikerketa polizialentzako denbora luzatzen uzten da, hedabideak arazoaz ahaztuz doaz, alegia, dena ia deuseztan bukatzen da, AEKren kasuan bezala (Segurantzaren Sozialari ez pagatzea bakarrik gelditu da azkenean «terrorismo» guztitik). Bizkitartean azken honi ez zaio ematen publizitaterik, etekin politikoa aterata dago eta kal-tea egina, desprestigioa, afektatuen ikara, enpresaren porrota, edo gutxienez kraskadura bortitza. Beraz, lortu behar zirenak lortuta. Epaileak egin du bere egitekoa, politikoa hurrengo aktara pasa daiteke.

Jokoa maltzurki muntatua dute. Alde batetik, sarekadak doiki hesituak dira, jende hautaren kontra zuzen. Ez duteitsu-itsuan botatzen kolpea, badakite zeinen bila doazen. Bestetik, jomuga diferenteenen aurka batera botatzen dute sarea, huts eginda ere edozein informazio interesgarri edonondik biltzeko moduan beste baterako. Autoa zure aurka «edozer gauza edozeri buruz» bezala egoten da zeharo jeneriko formulatua, poliziari zernahitsu permititzen dio. Teorian *Egunkaria*-ren aurkako ekintza batean, *Jakin*, *Argia*, Zabaltzenen bi bulego, Euskalgintza Fundazioa, ikastolak, Plazagunea, euskal kulturako antolakundeek lantokiak miatu dituzte eta denetariko materialak eraman. Material hauekin, kasu honen ondoren beste bat munta lezakeke. Eta beste bat, eta beste bat. Ene lagun batek, Franco ondorengo euskal kulturaren ikerlariarentzat artxiborik onena Madrilan dagoela, esaten du txan-txetan.

Ondorioa da enpresa itxita dagoela, eta beste zenbait enpresa —Martin Ugalde Kultur Parkean—, ez itxita, baina bai kontuak blokatuta, eta gu denok airean. Kristoren txikizioa.

Informazioa lehendik dute nahi adina. Zure telefonoa, minutuz minutu, urte pare batean kontrolatu dute. Mugimendu guztien segimendu milimetrikoa egin dizute: noiz non ibili zaren, norekin bazkaldu duzun, zenbat bider, non izan duzun hitzordua batekin, bestearentzat behin andralagunari nola eman diozun gutun bat, postaz bidali orde (biek bulego berean lan egiten baitute). Izuturik gelditzen zara. Biluzten zaituzten sentimendua daukazu galdeketetan. Dena dakite, beraiek bilatzen dutenaren bila. Handik aldara litzakeen gauzetan, ez dakizkite

gauzarik elementalenak ere. Eta adierazten hasten bazara, ez zaizkie interesatzen. Arras ikerketa tendentziotsu bat, alde zurretik erabakia daukaten tesiarentzat froga bila soil-soil. Amorratuak, ez dagoenaren bila. Gauzarik naturalenak konspiratiboak bihurtzen dituzte. Ez den zerbait, bilakatzen da dena haien begietan. Beraiek asma-tuta daukaten labirinto batean galtzen zaituzte. Erabat mareatzen zaituzte beren suposizio, gezur, eta irudikatzen dituzten erlazioekin. Ja ez duzu ezer ulertzen. Oraindik mareatuta segitzen dut nik.

Hori neure arazoa da, noski, baina nik ez dut uste, alderdi hau historia guztian aintzat hartu gabe baztertze-koa denik. Enpresarialak aparte, ondorio pertsonalak daude: hainbat jende detenitua, lankide pare bat oraindik kartzelan, inculpazio pila bat edonorako norabidetan, batzuk salaketa benetan izutzekoak inolako funtsik gabe, ETaren pertinenzia eta terrorismoa kasu. Zure eskailerako bizilagunek ikusia dute prentsan eta telebistan, zu ETarekin omen zabiltzala. Martin Ugalde Parkeko lagunak kasuan, terrorismoaren inculpazioa gero baztertu egin du epaileak. Beraz, ez dira terroristak, ez terrorismoaren susmagarriak. Hala ere terrorismoaren aitzakiarekin har-tutako neurriek haien zat ere zutik jarraitzen dute, guretat bezalaxe: zure konputagailu pertsonala Guardia Zibilean dago, egunoro edo hainbatoro epailearen aurrean agertu behar duzu, zure kontu pertsonalak blokatuta, lanerako behar dituzun material elementalenak falta zaizkizu, agendak ere, Iparraldera ezin zara pasa, eta guk etengabe dauzkagu han zereginak, norbait gidatzeko karneta ere kendu egin zioten eta misterioaren bategatik ez diote itzultzen... Kondizionaturik zaude bizimodu osoan. Aitona bihotzetik gaixo dago eta gurekin bizi da. Pentsa haren estualdia gau hartan. Haurrek oraindik ere bakarka ez dute egon nahi izaten, polizia altu batek gau osoan begirapean eduki zituen etxeko gelan, miaketa egiten ari ziren bitartean. Pijama hutsean gau osoan, hotzak. Ezta sartu ere, ez dira egiten bakarrik gela horretan oraindik.

Indefentsioa totala da, atxiloketatik hasita. Etxeko liburuetatik ehundik gora eramane zizkidaten. Biografiak, his-toriako liburuak, Euskal Herrikoak, holakoak dira nire irakurzaletasunak: denak Espainiako Isbn-arekin, legezko-ak beraz. «Cuánta literatura terrorista!», entzun diot komentatzen guardia zibil bati, zakuan sartzen zituen bitar-tean. Paperak, nireak, denak kendu dizkidate. Andralagunaren konputagailua ere bai, neureaz beste, eta ikastolan eskola emateko andralagunaren anotazioak, kaierak, irakasmaterialak, dena. Bankuko kontu pribatuak, gutun per-sonalak, oporretako oroipenak. Guztia plastikozko poltsa batzuetan sartzen dute, eta «contiene documentos» idazten dute horietan, ezer espezifikatu barik. Zaku eta kaxa pila betetzen dute. Etortzen da auzitegiko idazkari bat, eta haren eta zure aurrean prezintatu egiten dira poltsak, eta idazkariak sinatzen du, eta zigilua jartzen du. Eta esaten dizute zin militar bat bezain serio: «Y esto sólo se podrá abrir en su presencia». Gezurra, zeren eta gero, galdeketa hasi orduko, han dauden paper eta dokumentuetako gauzen gainean galdetzen dizute. Batzuetan pren-tsan ere agertu izan da, kausitu ei dizuten zer edo zer. Nahi dutena, egiten dute. Bila ez zetozen dokumentu pila bat, kentzen dizute, pribatuak, zerikusirik ez daukatenak zure lanagaz edo egunkariagaz. Batzuk guztiz-gutztiz

intimoak ere. Azkenean ez dakizu, zer kendu dizuten. Gaur bertan oraindik, bilera bat dudala norbaitekin eta, hasten naiz azken bilkurako noten bila, eta ez daude, eramanak dituzte. Gero esaten dizute, dena itzuliko dizute-la: ez dizute ezer itzultzen. Ez dituztela irekiko, irekitzen dituzte. Galdeketa, beraiek bai eta zuk ez daukazun paperetarik, zure perpaus solteak aipatzen dizkizute, beraiek nahi duten testuinguruarekin eta beraiek asmatzen dioten interpretazioaz, eta zuk justifikatu egin behar duzu. Indefentsioa absolutua da.

Isilik gelditu da langilea.

Euskal kultura autonomo samar dabilen oro da gaur susmagarria. Euskal Herriko Unibertsitatea bera. Zergatik ez? Gotzainak ere ez al dira susmagarriak, agintearen gustukoak ez direnean?

4. Perspektiba: irakurlea

Hau dena Estatuaren kaleborroka da, bitartekoetan, gehitu nuen nik iruzkin moduan. Edozein azken helburu dutela ere —eta politikoa da, zalantza gabe—, helbideetan oso eskrupulu gutxi dute, eta ikus dadila, nahi dute gainera, batere eskrupulu barik jokatzeko prest daudena. Terrorea Estatuaren monopolioa da. Beren-beregi eszenifikatu egiten dute Estatu terrorea, eta *reality-show* baten eran publizitaterik handiena ematen diote irrati-telebistetan, mundu guztiak ongi hauteman dezan. Agian horrek bozak ematen ditu. Edo angustia bat sortzen du, eta hor dago gero Barne Ministro jauna, superman salbatzaile, jendeoste ikaratuak ikaratik lasaitzeko —berak beti garaitzen du ETA gaizto hori, telebistan ikus daitekeenez. Ekintzak arbitrario hutsak dira, baina zehazki estudiatuak, zenbat eta zein jende atxilotu, bakoitza nola, eszenifikazio diferentearekin, zer miatu eta zein ordutan, zer konfiskatu. Gauzez etortzen da atxiloketa, terrorea gehitzeko. Polizia morroskoek aurpegi-buruak pasamontaina beltzekin estalita, garrasika, ate joka, atea puskatzeraino, armatzarrak eskuetan, lubaki baten asaltora balihoaz bezala, ez bake-bakean lo zegoen idazle izutu bat etxean arrastatzera. Egunak iraungo dien dardaratan geldituko dira etxeokak nahiz auzoak, eta eraman dutenak, agian zortea du eta ez du pasa beharko, Martxelok esaten duen hori —eta gainera juzgatu egiten dute esaterren. Edo agian ez du izango zorterik.

«Historiaren pendulua», komentatu du norbaitek ahapetik. Francoren heriotzarekin batzuentzat hasiera bat izan zena, besteentzat gehiegikeria bat izan bide zen, eta moztu beharra dago. Errebantxaren ordua da. 40 urtetan aginte absolutua eduki zutenen haurrek, orain gehiengo absolutua dute. Behin isilik joan zirenen itzulera zaratatsua da. Konplexurik gabe orain. Beldurrik edo lotsarik gabe. Familia berak dira, tradizio berak, kultura bera, atxikimendu berak bai sentimental, intelektual, eta bai politikoak, interes berak, pentsamenduak eta elkarloturak

berberak. Errepikatzen ez omen den historia, errepikatzen ari da. Errepika hori besterik ez dira Aznarren Gobernua eta Mayor Orejaren Plana.

Bi gauza ez dira ahaztu behar, jarraitu dut nik. Bat, agitzen ari den hau guztia Plan batean kokatzen dela. Estatuaren Plan bat. Bi, euskalgintzako langileak ez zaretela Plan horrek azpian harrapatzen dituen bakarrak, ez harrapatuenak. Gaur berton *Berria*-n Antton Valle de Lersundiren gogoeta irakurtzen dut, «Espainiako Estatuan epe motzagoa egiten duela kartzelan emakume bat bortxatu eta gero akabatzen duenak Euskal Herrian zaborrontzi bat erretzen duen mutikoak baino» (2004-01-11). Egungo Euskal Herrian justiziaren estreinako biktima justizia bera dela, esan behar da beharbada. Bestalde, kulturgintzako beste esparru batzuk ozta direla gutxiago esetsiak euskalgintza idatzia baino, ezin da ahaztu. Takolo eta Pirritx eta Porrotx pailazo terroristak dira, Fermin Muguruzaren ahotsa dinamitazkoa, Julio Medemen filma subertsiboa, etab. (zuzeneko zentsura jada ez da arrisku bat bakarrik —ahaztu egin al dugu Nafarroako Gobernu eta Eusko Ikaskuntzako Entziklopediaren afera?). Gure hezkuntza sistema guztiari, eta ikastolei batik bat, egurra ematen, ez dira inoiz nekatzen.

Hala ere, muga nadin gaur, bestelako biktima askoren baimenaz, euskalgintzako mundutxoan zuek pairatzen duzuen erasora. Oraingo eraso hauen atariko maratila, Mayor Orejaren Planak, bere filosofoen Gortearekin, mar txan jarritako kaleborroka intelektual edo mediatikoa da. Bat-batean, mekanikoki pilotatua baino doiago, diskurtso politiko espainolean brastako iraulia ikusi dugu: «demokrata guztietatik» jauzi egin da «konstituzionalista guztietara», eta denek ETaren bortxakeria kondenatzenetik Ibarretxeren Plan infernutarra eta erabat euskal nazionalismoa —gaizkia hori, gaitz ororen iturri; hots, ideiak berak, pentsamendua—, *una voce et in choro* gaitzestera pasa dira, popularrak eta psoezialistak eta Espainiako Artzapezpiku Primatua elkar eskutik harturik, kazetariak, nobelista eta poetak, tertulianoak, ateistak eta teologoak, Gotzainen Konferentzia, Madrilgo Errege Akademiak, Mayor Orejaren filosofoak ororen buru, artilleria inperial guztia. Rouco Kardinalaren karitatea, bakea, «ehundaka urteko elkarbizitza», katedratikoaren historia, sindikalistaren solidaritatea, batasun handira omen doan Europa, munduan dena euskal nazionalismoaren anatema duzu. Operazio berean, lehenago ETakoak lau sokormazo burugabe izaten ziren, gutxiengo infimo basotar bat, euskalerritarren gehien-gehiengo demokratikoak hamaika aldiz adierazi omen ziona desagertzeko eta entzungor setatzen zena, etab. Tupustean (diskurtso hura guztiz ahaztu gabe, komeni bada) ETakoek milioiren bat izan behar dute, Euskal Herri osoak Etarra dirudi, edo ETari egiten dio jokoa, lau artaburuak izpiritu arrafinak bihurtu dira, superraxeri, nahinon subtilki infiltratuak daude, nahinor da ETakotzat susmatua, ETak dena dominatzen du, ETaren kolaboratzaileak edo txotxongiloak gara denok Setien eta Ibarretxeren gregoriotik Su ta Gar, Berri Txarrak, Leihotikan eta Sociedad Alkoholikaren rockeraino.

Seismo hauek politikoki eraginak, eta berak ere barnenean politikoak direla, irudimen gehiegi gabe asmatzen da. Denak kalibre berekoak ez dira, baina marka bereko eskupetak darabiltzate denek. Filosofo sasianarkotik Iruñeko Gotzain Fernando Sebastianangaino, diskurtso «berriaren» marka Konstituzioa da beti: Konstituzioa, horra eukaristia nazionaleko ostia santu berria, ogi zerutik etorria. Espainia esan beharrean, Konstituzioa esaten da orain. Frankismoan «la sagrada unidad de España» esaten zena, orain «cohesión territorial» da. Klaru-klaru Espainia esateak oraindik erreparo pixka bat ematen die ausaz batzuei; deblauki espainolistak aitortzea, diren bezala, nabarmenegi frankista ez ote litzatekeen, begitantzen zaie apika (progre moduko historial bat izateak badu bere prezio txikia). Denak fedegartsuki konstituzionalistak eta «eznazionalistak» dira.

Politika politikoei utzirik, goazen euskalgintzaxoko zuen katramiletara. Estreinako ebidentzia denontzat da, epaileen erasook, aurretik eta gainerik eta azpitik, hedabideen kanpaina mediatikoetan bilduak etortzen eta joaten direla. Edozeinen arta hotsegiten du aspalditxoan Madrilgo hedabide askoren heriosuak, sistematikoki euskalgintza bere atal guztietan beti arrazakeria eta bortxarekin asoziatzeko, euskal kulturaren lauki ahalik negatiboena pintatzeko. Atergabeko kanpainaren barruan bizi gara azken urteotan: arrazistak eta sektarioak gara, ezjakinak, etab. Arrazoiok eskuarki ez dira izaten batere orijinalak (Torrealdaik bilduak ditu *Jakin* 123/124an, inori interesatzen bazaizkio). Asko, XIX. mendeko topikoak dira; ez gutxi, askoz lehenagokoak. Originala edo hein batean berria, infanteriaren alboan eliteko tropatxo baten antolakundea da, «euskal intelektual» bereziki gerra hone-tarako trebatuez osatua. (Esan behar da, logikak hemen ez duela beti berdin funtzionatzen: hala, gaur diskurtso demokratiko politically korrektoan, Euskal Herrian bizi den oro euskalduna da; intelektual horietako batzuk aspaldian Madrilen bizi dira, eta horiek ez dira tokian tokikoak, badute besteek ez bezalako esentziaren bat, euskaldunak izaten darraite). Intelektualok demokratik eta eznazionalistak dira beti, eta jeneralean biktimak. Euskal arazoei buruz hedabideetan hitz egiten dutenean, besteok gai horietan euskaldunak izateagatik dugun minusa, haiek plus bat daukate euskaldunak izateagatik. Objektiboak dira, ez dira fanatizatuak, heroikoki etikoak dira denak, asko dakite (asko ez, dena). Horiek mintzo direna —eta erruz mintzo ohi dira—, egia absolutua da. Katedratiko edo profesore espezialista bezala sinatzen dute kazetako artikulua. Abertzaleen aurka beste guztiek bezalakoxe topikoak lotsagabeago eta autoritate handiagoz disparatzea aparte, beren ekarpen partikularra goi-mailako argumentua da. Egunoroko ika-mika baino sakonagoa. «Zientifikoa». Hau da, beren espezialitatea, politika politikatik haratago eztabaidatzea da; politikatik kanpo, baina politikaren barruenean, haren oinarri filosofiko ezkutuetan, edo beraiek hala suposatzen dituztenetan alegia, hilkorren komun ikasigabeak ez dituenak atzematen bere begi soilekaz, baina kintesentzialak direnak, aburu politikoen sakonean sakon egiaz dagoena zuzen haute-mateko, eta horregatik orain profesore filosofoak sakonki argitzen dizkionak kazetan. Filosofoaren espezialitatea sakontasuna da. Mayor Orejaren filosofoak demostratuki demostratua uzten dio irakurleari euskal abertzaletasuna, ez bakarrik ezmoderno delako (abertzaletasuna ja XIX. mendean pasea zegoen, Bizkaiko PSOEren arabera, eta

beti pasatzen ari da oraindik), baizik —hau da berria— esentzialki antietikoa dela, esentzialki antidemokratikoa, antisoziala, eta barne-barnenean, psikopatologiako arazo hutsa. Abertzaleak eta euskaltzaleak etika gabeko jendea gara; baina, funtsean, burutik gaixoak garelako, gaiztoak garelako baino gehiago. Gaixoenak ETAkoak noski, eta beste denok antzekopareko. Abertzale eta euskaltzaleen errebindikazio guztiak inolako funtsik gabekoak dira eta sozialki zeharo kaltegarriak: izan ere, euskal naziorik ez dago, inbentu bat da; nazionalismo onik ez dago; nazionalismoa bere jitez fanatismo eta bortxakeriaren iturri nahitaezkoa da; zuzenean demokraziaren ukazioa da; hizkuntzak tresna batzuk dira, ez dute eskubiderik; are eskubide bakoiztiarrak baino ez dago egon, ez kolektiborik (ondorioz, hizkuntz politika, deus egon behar ez lukeen eskudantzia da politika demokratikoan); euskararen exijentzia asegaitzak krispazio sozialaren eta bortxaren kausa dira; euskara proiektu nazionalistaren elementu bat besterik ez da (ja «guztion altxor bat» ere ez da intelektual hauentzat), nahi dutenek hura zain dezakete indibidualki, gizarteak ez dauka zergatik hura babestu, ez inori ikasgarazi, etab. (Gobernuak are gutxiago); euskara galduta Euskal Herria orain bezain Euskal Herria izango da; euskararen heriotza batzuentzat subjektiboki larria izanen da, objektiboki ez du axola handirik, hizkuntza asko hiltzen da munduan eta ezer ez da pasatzen, etc.

Hori dena izan liteke berez iritzi legitimoa, hemen ez ditut autuok horregatik aipatzen. Larriki ohargarriagoa, horietako eraso askoren modu gutxi-asko pertsonalizatua edo izendatukia da, eta izaten dituen ondorioak: Martxelo ETArekin bozeramaile da (alegia, interbista bat egin du); ikastoletan hau eta hori irakasten da (Nafarroako Gobernuak testu «ortodoxoak» kontrazubentzionatzen ditu), Unibertsitateko irakasle abertzaleek hori eta hura dagite ikasle presoekin azterketetan (eta, kasu konkretu bakar bat erakutsi izan gabe, preso guztiei UPV-EHUn estudiatu ahal izatea debekatzen zaie). Ikusiak ikusita esan behar da, zoritxarrez holakoak ez direla eztabaida dialektiko zilegizko baten parte naturalak bezala egiaztatzen ari, artez prestaturiko aitzinsua bezala baizik gero Gobernuaren oldar bestela onargaitzentzat. Elez eta idatziz erasotzen da lehenbizi, atxiloketa espektakularrez eta debekuz gero. Halako nor edo zer funtsean ETA zela, ETArekin organoa zela, hiltzaileen zerbitzuan zegoela, behin eta berriro mila aldiz publikoan errepikatu eta gero, hasieran zurrumurrua baino ez zena, ebidentzia da gero, azkenean poliziaren interbentzioak ezinbestekoa ematen du erremedioa jartzeko. Hau ez da zinkulin-minkulin hanka punttetan etortzen (autozentsura dezadan pixka bat badaezpada konputagailua!). Elefanteak portzelana dendan, badakizu, zer egiten duen. Triskantza galanta. Ez da egonen, hala ere, ezeren esplikazioak eman beharrik, aurretik daude emanda. Inor ez da harrituko, Euskal Herrian kulturgintzako lanetan «terroristak» harrapatu dituztela entzunda, aski esanda zegoen, nolako jendilajea zen hura. Pancorbotik behera denak pozarren. Astakeriarik handienak ere ahazkarriak izango dira Espainian, baldin jendeak, prentsa kanpaineak berek sartu dioten psikosi eta antisia kolektibotik, ekintza polizialokintxe deskargatzen badu goganbeharra. Jo beharra dago ETA madarikatu hori eta, joz gero, berdina da zer nola jo, euskal munduan jotzen bada. Teknologia psikosoziala. Iritzi publikoa landurik dago: egurra libre. Horre eta katarsi nazionalen programaren aldaera moderno bat zirku politikoan, zezen

korrida edo Ostiral Santu andaluzen estiloan, guztiz sana herriaren osasun demokratikoarentzat. Guztiaz bero-bero informatzea prentsarentzat ez da eginbide konstituzionala bakarrik, negozioa ere bada biribila. Giro horretan, egunkari bat itxia, atxilotuak bizpahiru kazeta zuzendari, are batek torturatua izan dela jendaurrean salatzea, beste atxiloketa bat arriskatzen ausartuz, albiste hutsala izango da Espainiako beste kazetari guztientzat, solidaritate oso zelotsukoak bestela gremiokoeekin, baldin atxilotu haiek, dirudienez, aski konstituzionalistak ez omen badira, eta telefono deitxo bat bakarra ere ez da egongo Madrildik *Egunkaria*-ra, gutxienez zer gertatzen den informazio galdezka (baina *El Diario Vasco*-tik ere ez), euskal kulturako jendeagaz hori dena gertatzean gertatzen dena ez baita, gertatu beharra zegoena besterik. Beraz, ezer ez da gertatzen. Atxilotua izan eta Joan Mari Torreal dai ziegan, denok dakigun tratua, hartzen ari zen ordu beretan, haren izen ona laidotzen ari zen goizeko irratitik intelektual mediatiko horietako bat, ezer izatekotan hari esker ona bakarrik zor diona. Biktimak omen diren batzuk, ez dakit nork seinalatu eta ETak mehatxatu dituela, kexu direnak, kapitainak dira berak besteak seinalatzen: Ur lia ETaren ideologo! Halako kazeta(ri) ETaren morroi! Norbere herrian inor ez omen da izaten profeta. Joan Mari, tamalez, bere herrian eta bere buruaren suertatu da profeta dohakabe. *El libro negro del euskera* argitara baitzuen, harritu eta izuturik behar izan zuen egiaztatu, nola kritiko askok liburua behin eta berriro erakunde armatuaren agiri eta ekintzekin lotzen zuen (arte an kartzelan, haren izena laidoztatzen ziharduela, aipatu dugun horrek berak, besteren artean). «Euskalgintza auzitan?» izenburuko saioan (euskalgintzari buruz/aurkako arrazoi «berrien» bilduma bat) Joan Marik taktika hori salatuz erantzun zuen *Jakin*-en, agertuz nola jokabide doilor hori edozein euskaltzale militante anulatzeko sistema mekaniko bat bilakatua zegoen, eta nola berari bezalaxe eta are okerrago gauza bera beste lagun batzuekin jazotzen ari zen, behin eta berriro ETarekin eragabeki lotuak izaten ari baitzi ren hedabideetan. Beren ideologiakoa ez dutena, automatiko ETarekin lotua dago. «Ikusteko dago hori guztia debaldetan gertatuko ote zaigun», aitortzen zuen beldur justifikatua (*Jakin*, 123/124, 152 orr.). 2001eko martxoan hori. 2003ko otsailean, ezer ez zela debaldetan gertatu, ikusi dute berak eta bere lagunak.

Adituak dira intelektual mediatiko supertxorrotx hauek beren lanean, gure testuak eta ideiak ez bada intentzioak ikertuz, barneneko misterioan denok «ETaren entorno» gaiztoa garel a deskubritzeraino, zulatzen gaituztenak. Gaitza da, esaten dutena, beraiek ere sinesten dutenik, sinestea. Menturaz, denek elkarri gezurra esanez, denek elkarri sinesten ikasi dute. Batzuek bederen, lehenago beraiek kritikatu izan gaituzte erdeinu ez gutxiz, ETaren aski hurbil ez geunden kulturalistak eta ilargitarrak omen ginelako —berak Etar zindo iraultzaileak zirenean artean. Nola bat Etar sutsua izatetik mundu guztia sutsu ETakotzat salatzer a pasatzen den, hori bai, psikologia indibidua larena izanen da kontua, ez da nire arduragaia. Interes soziologiko handiagokoa guztiontzat argitzea genuke, nola etortzen diren gizarte batean politika eta hedabideak elkarren lehian, nor baino nor, sinetsi ezinezkoaren sinetsi behar kolektibo bat masiboki eraikitzer a, azkenean denak, epaileak barne, arrunt sinetsiak egoteraino —antza—, hitzitzen den edozein lainoren atzean, ETaren eskua edo ETari ematen zaion eskua dabilela, imposible balitz beza-

la Euskal Herrian deus egitea —kulturan behinik behin— ETArekin zerikusirik ezer gabe, ez haren alde eta ez aurka joan nahi gabe, berdenboran irmoki interesatuak egonez hura bera gurekiko ez dadila aurka behintzat egon, beste inor ez bezalaxe, ez gehiago eta ez gutxiago (etsairik ez dugu euskalgintzan behar!), guk geure lana txukun egin guraz bakar-bakarrik, ahal den guztiekin adei, edozeini (ETArri eta entzun nahi diguten alderdi eta erakunde publiko guztiei, eta epaileei ere) garbi esplikatzu zein den gure asmoa eta jokabidea, eta guzti-guztiengandik hala ere libre eta beti menpegabe, aspaldiko urteetan gure kulturgintzaren filosofia deklaratu den moduan. Honentzat guztiarentzat itsu-itsu dagoen psikologia (edo histeria) kolektibo horren bilakabideaz, hedabideek eta politikoez bere urteotan produzituaz, guztiontzat litzateke instruktiboa ikerketa bat. Bitartean, praktikan gehien interesatzen zai-guna oraintxe, artekogabe ondorioak edukitzen ari delako gure gainean, guztiaren tailu politikoan datza.

Politikoki, labur esan, hauxe da gakoa: honek denak berriro sukaldara itzularazten duela euskara. Esparru pribatura, frankismo betera. PPren hizkuntz politikaren xedea (PSOEn zurrakaitzagaz), laborategi nafarrean suma daitekeenez, euskara berriro desagerraraztea da bizitza publikotik, kaletik, trafikoko seinaleetatik ere ahal bada. Nola exiji liteke epaileek, ezertarako balio ez duen hizkuntza txatxar hori ikasi behar izatea, espainola denek jakinda!! Sukaldara eta baserrira, kito. Ez dago arrazoirik hizkuntza bat baino gehiago administrazioan ametzeko! Gobernuak Espainiaren kohesio linguistikoa ziurtatu behar du! PPk ezin eraman du euskararen berpizkundea. Gutxiago, hark —«harroturik!»— exigentziak altxatzea gizartean. Garapen hori dena «politikoa» da. Balazta ipini beharra dago bultza horri. Beraiek seguru asko ez dute nahi euskara «akabatu» (euskara maite dute, hala diote behintzat, eta hein batean sinets geniezaieke), bakarrik haren hazkunde «larregizkoa» neurri sano batera ekarri. (Akabatzeko beste modu bat alegia —akabatu gabe). Formak galtzeke ibiliz, hala ahal denean, administrazioetik (Nafarroan): oztopoak ipiniz, kanpainak orkestratuz prentsan, «intelektual kritikoak» bultzatuz, sasiarazo administrazioak asmatuz; euskaltzaleak behartuz irabazitako batailak atzera irabaztera behin eta berriro, bitartean ez baitute ahal izango beste proiektu batzuetan jardun. Eta birgaraipentxoak pozik ospatzea uzten zaien bitartean, haserrea ez da lehertuko, aurreratu ere ez dute ezer eginen, dena polito Gobernuaren kontrolpean gelditzen da. Administrazioetik ezin bada, aldiz, alegia ezin bada subentzioak ukatu, etab., Euskal Erkidegoan bezala, orduan Madrildik borrararekin interbenitzen da politikoki eta judizialki. Alafede, medioak ere drastikoagoak dira: garapen kultural osoa globalki kriminalizatu egiten da, euskarazko kultur gizartetxoa (gehienbat berria dena) terrorizatu (beti euskara maitatuz eta «euskararen onerako»). Lizarra-Garazi aurretik nonbait bigun-bigunean eskuratuz joa-teko asmoa zuten helmugak, zuzenki eta gogorrean atakutzen dira orain.

Sisifo euskaldunak berriro zerotik abiatu behar harria mendian gora jasotzen, haserre eta pozik. Bere barruko kontraesanen artean.

Pobre eta ahula beti Sisifo —eta ongi horrela, gutxienez amorratzeko gai den artean.

5. Perspektiba: enpresako kazetaria

Egun batean, etorri lanera eta ikusiz *Egunkaria* itxia, Martin Ugalde Kultur Parkea interbenitua, lagunak preso, familiak negarrez, geure inpotentzia ezin dugu ulertu, gizarte oso-osoak aho batez nola ez duen protestatzen hainbeste arbitrarietate eta basakeriaren aurrean. Abertzaleek bakarrik? Ez dute sozialistek ezer esango?

Zeinek lagunduko digu guri, lagundu?

Ezinaren ezinean, euskaltzalea sentimendu kontrarioek gainezkatzen dute, eta desesperazioan bere burua autoinkulpatzen hasten da: hemendik aurrera total ezpolitikoak izan behar dugu, inolako aitzakiarik ez emateko! «Gutarrena» soilik baino babes politiko zabalagoa behar dugu bilatu! Has gaitzen, injustiziaren aurrean lagunduko diguten lagunak bilatzen!

Zer egin, gauzok inoiz ez daitezzen berriro jazo ahal izan?

Egiaz, historia beltz bat da hau dena, baina «positibatu egin behar da!». Erasoak ez dira gauzak txarto egiteagatik etorri, ondo egiteagatixe baizik. Ondo egin dira lanak, hobeto egiten jarraitu behar da.

Hori garantiarik ez da —ez dago!—, eraso gehiagorik egongo ez dena, baina bai lagun eta ezlagunentzat gure egunkaritxoaren sekulako inportantziarena. Horregatik daukagu, zeinek eraso digun; eta daukagu, zeinek jaso gaituen —gure herria. Denen agerian dago egunkariaren balio estrategikoa euskal herritasunaren birregintzan. Erasoak berak agerianago ipini du.

Enpresa sendo, eder bat egingen dugu, bai.

Egunkari libre bat egingen dugu.

Sarasolak goraiatu zuelarik *Egunkaria*-ren ekarpena hizkuntzaren normalizazioan, biziki alaitu gintuen.

Izan ere, normalizazio linguistikoa, esaten dugu. Haatik gehiago da. Normalizazio linguistikoa funtsean normalizazio soziala da, kulturala da, pertsonala. Egunkariak euskararen normalizazioa esanahi du, eta Euskal Herriaren normalizazioa esanahi du halaber: euskararen herriarena.

Bere orrietan eguna argitzen duen mirari bat bezala da euskarazko egunkaria. Garen herri txikiak han bere burua goizero ikusi ahal duen ispilua.

Lanbideko eguna zamatzen duen joan-etorri guztian, han bakarrik zaio euskaldunari mundua, mila errealitateko hori, mila koloreko hori, osoki geuretzat mintzo, gure doinuan. Eta, egunkariaren bidez, munduz betetzen digu etxea.

Eginkizun hori da gurea, kazetariona: Euskal Herriari egunoro bere eta munduaren ispilua ematea. Munduaren eta Euskal Herriaren GURE ispilua.

Gurea da. Mundua gure begiekin ikusten digu. Gure politika eta politikarien, gure liburu eta autoreen, kantarien berri ematen digu. (Zer besterik egiten du egunkari ingeles edo aleman batek?). Gure azoka eta produktuen, gure gauzena, gure jende, herri eta kirolena.

Egunkariak horrela —zuri eta niri— herri bat ematen digu, bestela edonon ukatua daukagun herri hori. Banaizela, esaten dit egunoro. Esaten dizu.

Normalizazio territoriala ere bada, horrela. Eskuan, Azpeitiaren ondoan Maule ikusten dut. Leitzatik Muskizera pasatzen da begia orri zabalean.

Azkenik, normalizazio politikoa ere bada nolabait. Elkarlotura sortzen du, lurralde sakabanatuan bezala, mentalitateetan. Bildu egiten ditu interes barreiatuak, ikuspideak, eta elkarren alboan jartzen ditu. Artikulatu egiten du pentsamendua. Iritziak tokitxo jakin bat hartzen dizu, badakizu non dagoen. Gogoetak arta kolpe bat jotzen dit. Interbistan diferentzia formulatu egiten da.

Formulatzen dena, beha liteke astiro, gaindi liteke.

Eguna egunarekin elkarriketan, posizioak gara daitezke modu ezberdinetan, denok ikasten dugu, arrazoiak bila ditzake bide berriak.

Erasoak badu arrisku bat: egunkariak kritikoa izan behar du. Baina erasoaren pean egunkariak larruan bizi izan du, edozein momentutan era guztietako laguntzen premia duela, eta okil daiteke bere bokazio kritikoan.

Zentsurak bezala, erasoak ez du kritika errazten. Zentsura forma bat da.

Beldurrak sor litzake behar ez bezalako menpekotasunak, begirune ez onurazkoak, lotsak.

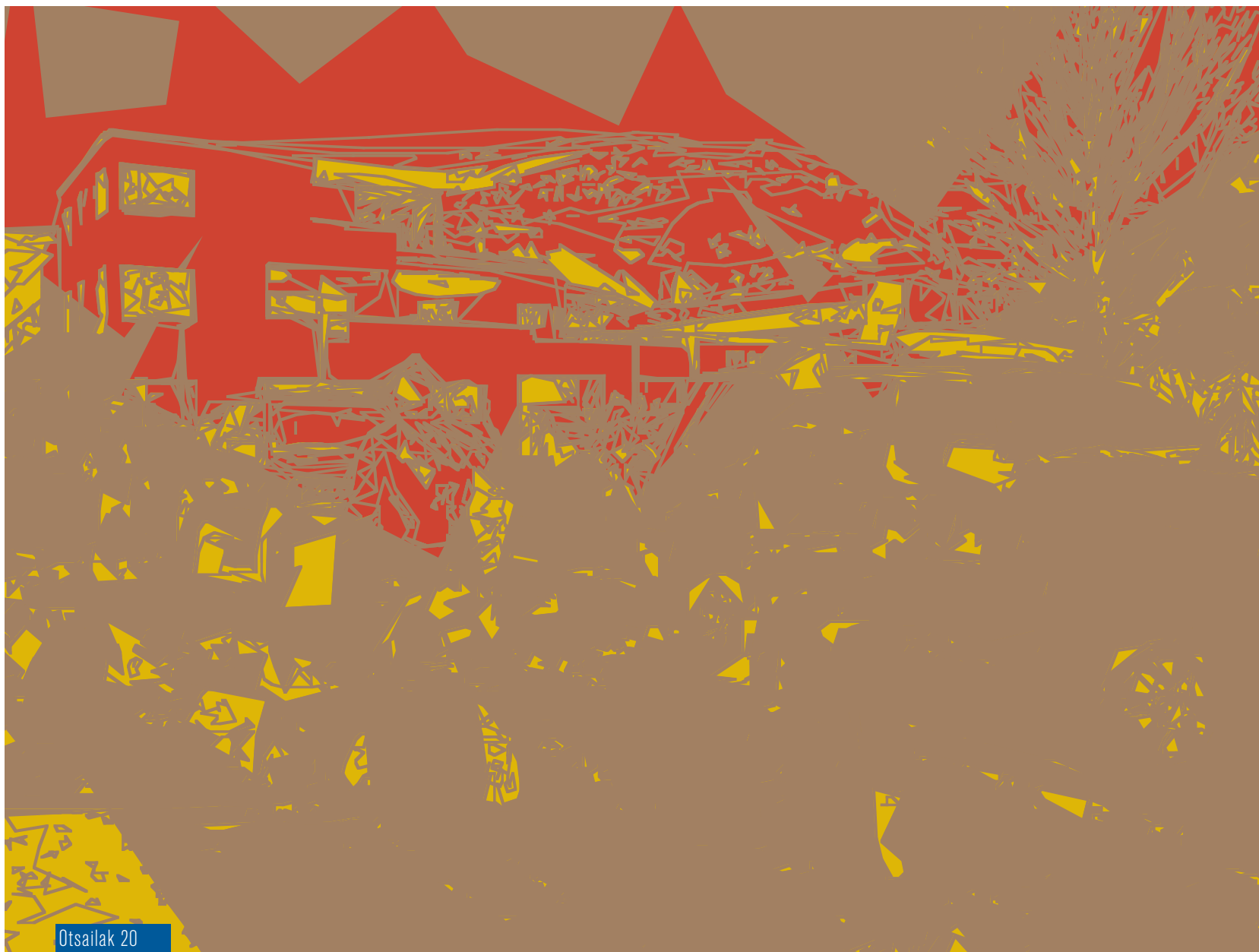
Egunkariarentzat baitezpadakoa da ez uztea inoiz instituzioen kritika, Jaurlaritzaren kritika. Funtzio esentzial bati uko egitea litzateke. Dena den, arriskua dagoen tokian, aukera ere han dago. Ausardia behar, eta aukera aprobetxatzen jakin.

Kritika arte zail bat da. Mailuarekin baino agian hobeto egiten dena pintzelarekin, kontuz egiten ikasiz gero. Aukera daukagu ikasteko. Ikasiko dugu.

Ikaragarria da deskalabru honetan jaso dugun solidaritatea. Gure obligazioen listoia gora jasotzen du. Neurri batean, euskalgintzaren historia egunkariaren historia ari zaigu bihurtzen egunotan. Ez dakigu, zenbat zor diogun *Egunkaria*-ri. Negarrak, pozak, laguntasunak (Katalunia!), hainbat gazteren sakrifizioak, hainbat gazteren profesionaltasuna.

Beharbada egunkariarekin egin dugun esperientziarik inportanteena, hala ere, sentitzea da, behin eta berriro, euskarak benetan aberastu egiten gaituela, ez pobretu.

(Esker onez laguntzagatik Joxemari Sors eta Joan Mari Torrealdairi).

Egunkaria, Irakeko bonben azpian

Berunezko giltzarrapoa

Ate nagusira jaitsi dute Martxelo Otamendi, eskuburdirak jarrita. Eguerdia da, otsailaren 20a. Kasik hamabi ordu daramatza guardia zibilez inguratuta. *Egunkaria*-ren miaketa bukatu eta badaramate. Madrilera, pentsatu du. Agente gehienak joanak dira, baita materialez lepo bete dituzten furgonetak ere. Martxelo da geratzen diren azkenetakoa, dozena erdi bat agenterekin batera. Ate nagusian kandadu txiki bat tinkatzen ari dira bi guardia zibil kanpora atera dutenean. «Argiak itzalita utzi, mesedez», esan die agenteei, euren aurretik pasarazi dutenean.

Martin Ugalde kultur parketik irtetean, jende asko ikusi ahal izan du, nahiz eta autoan burua erdi makurtuta eraman. Ezagutu ditu horietako batzuk. Arreba ikusi du autora hurbiltzen. Goizaldeko ordu bata eta erdietan etxeko atean jotako kolpe bortitz batek esnatu duenetik ikusi dituen lehenengo aurpegi lagunak dira. Segundo gutxiko irudia da; errepidea hartu bezain pronto, galtzerdi bat jarri diote buruan, begien parean. Ama Kandidako tarte zuzena, Bazkardoko biribilgunea, N-1erako errepidea Gasteiz aldera. Autoaren mugimenduengatik daki Martxelok norantz daramaten, balaztada bortitz batekin bat-batean autoa gelditu den arte. Agenteetako bat irten, eta zerbait

karraskatu du autoaren aurre eta atzealdean. Matrikula xaflei estalkia kendu die.

Atean kolpea entzutea eta armaren ahoa begira ikustea bat izan ditu Martxelok. «Beste norbait bada etxean?». Ezezkoa emateko betarik gabe sartu dute komunean. Hamar bat guardia zibil dira. Atzo gauean, Azpeitian hitzaldi bat eman eta gero, Tolosarako bide osoan aurretik eta atzetik segika izan zituen auto banatako bi morroiekin akordatu da. Idazkari judizialak autoa eman dio, eta miatzen hasi dira burua estalita daramaten agenteak. Miaketa oso metodikoa da. Den-dena begiratzen dute. Liburutegia biren lana da: bata ezkerretik hasi da, eta bestea eskuinetik. Liburu guztiak banan-banan atera, orriak astindu eta *susmagarriak* ez direnak lurrean pilatzen dituzte, dorreak osatuz. *Susmagarriak* —Pilar Urbanoren *Yo entré en el Cesid*, edo Gomez de Liañoren *Pasos perdidos*— konfiskatutako objektuen zakuan sartzen dituzte. Zaku urdinean, zigilatu eta txarteltxo bati dagokion kodea eta izena jarri ondoren. Euskarazko liburu eta paperak itzultzeko ardura du guardia zibiletako batek.

Armairua ere berdin: dena hustu eta arropa guztia ohe gai-

nean utzi dute. Tiraderak ireki. Aspaldi ahaztuta zeuzkan gauzak ikusi ditu ohearen gainean. Guardia zibil batek argazki bat hartu, eta buru dabilenari erakutsi dio.

—Nor da hau?—galdera egin dio Martxelor.

—Blazquez monsinorea, Bilboko gotzaina.

—Poltsara.

—Baina... Blazquez dela esan dizut; azaldu behar badut azalduko diot epaileari zer egiten duen hor, baina...

—Poltsara!

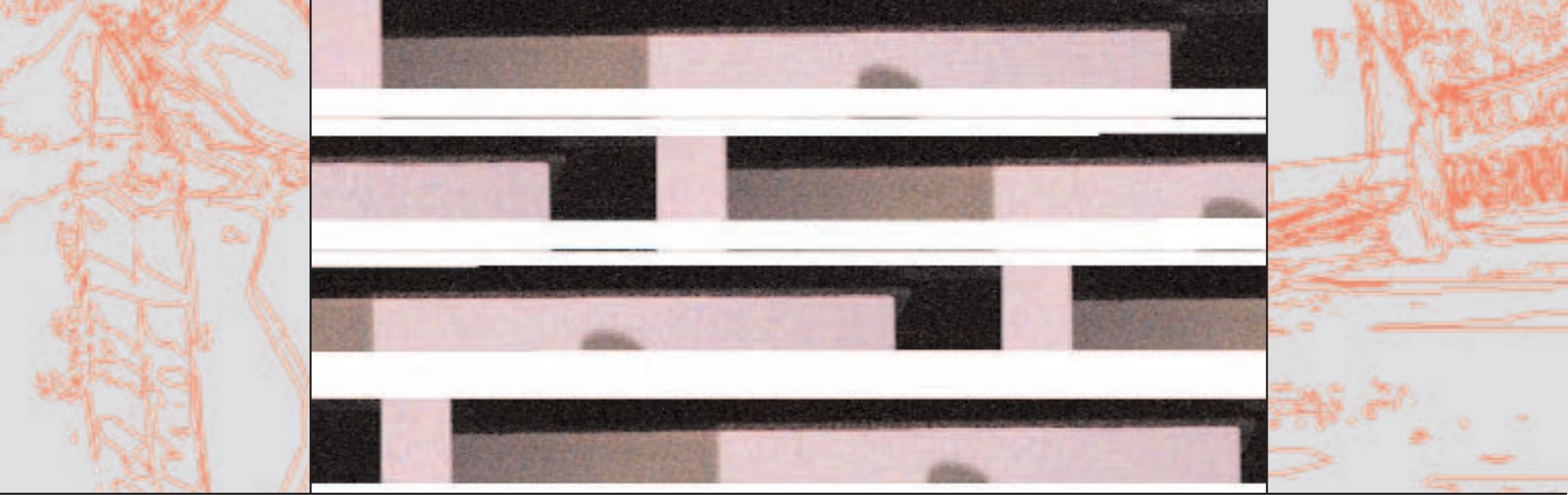
Anaia apaizak oparitutako argazkia da, horman zintzilikatze edo apaingarri jartzeko egoki iruditu ez eta tiradera zokoren batean gordea zuena. Lau ordu eta erdi ondoren bukatu dute miaketa. Sakelakoak behin baino gehiagotan jo du bitartean. «Har ezak, har ezak eta esan Guardia Zibilarekin hagoela». Buru dabilena umore oneko dago, antza. Miaketaren txostena ez du sinatu nahi izan, zer eraman duten eta zer ez ikusterik izan ez duelako.

Egunkaria-ren egoitzara goizeko sei eta erdiak inguruan iritsi

dira. Ordurako mugimendu izugarria dago bertan. Kutxak atera eta atera dabilta: batzuk eskuetan hartuta, astunenak gurditxotan. Furgonetak bete eta bete. Martxelo bere bulegora eraman dute. Bazter guztiak ondo begiratu eta gero, ETaren argitalpenaren ale bat ikusi du buru dabilenak mahai gainean. «Bingo!», oihukatu du *Zutabe* aldizkaria eskuetan altxatu eta Martxelorri begiratzuz. Hori al da dena?, pentsatu du bere baitan Martxelok.

Sistema informatikoko disko gogorrak, ordenagailuak, dokumentazioa eta paperak, argazkiak, liburuak, entziklopediak, dena zakura doa. Politika saileko dokumentazio artxiboko karpetak begiratzen hasi dira. «Banan-banan begiratu behar al dituzue?», purrustadaka oihu egin die idazkari judizialak. Nekutzen hasia da, nonbait. «Ez dugu horretarako denborarik: dena barrura edo dena bertan utzi». Zaku urdinera joan da hamahiru urtean pilatutako dokumentazio guztia.

Martxelok ez du ikusi, baina Iñaki Uria ere *Egunkaria*-ren egoitzan dago, bere bulegoan. Zarauzko etxean «Ireki, Guardia Zibila» entzun duenetik, zaku urdin eta guardia berdeen artean

dabil. Martxelorenean bezala, Iñakirenean ere ordu bata eta erdi aldera sartu dira. Ordu bera, agente kopuru bera, sarrera bortitz bera, miatzeko sistema bera. Operazioaren protokoloa goitik behera errepikatu dute beste zazpi atxiloturen kasuan ere: Luis Goia eta Xabier Alegria Lezon atxilotu dituzte; Pello Zubiria, Hernanin; Joan Mari Torrealдай, Usurbilen; Txema Auzmendi, Donostian; Fermin Lazkano, Eibarren; eta Xabier Oleaga, Errenterian. Inma Gomilaren kasua bestelakoa izan da: Urruñako etxetik irten, muga igaro eta Madrilerako hegazkina hartzera zihoala atxilotu dute, Hondarribiko aireportuan, autotik irten ahala.

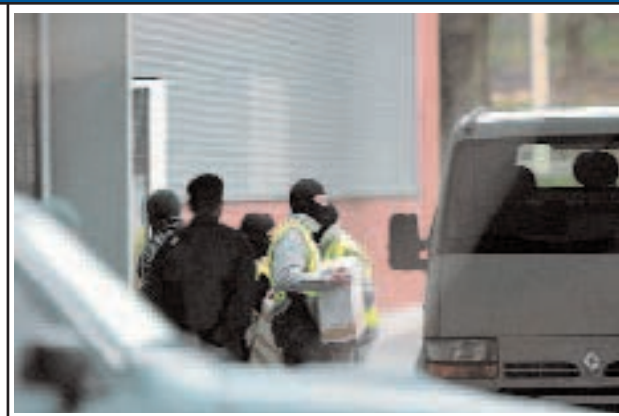
Joan Mari Torrealдаiren etxean, atea kolpeka txikitu du Guardia Zibilak. Pertsona bat kabitzeko adinako zuloa egin diote ateari. Emaztearekin eskailera burura iritsi denerako, dozena erdi guardia zibil barruan dira, armekin apuntatzen. Atzetik agente gehiago sartu dira. Nahasturik ibili behar dutela esan die Joan Marik, sinesgaitz. «Zu al zara Joan Mari Torrealдай Nabea?», entzun du guardia artetik.

Pello Zubiriarenean ere espantuka sartu dira, iskanbila bate-

an, foku, argi gorri eta arma artean. Ikuskizun hutsa: Bin Laden bera ere berdin atxilotuko luketela pentsatu du Pellok. Txema Auzmendi atxilotzera joan direnean, etxekideek Txema ez beste norbaiten bila zetoze la pentsatu dute; izan ere, Txema kartzelatik irten berri den jendearekin bizi da. Gainera etorri zaizkio guardia zibilak atea ireki bezain pronto.

Xabier Alegriarenean, emazteak zabaldu du atea. Atarira atera dituzte Xabier bera, emaztea eta bi alabak. Pijaman eta oinutsik. Umeei gutxienez etxeko oinetakoak janzen uzteko eskatu die. Ordu laurden inguru egon dira atarian, poliziek idazkari judizialari igotzeko esan dioten arte. Xabier Oleagarenean ere berdintsu izan da. Armetatik izpi infragorritzko hariak luzatzen ikusi ditu horma eta ateetara, baita etxeko en buru eta gorputzetara ere. Filmetatik dakigu puntu gorriak sasirik gabeko bidea markatzen diola balari. Atarian egon behar izan dute bi alabek eta emazteak.

Euskaraz badakitela nabarmen erakutsi nahi dute guardia zibilek Xabier Oleagaren etxean. *Iñaki, Mikel, Joseba* izenak erabiltzen dituzte euren artean, eta euskarazko esaldi laburrak

esaten dituzte: «Ikusi duzue hau?», «Hartu hori». Xabierren bizimodua eta ingurua oso ondo ezagutzen dutela argi utzi nahi diote hasiera-hasieratik. «Halako eta halako tabernetara gutxi joaten zara; beste hartara, berriz, gehixeago». «Martin Ugalde kultur parkearen inauguraziora ez zinen azaldu; hau, hura eta bestea, berriz, han ziren».

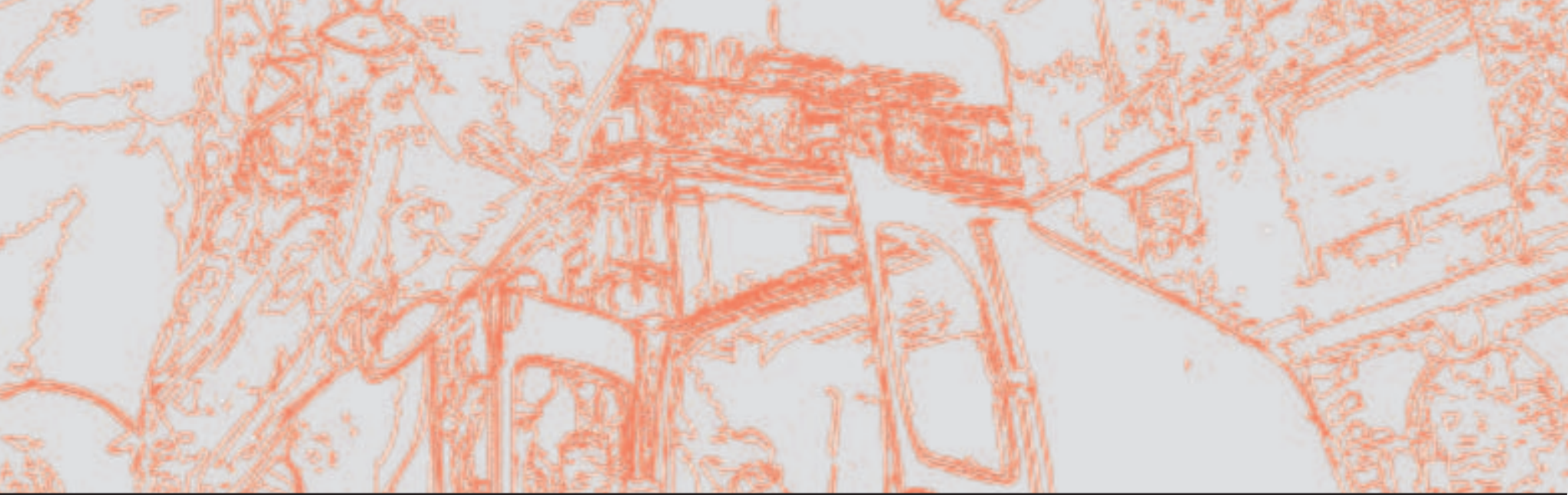
Orain dela hogeita bost urtetik osatuz joan den artxibo guztia hartu diote. Horrexek eman dio minik handiena eramandako gauzen artean. Deigarriena, berriz, alabek ikusi dute: oinetakoen armairutik lokarri estreinatu gabeak hartzen. Lokarriak ez dira, baina, konfiskatutakoen poltsa urdinera joan. Gainerakoan, gutun intimoak, etxekideen paperak, familia argazkiak, etxeko paperak, zernahi joan da zaku urdinetara bai Xabierren etxean, bai beste atxilotuen etxeetan ere.

«Jantzi arropa eroso», agindu dio buru dabilenak. Bizkarrean guardia zibil batek armarekin apuntatzen duela hasi da janzten. Xabierrek bere kalkuluak egin ditu, eta argi du biharamunean etxean egongo dela; akusazioa hain funsgabea iruditu zaio. Zelatan duen agentea harritu egin da Xabier janz-

ten ari den galtza eta alkandora txukunekin, eta operaziobuaren bila joan da. «Ez dizut gomendatzen arropa hori janztea. Ez al duzu txandalik? Egun batzuetako kontua gutxienez izango da». Hizketan ari zaion guardia zibilak ondo daki Xabierri eta gainerakoei zer datorkien gainera. Egin beharreko urrats guztiak zehaztasun eta tentu handiz diseinatuta dauzkan operazioa da. Baina horretaz geroago ohartuko da Xabier, baita gainerakoak ere.

Pellori ez diote familia agurtzen utzi, eta emazteak Guardia Zibilari eman behar izan dizkio botikak. Giltzaduretako gaitasun larria du Pellok. Burrunba amaitu dela ohartu denean, etxe osoa pasatu du Malores Etxeberriak Pelloren bila. Joan Marik, berriz, ozta-ozta agurtu ahal izan ditu emaztea eta seme-alabak. Haurren begietan izua ikusi du. Umeak oso hotz agurtu dituela esan dio polizia batek autoan sartu orduko. «Ez al zaitu arduratzen umeek zutaz zer pentsatuko ote duten?».

Azken berrogei urtean bildutako agiriak, dokumentuak,

zentsurari buruz egindako tesiaren oharrek, mendi ibilbideetako apunteak... dena zaku urdinetara doa, eta haiekin batera Joan Mariren memoria historikoaren zatiak. Film batean bezala ikusi du bere bizitza profesional guztia hondatzen. Denetarik konfiskatu dute guardia zibilek; etxeko miaketa amaitu, eta *Jakin* aldizkariaren bulegoetara joan dira. *Egunkaria*-ri dagozkion dokumentuak bakarrik eramateko erregutu die Joan Marik. Ordenagailu batzuk eraman eta beste batzuk ireki eta hustu egin dituzte. Harrapaketa garbia: ez du beste izenik, Joan Mariren begietara.

Jakin-en bulegotik Euskalgintza Elkarlanean Fundazioaren bulegora pasarazi dute, atea behartu ondoren. Zazpi orduko miaketa eta gero, eguerdia jota atera dute Torrealдай bulegotik. Ibileragatik ezagutu dugu telebistako irudietan: makurtuta, burutik behera txamarra gorri bat botata, eta eskuak burdinekin lotuta sartu dute autoan.

Txema bazenik ere ez zekien *Egunkaria*-ren bulego batera eraman dute. Oleaga, ikastolen federazioaren egoitzara. Harritu egin ditu bulegoaren neurriak. Handia da, eta ez dakite nondik

hasi. «Zein da zure mahaia?». «Eta zure arduradunarena?». Berearen ezkerrean dagoen bat seinlatu du Xabierrek. «Hori? Horko hori? Benetako arduradun nagusiaz ari gara», argitu diote. Kategoria gutxikoa iruditu zaie, nonbait. Bulego bat topatu dute geroago, itxurosoagoa haien begietara. «Hau norena da?». «Lankide batena». Goitik behera arakatu arteko onik ez dute izan.

Pello *Argia*-ren egoitzan sarrarazi dute. Argazki artxiboan tematu dira modu berezian: atxilotuen izena daramaten argazki karpeta guztiak hustu dituzte. Baita hiru milatik gorako argazki artxibo digitalizatua eraman ere. Ordenagailu batzuek ere furgonetarako bidea hartu dute.

Bilboko *Egunkaria*-ren egoitza miatu aurretik, lekuko bila hasi dira alboko atarian. Txirrinak jo eta jo. Goizeko hiru eta erdiak inguru dira. Inork irekitzen ez eta behin eta berriz saiatu dira. Azkenean, edadeko senar-emazte batzuk behartu dituzte miaketaren lekuko izatera. Egoitzako sarrerako sabaia bortxatzen saiatu dira lehendabizi, baina handik ezin dutela ikusita, mai-

Otsailak 20. Ikerketa zerbitzuetakoa guardia zibilak eta abiloketez eta segurtasunaz arduratzen zirenak, Martin Ugalde kultur parkean.

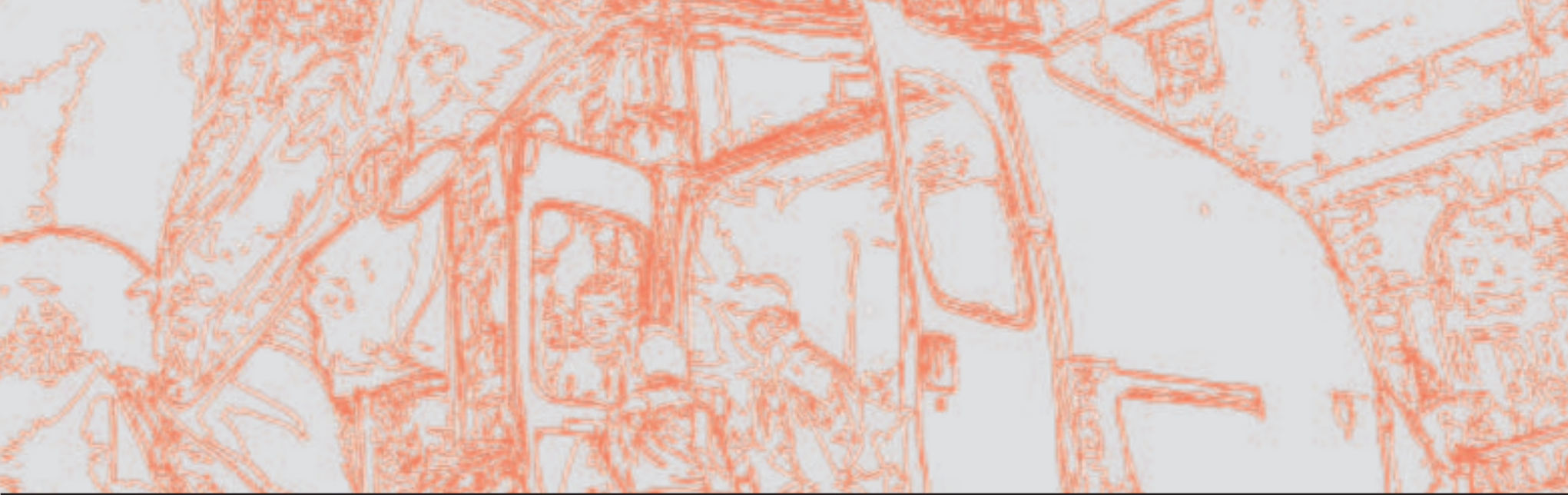
lukadaka apurtu dute sarrerako atea. Ataria erakusten duen monitorearen eten eta arakatzeari ekin diote. Liburuak eta egunkari zaharrak, fakturak, nominak. Denetarik zakuratu dute. Tartean joan dira bost ordenagailu ere. Miaketa hasi eta lau ordura, idazkari judizialak bederatzi orriko akta sinarazi dio lekuko lanak egin behar izan dituen bikoteari. Egoitza zigilatu eta alde egin dute.

Alberto Barandiaranen etxeko atariko txirrinak Bilboko bizi-lagunen ordu bertsuan jo du. Hura da Iruñeko ordezkartzako burua. Bi guardia zibil igo dira etxera. Emazteak barrura sarra-razi ditu, eta kargu hartu die, horrelako kontu batekin etortze-ko ordua iruditzen ote zaien. Alberto eurekin eraman dute egoitza ireki eta lekuko lanak egin ditzan, bestela atea botako dute-l. Bi agenteekin etxetik kalera jaitsi denean auto bat du zain. Korapiloa egin zaio eztarrian: «Axola ez bazaizue, nahiago dut leihoaren ondoan». Hiru ordu behar izan dituzte dena miatze-ko. *Egunkaria*-ren mantxeta duen edozer hartu dute. Zazpi kutxa bete material. Zigilatze-ko unea iritsi denean, autoan horrelakorik ez dela aipatzen ohartarazi die Albertok. Urduri jarri dira guardia zibilak. Idazkari judizialari galdezka hasi

zaizkio. Zalantzan egon dira, baina, azkenean, zigilatze-ko agindua badutela esan, eta halaxe egin dute.

Gasteizen, Luis Karlos Garciari egokitu zaio ordezkartzatza zabaltzea, etxean Guardia Zibila bila agertu eta gero. Ofizio-ko abokatu eskatu du. Ez diote ukatu, baina miaketa hasi eta lau ordura agertu da. Dena iruditzen zaie froga garbia. Goizeko hamarretan ogitarte-ko bila irten dira polizia. *Egunkaria*-ko arduradunari ere eskaini diote. «Nolakoa nahi duk?». Luze jotze-ko itxura duela pentsatuta ere, ez dago ogitarte-ko etarako. Eta hala gertatu da. Miaketarik luzeena Gasteizkoa izan da, eguerdia ondo jota zigilatu baitute sarrerako atea. Hamabi bat kutxa eta hainbat ordenagailu joan dira furgoneta barrura, koa-derno, bolaluma eta grabagailuak tartean. Baita miaketan ari zirela Zutik alderdiak bidali duen elkartasun faxa ere.

Hirurehun guardia zibilek gogotik egin dute lan goizeko ordu txiki-ko hasi eta arratsalde hasiera arte. Hamar lagun atxilotu eta hogeita bat etxebizitza eta egoitza miatu dituzte. *Egunkaria* itxi egin dute, eta hirurehun langile —zuzeneko eta zeharkako— kale gorrian geratu dira. Hogeita hamar guardia

zibil atxilotu bakoitzeko, edo guardia zibil bat kalean geratu den langile bakoitzeko.

Madrilerako bidean jarri dituzte atxilotu guztiak. Batzuek begiak ixteko agindua dute. Besteei galtzerdia jarri diete burutik behera. Xabier Alegriari autoan sartu bezain pronto argitu diote eskubideak eta kontu horiek guztiek ez dutela batere balio horitik aurrera. Hobe duela onean deklaratu; Intxaurrendoko Guardia Zibilarekin dagoela; ez duela irtenbiderik, ez dela aurreko atxilotetak bezalakoa izango. «Madrilen txikitu egingo haugu», mehatxu egin dio eskuinean duen guardia zibilak. Joan Marik ez du hitz egiteko gogorik, baina ez dute bakean uzten. Pixa egiteko hirutan eskatu, eta hirutan ukatu diote. Zergatik daramaten galdetu die, bere umeei ere arma jostailurik uzten ez dien honek zer egin duen. «Arma batzuek pistolek baino gehiago hiltzen dute», bota dio, zakar, batek. «Nitaz ari al zara?». Ez du erantzunik jaso.

Iñakiri ere hitz eginarazten diote. Lagun giroan-edo, zinemara joango balira bezala, baina begiak estalita eta eskuburdi-

nez lotua. Txemari eskuburdinak kendu dizkiote autoan. Honetaz eta hartaz ari dira, ideologiaz, irratiaz, askapen teologiaz, Euskal Herriaz. Aspaldi elkarren berri izan ez duten bi lagun artean bezala. Xabier Oleagari familiaz, futbolaz, zinemaz, lanaz, denetarik galdetu diote. Atxilotuaren psikologia aztertzeke galdeketa dira, puntu ahulak eta puntu sendoak atzematea xede dutenak. «Telebistan eta irratan hainbeste hitz egin behar, beti isiltzeko esan behar izaten dizute, eta orain mutu?», galdetu diote Martxelori autoan. *Egunkaria*-ko ate nagusian jarri duten giltzarrapo txiki berak ixten dio eztarria. ■

PRECINTADO

PERE
ALTO DEL CENTRO DE INVESTIGACION
MUNDO SUR DE LA ACCIÓN NACIONAL
INACTIVO

21 DE FEBRERO DE 2002

Kafesnea malko gazienekin

Giltzarrapoa txikia da, bizikleta lotzeko erabiltzen denaren neurrikoa. Giltzarrapo hutsa bakarrik balitz, halako erai-kin puska ixteko, halako egitasmo handia geldiarazteko, txikiegia dela pentsatuko genuke. Baina giltzarrapoaren azpian paper bat dago kristalari itsatsia: «Madrilgo Auzitegi Nazionaleko 6. zenbakiko Instrukzio Epaitegi Zentralak zigilatu. 2003ko otsailak 20». Ez dago beste ezer.

Egunkaria itxita dago. Hilda. Kandadu txikiari begira geratu gara azken guardia zibilak joan eta sarrerako ateraino iritsi garenean. Ehunka lagun gaude. Isilik, oso isilik. Harrizko hila-rri bat baino astunagoa den isilpean, argazkilarien klikak eta flashak baino ez dira entzuten. Honenak egin du. Ez zaitzatela negarrez ikus, norbaitek albotik. Hori ere galarazia dugu, non-bait. Zerua erori zaigu gainera, berunezko zerua. Bidegabekeriarik ankerrenaren metafora da kandadu txiki hori. Baina ez gaude metaforetarako, zerua berunezkoa dela irudi-tzen bazaigu ere. Eta poesia izan geratzen zaigun arnasbide bakarra.

«Zuretzat da». Erlojua begiratu dut: 06:54. «Esna al zaude?», telefonoaren bestaldetik. «Zutik? Bada, hobe duzu eseri, esan behar dizudana entzuteko». Martxelo atxilotu egin dutela, eta *Egunkaria*-ren Iruñeko egoitza miatzen ari direla. Euskadi Irratiko 06:00etako albistegiak osatu du gertatzen ari dena: «*Egunkaria*-ren egoitza nagusia Guardia Zibilak hartua du une honetan». Atxilotuak hamar bat direla, eta miatutako tokiak dozenatik gora. Larritu egin naiz, tiro bat jaso banu bezala. Irratia itzali dut.

Eta orain has zaitez beste egunkari bat egiten. Gosaldutik, behintzat, gosaldutik beharra dago, gaur ez da-eta erraza izango beste jatordurik izatea. Kafesnea malkorik gazienekin, ondo kargatua. Izan da berria jakin eta berriro ohera sartu den lankiderik, zertan ari zen ere antzik eman gabe. Edo erdi lo zegotela sakelakoan deia benetan jaso ote duen edo ametsetan ari ote zen asmatu ezinik geratu dena.

Beste lankide batzuk askozaz goizagotik dabiltza malkoak xukatzen. Xabier Lekuona zuzendariordea izan da lehenengotakoa Martin Ugalde kultur parkea guardia zibilek hartuta ikus-

ten. Goizeko hirurak jota deitu dio lankide batek, Iruñeko *Egunkaria*-ren egoitza miatzen ari direla esateko. Xabierrek Martxelori deitu dio, eta Iñakiri. Etxera, eta sakelakora. Bitan eta hirutan. Baina ez du inork erantzuten, ez batean eta ez bestean.

Jantzi, eta ilunpean autoa hartu du. *Egunkaria*-ra abiatu da. Guardia zibilez lepo parkean. Aurretik igaro da, eta aldameneko pabiloien artean sartu da. Guardia Zibilaren ibili guztiak ikus ditzake bertatik. Ikusi du atxilotuta norbait sartzen dutela. Txandala du jantzia. Gerora baieztatuko dio irratia berak sumatua: Iñaki Uria da. Sakelakoarekin zuzendaritzako beste batzuei deitu die. Poztu da erantzun diotela ikustean. Bazkardo inguruan bilduko dira lehenbailehen. Motorra piztu eta errepi-dera irten da berriro. Eskuargi bat atera zaio bide erdira, atzean guardia zibil bat duela. Bazterrera bota du.

—Nortasun agiria.

Bezperan berritutako pasaporte eman dio Xabierrek.

—Zer egiten duzu hemen?

—Hor egiten dut lan —parke ingurura begiratu du.

—Hor non?

—Latz enpresan.

—Eta zer egiten duzue hor?

—Fresatzeko makinak.

—Zergatik etorri zara?

—Arduradunak abisu eman didalako.

—Zein da arduradunaren izena? —kein u azkar bat egin du eskuargiarekin guardia zibilak, txikikerietarako ez balego bezala. —Bo, hemen ez da ezer gertatzen, eta segi aurrera.

Xabierren aurretik, Tolosaldeko banatzaileak egin du tupust guardia zibil saldoarekin, ohi bezala egunkari fardelak jasotzera joan denean. «Hoa etxera, gazte», irribarre egin dio guardia zibilak: «Gaur jai daukak».

Hirugarrena hurbiltzen Iñigo Iruin abokatua izan da, 05:30ean, Guardia Zibilak Xabierri joaten utzi eta hark telefono dei batekin ohetik altxarazi eta gero. *Egunkaria*-ren abokatu gisa identifikatu da. Zer gertatzen den galdetu. «Garzonek agintutako operazioa da».

Horixe jaso duen lehen informazioa Xabierrek. Joanmari

Larrarte kabinete buruarekin, Pilar Mendibil edizio buruarekin eta Mikel Soroazabal finantza buruarekin auto batean sartuta dago. Donostian daude, nora joan eta zer egin asmatu ezinik. Udaltzainak pasatu dira lehenengo; ertzainak gero. Mugitu egin behar da. Irekita topatu duten lehen tabernan sartu dira, Lasarteko Zubi-n. Berriro saiatu dira Martxelorekin eta Iñakirekin hitz egiten. Alferrik.

Komunikabideetara deika hasi dira. «Ea guk baino zerbait gehiago dakiten». Radio Euskadira lehenik. «Garzonen operazioa, Guardia Zibila *Egunkaria*-n». Ez dute ezeren arrastorik. Sakelakoak jo du. Erreterian Xabier Alegria atxilotu dutela eta autoan *Egunkaria* eta ETA lotzen direla. Operazioa Auzitegi Nazionaleko Juan del Olmo izeneko epaileak agindu duela. Operazioaren tamainaren usaina hartzen hasteko nahikoa.

Egunkaria-ko langileen arteko deiak etengabeak dira goizeko ordu txiki horietan. Batak besteari, eta besteak hurrenari. Andoingo AEKren egoitzako giltza lortu, eta hara bilduz doaz goiztiarrenak. Irratirako esanak, hitzak, balorazioak, informazioa. Komunikabideak 06:00etako albistegietarako eskaka dira.

Ez bat eta ez bi. Mordoa. Sakelakoak jo eta jo ari dira. Zer esan, nork esan. Oraindik informazioa oso urria da: *Egunkaria*-ren kontrako operazio hau adierazpen askatasunaren, euskalgintza-ren, euskaldunen eta Euskal Herriaren kontrako erasoa baino ezin daitekeela izan. ETBko *El punto* saioan zuzenean elkarriketa egiteko norbait nahi dute. Joanmari joango da. Urgentziako kezka bat sortu da une batez, urduritasunaren urduritasunaz: gorbata bai ala ez? Jaka hutsean hobe, dotore baina ez formalegi. 07:00etan etxera doa Joanmari arropa aldatzera.

Makinako kafeak bata bestearen atzetik datoz. Zurrunbiloa bidegabekeriaren neurriaren arabera ari da handitzen. Lana pilatuz doa, berdin langileak AEKren egoitzan. Zereginak banatzen hasteko ordua da. Egunkari berria egitera batzuk, edizioa ziurtatzera beste batzuk, berria nazioartera zabaltzera eta hedabideez arduratzera bestetzuk, eta erantzuna prestatzera beste batzuk. Gutxi-asko, lau lan talde osatu dira. Bat-batean, sakelakoak mutu geratu dira. Ez dabilta; ez *Egunkaria*-renak, behintzat. Blokeatu egin ote dituzte. Sakelako berriak erostea izan da lehen lanetako bat. Eta horrekin batera koadernoak, grabagailuak eta bolalumak.

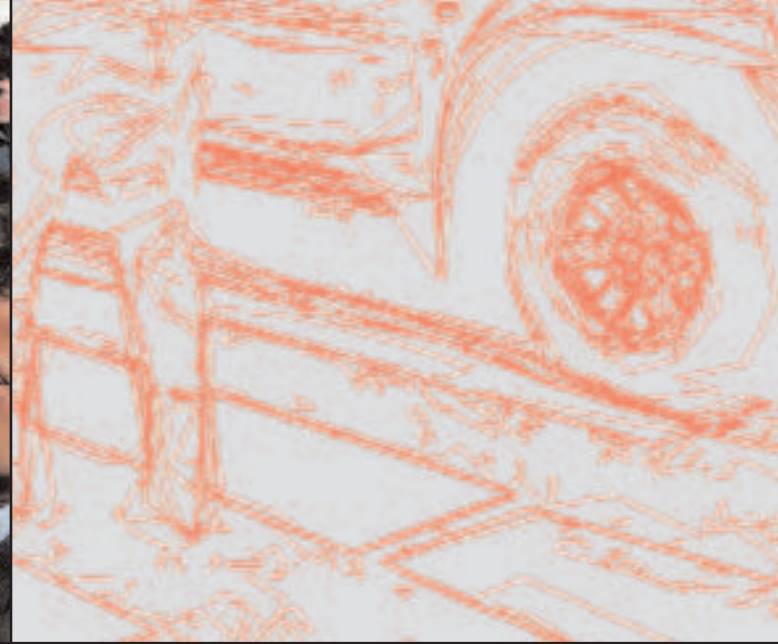

Mikel Sorozabal eta Enekoitz Etxeberria abokatua Iñigo Iruinen bulegoan bildu dira goizean goiz. Zer gertatzen ari den asmatu ezinik. Zer egin daitekeen. *Egunkaria* ixteko autoa Joan Mari Torrealdaire eman dio epaileak, eta Torrealdai atxilotu eta inkomunikatu egin du; beraz, eskuak lotuta dauzkate edozer egiteko. Egoera zentzugabekoagorik, gutxi. Zain egon baino ez dago.

Langile asko Martin Ugalde kultur parkearen aurrean pila-tzen ari gara. Baita parkeko eta inguruko lantokietako langileak ere. Eta berria irratian entzun duen jendea. Sindikatu, politika, gizarte, kultura, hedabide eta beste alor askotako jendeak ere kultur parkean du hitzordua. Komunikabideetako langileak ere bai. Irrati eta telebistak zuzenean ari dira ematen. Ehunka lagun bildu dira, azkenerako. ELAkoak etorri zaizkigu ea pankartarik behar dugun galdezka. Di-da batean egingo digutela, zein lelo idatzi behar den.

Guardia zibilak bertan dira oraindik, *Egunkaria*-ren egoitzan. Harrokeriaz, harrokeria handiz, *Egunkaria*-ko balkoira igota, guri begira. Barre egiten dute elkarren artean. Goizeko

hiru eta erdiak aldera sartu dira, zaintzailea armaz mehatxatu eta zabaltzeko agindu eta gero. Ordudanik auto eta furgoneten joan-etorria etengabea da.

Hamaiketan puntuan, ogitartekoa jateko orduan, Latz enpresako dozena bat langile —zuzendariordeak lankidetzat hartu dituen horiek— «*Egunkaria*-ko langileekin elkartasuna» dioten orriak eskuetan hartuta atera da kalera. Txaloak entzun dira, baina ez oso luze. Guardia zibilak lantoki barrura sartu dira langileen atzetik, haiek identifikatzera. Horixe izan da goiz honetako kafe mikatz guztiak goxatu dituen azukre koskorra.

Egunkaria-ko langile gehienak ere kultur parkearen aurrean daude, eta bertan batzarrean bildu dira. Hurrengo egun, aste eta hilabeteetan egingo dituzten batzar zenbaezinetatik lehena. Langileen batzarrak hartu du ekimena eta lanean jarri da: dagoen informazio urria partikatu, eta lan taldeak osatu dira. Sakelako berriak banatu dira ondoren.

Hamaika eta erdiak inguruan atxilotuetako bat parketik ateratzen ikusi dugu, eskuak lotuta eta buruan jaka bat duela.

Auto batean sartu eta eraman egin dute. Pasieran, ELAkoek ekarri duten «*Egunkaria* adierazpen askatasuna alde» dioen pankarta zabaldu da. Iñaki ezagutu du norbaitek.

Ordubete geroago, patroletan sartzen hasi dira poliziak. Beste atxilotu bat atera dute *Egunkaria*-tik. Martxelo da. Autoak gurruplak erre beharrean hartu du errepiderako bihurgunea, jendearen artetik igaroz. Arreba autora hurbildu da, animo oihuak botaz. Atzetik datoz gainerako patrolak, gizon armatuak ateetatik zintzilik daramatzala. Galdu ditugu bistatik.

Fax bat iritsi da Iruin abokatuaren bulegora. Bidaltzailea: Sei zenbakiko Instrukzio Epaitegia. Hartzailea: Guardia Zibilaren Informazio Buruzagitza. Hori dio goiburuak. Del Olmo epailearen autoa da, *Egunkaria* ixteko agintzen duena. Hiru orrialde. Ez dakigu ez nondik, ez nork bidali duen. ■

Egunero hasten delako

Egunero herri informazioko egunkariak Tolosan duen azpiegituraz baliatuz hamasei orrialdeko egunkari monografiko bat egitea erabaki dute langileek batzarrean. *Egunkaria*-ko kazetari talde bat *Egunero* nazionala egitera abiatu da *Tolosaldean Egunero*-ren egoitzara. Zortzi ordenagailu eta hamalau kazetari. Txandaka jardun beste erremediorik ez dago. Ez agenda, ez telefono zerrenda, ez agentzietako teletipo, ez argazki artxibo, ez hemeroteka, ez telebista, ez kafe makinarik. Gezurra badirudi ere, horrela ere egin daiteke kazetari lana. Irrati bat badago, eta gaitzerdi. Internet bidez bete da teletipo falta. Lana azkar egin behar da, azkar eta ondo. Eta jan, gutxi eta gaizki. Orain hamahiru urteko egoeraren oso antzekoa da. Norbaitek esan du, baietz, baina hamahiru urte zaharrago garela orain. Beste bati hamahiru urte gaztetu dela iruditua zaio. Egoera bera da ordukoaren desberdina. Begi bat Madrilen eta Andoainen dute, eta bestea ordenagailuan.

Erdi klandestinoki, apur bat bakartuta daude *Egunero*-koak. Ilegala, alegala, edo egoera nolakoa den ez dago argi. Kezka eta ezinegon handiak dira. Tentsioa eta amorrua ere ez dira txikiak, ez eta lanerako grina ere. Eta barre egiteak salbatzen ditu.

Elkarrekin egoteak babesten eta lasaitzen dituen bezalaxe. Guardia Zibila etorriko ote den edo ez, galdera airean dabil. Nork ez du itxura susmagarria duen norbait ikusi egoitzaren inguruan?

Posta elektronikoa martxan jarri ahala hasi dira elkartasun adierazpenak iristen. Ehunka kontu litezke lehen unetik; asteak aurrera egin, eta milaka izango dira. Animoak eta laguntza ematera bat baino gehiago etorri da, gainera. Pastelak ekarri ditu batek; zer moduz ari diren galdetzeraz etorri da beste bat. Lankide baten amak telebista bat utzi die albistegiak ikusi ahal izateko. Baina orduan trena da arazoa: hasi da albistegia, hasi dira *Egunkaria*-ri buruzko berriak ematen, eta egoitza ondoko trenbidetik orduantxe pasatu da trena. Pantailan, elurra mara-mara. Mesede ederra egin du telebistak, hala ere. Eta kalte ederra egin dio telebista hona ekarri izanak lankide haren aitona-ri, *Goenkale* ikusi gabe egon beharko duelako pixka batean. *Egunero* gogorarazten dio lankideari.

Lehen pizzak, ogitartekoak, binboak, txorizoak, koka-kolak, garagardoak, olibak. Mahai bat paratu da propio horretarako.

Ez dira azkenak izango, gainera. Eta haserre txikiak ere sortu dira, deskuidatuta alkoholik gabeko garagardoak ekarri direlako. Zigarroak bata bestearen atzetik erretzen dira. Kea pantailetatik gora. Taberna zuloan baino behe laino handiagoa dago. Tabakoa utzia zuten asko eta asko zigarroa eskuan daude. Tabakoaren salmentak nabarmen egin behar izan du gora gaur. Zigarroa, eta sakelakoa. Menpekotasun bihurtzeraino hasi dira bata eta bestea erabiltzen.

Barne Ministerioak Auzitegi Nazionalarekin itundutako oharra atara du, operazioa kazetariei azaltzeko. Pentsatzen hasiak gaude gurekin, egunkari kaskar honekin, gure lapitz kamuts honekin, itxurak gorde beharrik ere ez duela ikusten Del Olmo epaileak. Are gutxiago Acebes ministroak: «Euskal kulturaren eta euskararen defentsan egin da operazioa». Koldo Izagirrek *Egunero*-ren lehen alerako idatzitakoa irakurri du norbaitek ozen erredakzioan: «Irakeko gerra oraintxe hasi da hemen». Eta gerran, beti, lehenengo hildakoa egia bera da. Irakeko bonbek azpian harrapatu dute *Egunkaria*. Baina *Egunkaria*-ko langileok ez gara gerra gizon-emakumeak, eta horrela esan dugu arra-

tsaldean bertan egin dugun prentsasurekoan: «Euskararekin eta egiazko informazioarekin dugu konpromiso bakarra».

Lehen orrialdeko titulua inoiz baino geureagoa da gaur, gure *irailak 11* propio honetan. Geure buruari jarria eta geure buruari eskainia, halabeharrez. *Itxi* hitzak agertu behar du, baina ezin da hor geratu. Aurrera goaz. «Itxia baina ez isildua». Garai batean bezala, titulu nagusia taldean erabaki dute. Ordutegia zorrotza da oso, eta agindu bezala 21:30erako amaitu dute egunkaritxo berria, lehenengo *Egunero*, eta ADSL sistemaz bidali dute *Diario de Noticias* egunkarira, errotatiban sar dezaten.

Hamasei orrialdeko egunkari bat egitea ez da zaila. Ez guretzat; ez alferrik eman ditugu azken hamahiru urteak horretan. Eta baldintza kaskarretan askotan. Idatzi beharrekoek, baina, inoiz ez dituzte barrenak hainbeste nahastu. Zaila zera da: hamasei orrialdeko egunkari hau argitaratzea, eta gero banatzea. Hobeto esan, Guardia Zibilak argitaratzen eta banatzen uztea, alegia. ■

Postontzietako lorea

Edizioa lotzea da korapilatsuena eta delikatuena. Negoziazioak luze joan dira. Lehenengo, *Egunkaria*-ren ohiko argitaratzailearekin, *Diario de Noticias* egunkariarekin. Gero, *Gara*, *Deia* eta *El Diario Vasco* egunkariekin. Izan ere, errotatiba batean Guardia Zibilak *Egunero* inprimatzea galarazten badu, beste aukera bat behar da prest, eta bigarrenak ere huts egiten badu, hirugarrena.

Diario de Noticias-ekoek, abokatuekin bildu eta gero, baiezkoa eman digute, inprimatuko digitela. Kontratu bat sinatu da. Eta agindu bezala, ohi baino goizago bidali dugu hamasei orrialdekoa. 50.000 ale inprimatu behar direlako. *Egunkaria*-n baino hiru aldiz gehiago.

Badaezpada, *Egunero*-ren lehen alea bi diskotan kopiatu eta bi lagunek hartu dute. Bata *Gara*-ra bidean jartzeko prest da, hala behar izanez gero; eta bestea *El Diario Vasco*-ra joatekotan, abisua hartu orduko. Eta, horrenbestez, banatzaileak ere A, B eta C planetarako prest daude.

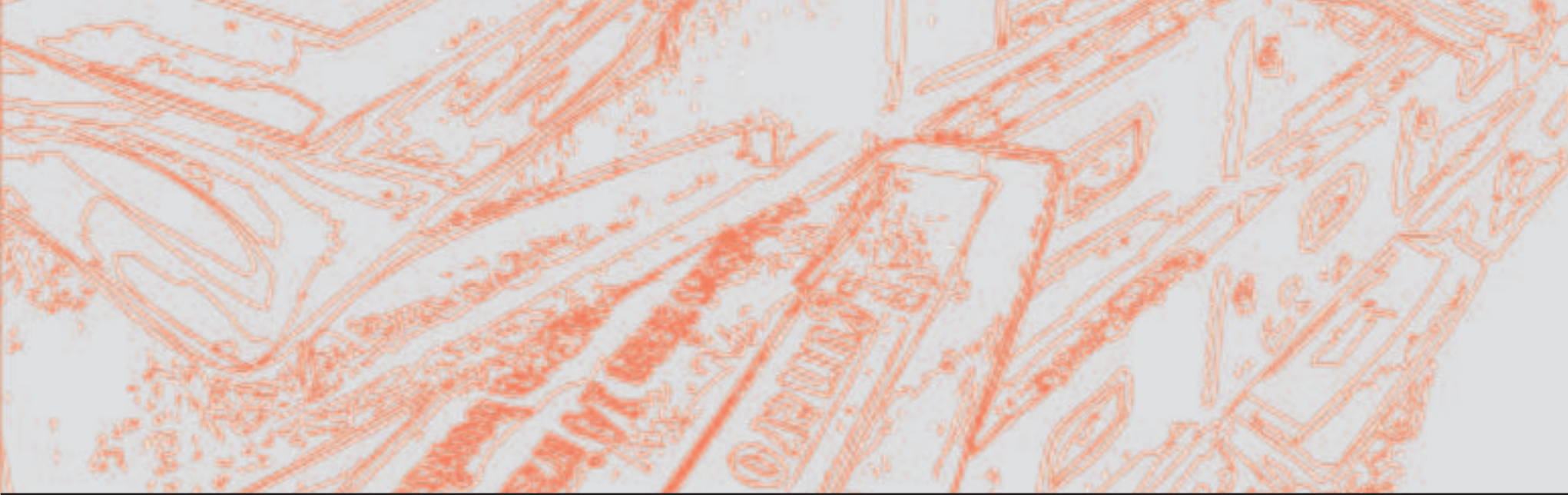
Gauerdian abiatu da kultur parketik Iruñea aldera Rojo bere kamioian, gure ohiko garraiolaria, gauero legez *Diario de*

Noticias-en errotatibatik egunkariak hartu eta Andoainera ekartzeko, hemen banatzaileek har eta bana ditzaten. Ordainlekuan dago. Ordaindu eta abiatu denean, Guardia Zibilaren patrol bat jarri zaio aurrean eta beste bat atzean. Argazkilari bati deitu diote Andoaindik Nafarroako egunkariaren errotatibara joateko esateko.

Rojo aurrera doa bere bidean. Gaurkoa luke garraioa egin gabe utzi beharko lukeen lehen aldia bere ibilbide luzean. Zerbaitek izorratzen badu, horrexek: bere lana ezin eginak. Ez elurrak, ez Guardia Zibilak, ezerk ez dio inoiz eragotzi egunkariak banatzea. Makina bat aldiz entzun diogu hori.

Sei patrol eta auto kamuflatu bat daude errotatibaren aurrean. Guardia zibilez josita dago inprimategiaren kanpoaldea. Rojo, berean; baita errotatibako langileak ere. Halako batean, zortzi guardia zibil sartu dira barrura, bi kaleko jantzita. Batek kapitaina dela esan die errotatibako langileei, eta arduradunarekin hitz egin behar duela. Nortasun agiria eskatu eta egun osoan batetik bestera dabilen autoaren azken orrialdearen kopia bat luzatu dio arduradunari. «Euskaldunon Egunkaria

egunkaria zigilatzeke behin-behinekoa eta ixte neurria...». Orriak ez du ez idazpururik, ez ezeren ikurrik.

—Ziurta al diezadakezu gaur gauean ez duzuela *Egunkaria*-ren alerik inprimatu?

—Bai. Guk inprimatutako *Egunkaria*-ren azken alea otsailaren 20koa da.

—Eta *Egunkaria*-rekin zerikusirik duen beste edozer inprimatu al duzue?

—Ez.

—Sinatu autoa.

—Ederki, eta gero eraman nazazue kartzelara.

Sartu dituzte *Egunero*-ren fardelak Rojoren kamioian, eta Andoain aldera abiatu da. Berriro sakelakoan deia. «Orain ere atzetik ditut». Beldur da geldituko duten eta karga botaraziko dioten, edo atxikiko duten. Argazkilariari atzetik joateko eskatu diogu, zer gerta ere.

Biak iritsi dira Andoainera: Rojo kamioian eta argazkilaria autoan. Behar bezala, 03:30erako. *Egunero*-ren lehen alea

eskuetan dugu. Gauza xumeagorik gutxi, baina orain hamahiru urteko zirrara berritu zaigu, baina beste modu batera: orduan, arnasa lasai hartu genuen; oraingoan, estu. Orduan, argira jaiotzen ginen; orain, iluntasunera, kasik klandestinitatera. Ez gaude, baina, nostalgiaren gurpilari eragiten hasteko, eta, Guardia Zibila ager daitekeelakoan, inoiz baino azkarrago kargatu ditugu banatzaileen furgonetak, eta abiatu da bakoitza bere aldera. Eta banatu dira egunkari guztiak, banatzaile batek edo bestek patrolen konpainia izan badu ere.

Atarira jaitsi eta *Egunero* postontzian ikustea ustekabe handia izan da *Egunkaria*-ren harpidedun askorentzat. Kiosko, okindegi eta dendetan, umeak eskolara sartzerako saldu dira ale guztiak. Urrea bezala gorde du askok *Egunero*-ren lehen alea, bezperako *Egunkaria*, 3.789 zenbakia duena, gorde duen bezala. Asko galdezka ibili dira kioskoz kiosko. Agortu direnean, fotokopiak hasi dira lanean irakurleen gosea asetzeko. Galdezka beste batzuk ere ibili dira: Iruñeko kiosko batzuetan, kaleko jantzitako poliziak *Egunero*-ren aleak konfiskatzeko asmotan ibili dira. Okindegi batean plaka erakutsiz sartu dira.

Saltzaileak zergatia galdetu dienean, erantzun sendoa eman diote: «Arazorik ez baduzue nahi, hobe duzue isildu».

Miraritik zerbait izan du *Egunero*-ren lehen aleak. Are gehiago, *Egunkaria* bera baino hiru aldiz gehiago saldu izanak. *San Eleuterioren miraria* deitu dio Pako Aristi idazleak. Munduak jakin du euskarazko egunkari bat bazegoela, eta beharrezkoa zela. Hil eta gero bada ere. ■

Anamari

Anamari Martinez Urreiztieta, *Egunkaria* ixteko operazioaren bezperan, otsailaren 19an, erosketak egitera jaitsi zen kalera, ohi duenez. Dirua ateratzera joan zen lehenik kutxa automatikora. Sartu du txartela. Ez dio onartu. Beste kutxa batean saiatu da, eta han ere ez. Hirugarren ezezkoan, kontua duen banketxera joan da. Leihatilako langileari txartelarekin arazoak dituela esan dioenean, zuzendaria etorri eta gela batera pasarazi du: bere senar Martin Ugaldere diru kontu guztiak blokeatzeko auto bat jaso duela esan dio. Hitzik gabe geratu da Anamari. Zer esan ez dakiela, ez zer pentsatu. Ez du erreakzionatu. Okindegian sartu orduko esan dio okinari dirurik ez duela eta ea zorretan uztea onartuko dion. Arazorik gabe egin ahal izan du erosketa. Biharamunean uler-tu du dena, *Egunkaria* itxi dutela jakin duenean.

Anamari azken hogeita zazpi urteetan Hondarribian bizi izan da, Franco hilez geroztik. 72 urte ditu, eta ardura nagusia senarra zaintzea du. Martin osasunez nahiko pattal dabil azkenaldian. Martin babestea, eta lasaitasunean gordetzea da haren kezka nagusia. Horregatik, *Egunkaria*-ren ixtearen berri jakin duenean jabetu da zer etor litekeen, eta senarraren osasun ego-

era larriari buruzko mediku txostena lortu arteko onik ez du izan. Martinen bila badatoz, ez dezatela eraman: hori du kezka nagusia. Fax bat ere bidali dio Del Olmo epaileari hori guztia azalduz, eta kontuei blokeoa kentzeko eskatuz. «Hipotesirik txarrenari aurre hartu nahi izan diot», esan dit telefonoz deitu diodanean, eta epaileari bidali dion idatzidatore baina tinkoa irakurri dit.

Poliziaren jazarpenak eta horrelakoak ez dira kontu berriak, tamalez, Anamarirentzat. Hogeita hamaika urtez erbestean izan da: Britainian, Caracasen... Hiru urteko umea zenetik ibili zuten gurasoek batetik bestera, eta geroago hiru seme-alaba altzoan hartuta ibili da bera. «Orain dela hogeita hamar urte arazo bera izan genuen –azaldu dit–. Orduan, Venezuelako erbestetik itzuli berri ginen Euskal Herrira, eta Martinen bila etorri ziren batere errespeturik gabe eta indarkeria handia erabiliz». Iparraldean babestu ziren. Erbestetik itzuli den aldiro, halako ezinegon batekin bizi izan dela aitortu dit. «Beti segurtasun falta sumatu dut, edozein unetan zerbait gerta zitekeela sentitzen dut. Inoiz ez dut lortu nire ama ibiltzen zen bezain lasai ibiltzea, haren pausoera bera izatea. Ama erbestean hil

zitzaidan, eta hona itzuli nintzenean haren oinetakoak ekarri nituen, eta haiekin ibili izan naiz luzaro; neurekotu ere egin nituen, baina inoiz ez dut lortu hura bezain lasai ibiltzea». Beldurrik ez du. «Zer gerta daitekeen? Edozer. Baina lasai nago. Ez dut beldurrik, ez dudalako nahi beldurrak leku har dezan nigan». Umeak aipatu dizkit. Bart etxetik aita bortizki eramaten ikusi duten ume horiek kezkatzen dute. «Horiek zaindu behar ditugu lehenbizi». Hiru astera, telebistan ikusi dut. Besaulki batean eserita, Martinek bere bizitzako azken urteak bakean, lasai eta duintasunez bizitzeko eskubidea duela aldarrikatzen. Errespetu bera eskatu du «gure kulturarentzat, gure hizkuntzarentzat eta gure nortasunarentzat». Duin baino duinago.

«Zantzu guztien arabera, ekintzok egin dituzte lehendik inpututakoek, dagoeneko hilda dauden batzuek eta bere egoeraren arabera inputatu zain dagoen beste batek». Horrela dio Juan Del Olmo epaileak autoetako batean. Hildakoak Joxemi Zumalabe eta Joseba Jaka dira, *Egunkaria*-ren sortzaile nagusietako bat zena, lehena, eta Elkar argitaletxeko burua zena, bigarrena. «Bere egoeraren arabera inputatu zain dagoen beste

bat» hori Martin Ugalde da, eta Martin inputatzeko aukera ez du baztertzen Del Olmo epaileak.

Ez du baztertzen, eta oraindik ere hori lortu nahian dabil. Apirilaren 8an atera zuen autoan, Irungo auzi medikoari txosten bat egiteko agintzen zion. Honek Martin etxean artatu zuen. Handik bost hilabetera, irailaren 22an, txosten berria eta lehenagotik familiak bidalitakoa Madrilgo Auzitegi Nazionaleko bi auzi medikuri bidali zizkien, eta beste txosten bat egin zezaten agindu. Abenduaren 4an osatu zuten txostena: «abian den prozedura penalean haren aurka jarraitzea, eta aurkeztu dadin eragozten duten anomalia fisiko eta psikikoak ditu». Iñigo Iruin defentsa abokatuak egin du bere eskaera txosten berriaren aurrean: ez dagoela deklaratzeko moduan, ez dagoela inputatuta, eta utz dezatela prozesutik kanpo. Epaileak du orain hitza.

Izan ere, *Beste bat* hori epaileak uste baino askoz gehiago da. *Beste bat* hori 82 urte gizona da, gauza guztien gainetik euskaltzale amorratua. *Beste bat* hori *Egunkaria*-ko Administrazio Kontseiluko ohorezko lehendakaria da. *Beste bat* hori Leizaola lehendakariaren erbesteko Eusko Jaurlaritzako kontseilari izana da. *Beste bat* hori, Garaikoetxea lehendakari zela, Euskararen Arazoetarako zuzendari izan zen. *Beste bat* hori, Caracasen kazetari eta idazle ezagutua eta saritua izanda, dena atzean utzi eta hogeita bi urteko erbestearen ondoren Euskal Herrira itzuli zen euskaltzalea da. *Beste bat* hori euskarazko egunkaria amets izatetik esku artean izateko bidean bul-tzatzaile nagusietako bat izan da.

Egunkaria sortzea izan da Ugalderen egitasmo kuttunenetako bat. Euskarazko egunerokoa sortzeko lanetan, egitasmoa ETArekin lotzen zuen ahotsik izan zen. Kolkoan mamu gehiago ez zitzaizkiola kabitzen esanda, alde, alde ere egin zuen agintari politiko baten bulegotik. Mamuak mamutzar bihurtuta berritu dizkiote, orain. ■

Izuaren gordelekuetan barrena (I)

Zaharra hil egin da.
—Martin Ugalde jaunaz ari al zara?
—Jaun deitzen al diozu horri?

—...

—Ohean zegoen bere etxean sartu garenean. Bihotzekoak jo, eta seko hilda geratu da. Haren semeak, berriz, guardia zibil baten botarekin egin du estropezu.

Tema berezia du Guardia Zibilak Martin Ugalderekin galdeketetan. Martxelori bezala, Iñakiri ere hil dela esan diote. Eta hark sinetsi egin die, eta negar batean hasi da. Joan Mariri ere berdin. Zendu dela. Eta haren emaztea erietxera eraman behar izan dutela. Biharamuneko galdeketa, lur eman diotela esan diote. Guardia Zibilaren eskuetan edozer posible dela sinestera iritsi da. Grina berezia dute Ugalderekin, nahiz eta epailearen autoan ez den haren izena agertzen.

Donostian inoiz izaniko manifestaziorik handiena egin den ordu berean torturatu dute Martxelo bortitzen. Flexioak aurreko egunetakoak baino gogorragoak eta luzeagoak dira. Ziplo erori

arte. Ezkerreko lokian zerbait hotza sentitu du, metalikoa. Klik. Eskuarekin pistola bat ukiarazi diote. Goitik behera biluzi eta lurrean etzanda flexioak egiten jarri dute. Arnasari ezin buelta emanik lurrera erortzen da, behin eta berriro. Gero, lau hankan ibiltzera behartu dute. «Zure lagunekin hitz egin dugu, eta kontatu digute zein den larrua jotzeko gustukoena duzun jarrera; beraz, jar zaitez horrela». Behartu egin dute jartzera.

Poltsa buruan jartzen diote eta lepoan estutu, baina ito gabe. Plastikoa gogorra da, baina malgua. Aurpegira itsasten da. Arnasa hartzean edo oihu egitean, plastikoa sudur zulotan eta ahoan sartzen da, bentosa bat balitz bezala. Ezin da arnasarik hartu, ezta bota ere. Bi segundoan ito beharrean jartzen zara. Bitan egin diote poltsa. Bitan eskatu die tiroa bota eta hil dezatela.

«Bagenuen zu harrapatzeko gogo; aski da telebistan eta irratan hainbestetan agertu behar hori. Zuk ere aitortuko duzu, eta nola, gainera». Ongietorri beroa egin diote Martxelori lehen galdeketa. Ongietorriaren ondotik, nondik norakoak azaldu dizkiote: «Bost egun eman behar dituzu hemen.

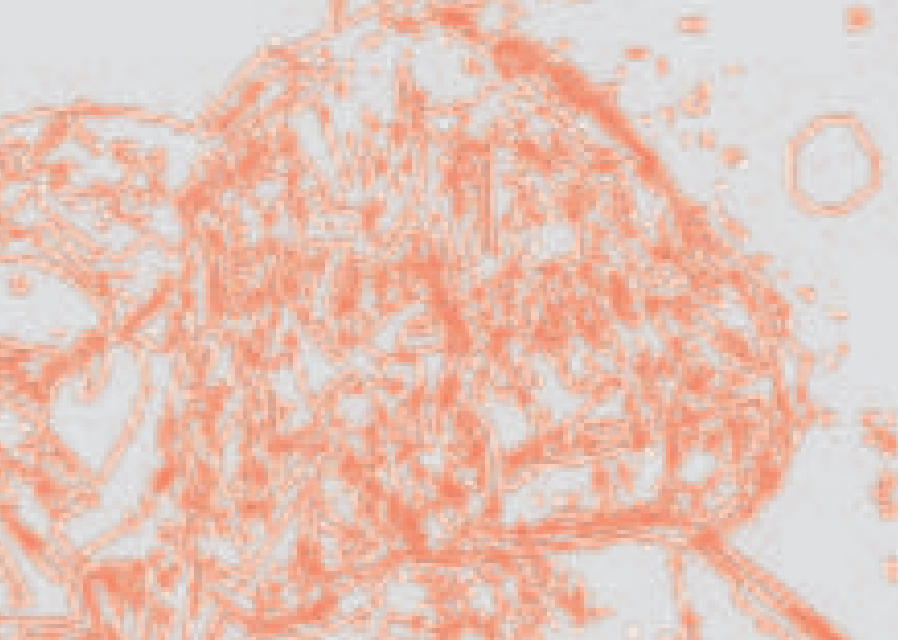
Lehenengo egunean aitortzen baduzu, gainerako lauretan lasai utziko zaitugu. Bigarren egunean lehenengoa baino gogorragoa izango da, baina aitortzen baduzu, hurrengo hiru egunean lasai utziko zaitugu. Hirugarrena are gogorragoa izango da, baina aitortzen baduzu, bi egun lasai egongo zara. Baina jakin ezazu hemen kristo guztiak aitortzen duela; beraz, has zaitez, hobe izango baita bai zuretzat eta bai guretzat».

Guardia Zibilaren egoitza nagusira iritsi orduko, ziegetan sartu dituzte hamar atxilotuak. Inkomunikatuta egonagatik, haietako batzuk binaka jarri dituzte. Bi metro zabal eta hiru luze dira ziegak; argia beti piztuta dago: horman sartuta eta kristal batekin babestua dagoen bonbilla ez da inoiz amatatzen. Goma aparrezko lastaira zikin bat, eta bi tapaki. Ate estu eta baxua, derrigorrez burua makurtuta igaro beharrekoa. Leihotxo bat du ateak, ziegan zer gertatzen den ikusteko. Leihotxoa eten-gabe itxi eta ireki egiten dute.

Zaratak eta ate kolpeak une oro entzuten dira. Mugimendu handia dago. Ziegak zabalduta eta itxi, jendea sartu eta atera.

Oihuak, garrasiak, orroak. Hotza egiten du. Guardia Zibilak ziegako atea zabaltzerako, hormari begira jarri eta begiak itxi behar dira. Galtzerdi bat jartzen dizute burutik behera, eta lepo hezurretik helduta burua eta bizkarra makurrarazi. Batzuetan, txamarra edo berokia botako dizute gainetik. Horrela eramaten zaituzte forentsearengana eta galdeketetara. Forentsearen bulegoa goiko solairuan dago. Mahai bat, pare bat aulki eta eskuohe bat. Bidaia zer moduzkoa izan den galdetu dio Martxelori. Notak hartu ditu orri zuri batean, ez idazpururik, ez goibururik, ez logotiporik duen orri zurian.

Galtzerdia jarri diote buruan, eta gela batera eraman dute. Gelaren txoko batean zutik hormari begira jarri dute. Ezin du gela ikusi, ez nor dagoen bertan. Gutxienez hiru edo lau guardia zibil daudela pentsatu du. Ongietorriarenak egindakoan, galderak hasi dira. Kazetarien sekretu profesionala aipatu du Martxelok. Flexioak egiteko agindu diote orduan. Lehenik makurtuz eta altxatuz, etengabe. Behin eta berriz. Nekearen nekez lurrera erortzeko denean, atsedean hartzen uzten diote. Minutu batez edo. Berririo flexioak. Gero, besoak altxatuta ego-tera behartu dute. Geroago, kukubilko egon beharko du.

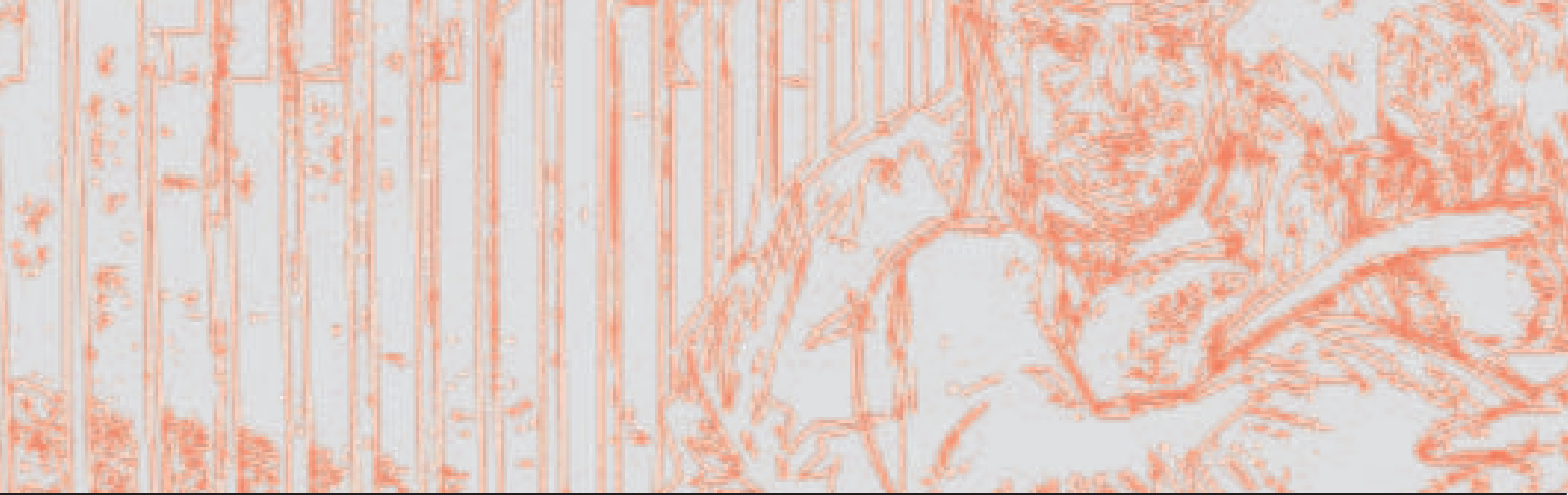
Mehatxuak eta irainak, atertu gabe: «Geratzen zaizuna kartze-lan igaro beharko duzu». «Kaka zuk bakarrik jango duzu». «Salatu zaituzte, ez zaitez baboa izan, eman nahi dugun informazio hori». «Epaile hau ez da Garzon, kasu bat hartu eta ez duela bukatzen: epaile honek ederra sartuko dizu». «Kabroia», «euskaldun txerri hori», «diru laguntzak ematen dizkizuen Azkarate puta zahar hori, hori ere ETakoa izango da». Beti oihiu batean. ETari egindako elkarrizketez galdetzen diote, eta sekretu profesionalaren eskubidea aipatzen duen aldiro, legea gogoratzen duen bakoitzean, oso argi hitz egiten diote: «Konstituzio puta hori, epaileak, askatasuna, demokrazia, Auzitegi Nazionala, potro barrenetatik pasatzen dugu guk hori». Zarata eta kolpeak entzuten dira, metalezko zerbaiten kontra esku-zartaka edo ostikoka ariko balira bezala. Inguruko geletan lehenengo, eta gela barruan geroago. Tarteka atea bortizki irekitzen du batek, eta «sartuko al naiz?, aitortu al du?» galdetzen du, mehatxari.

Ziegan sartu dira berriro. Bi madalena eta baso bat esne epel. Berriro forentsearengana. Haren bulegoan sartu aurretik, galtzerdia kendu eta zutitzen utzi diote. Begiak zabaltzen.

Egunkaria-ren egoitzan miaketan aritu zen guardia zibil bat ezagutu du korridorean. Tentsioa hartzerik nahi duen, nola dagoen galdetu dio forentseak. Galdeketa gertatua kontatzen dio: flexioak, mehatxuak. Ziegan zutik eduki dutela gau osoan. Zerbait idatzi du orri batean. Ziegan egun osoan zutik edukiko dute, hormatik oso gertu. Lauzpabost ordutik behin, ohe ertzean hogeit bat minutuz esertzen uzten diote. Ziegakidea ohean etzatera behartzen dute. Ziegakidea Fermin Lazkano da, Martxeloren sufrimenduaren lekuko isil.

Eguneko bigarren ogitartekoak afalordua markatzen du. Hura jan eta gero, galdeketa gelara eraman dute. Berehalaxe ohartu da bigarren galdeketa hau lehenengoa baino gogorrago datorrela. Flexioak makurtuz eta altxatuz; kukubilko egon; besoak altxatuta eduki, batzuetan biak, besteetan banaka. Kukubilko jarri eta beso jokoa hasi. *Friki*, *berde* edo *horia* esaten dutenean, beso bat jaitsi edo igo behar du ahal bezain azkar. *Torque* izena omen zuen bati *friki* hitza gustatzen zaio bereziki. Bi aukera daude: edo ariketak egin lehertu arte, edo hitz egin atseden hartzeko.

Guardia zibila: Ba al dakizu nola deitzen didaten?

Martxelo: Ez.

Guardia zibila: *Torque* deitzen didate. Ba al dakizu zergatik?

Martxelo: Ez.

Guardia zibila: Bada, hasi kontu egiten zergatik ote den.

Ahots marrantatua du, gogoratzeko modukoa. Zorabiatzear dagoen aldiro, eskuek hormarekin egiten dute topo.

Galdeketa saio bat baino gehiago ditu ostiralean. Horietako batean, gerritik gora biluz dadila agindu diote. Eta galtzak eta galtzontziloak belaunetara jaisteko. Barrabilak ukitzen dizkio-te biguna den zerbaitekin, eta plastiko bildu baten antzeko zerbaitekin igurzten diote ipurdia.

Guardia zibila: Nondik noraino da Espainia?

Martxelo: Irundik Algeciraseraino, eta Finisterretik Gatako lurmuturreraino.

Behin eta berriz errepikarazten diote. Akitu arte.

Ziegan ia gau osoa zutik egongo da. Tarteka, gerria makurtuta eta besoekin lurra ukituz eduki dute. Tarteka eserita. Goizean forentsearengana eraman dute. «Begira, forentse jauna, egoera hau eta jasotzen ari naizen tratua onartezinak dira. Epaileari Auzitegi Nazionaleko ziegetara eraman nazala eska diezaiozula erregutzen dizut, hark nahi duenean deklarazioa egiteko prest nagoelako. Bihar goizerako epaileak ez banau hemendik atera, alboan duzun zutabe horren kontra burua txikituko dut». Burdinazko zutabe berde bat du forentseak ezkerretara. Forentseak ez du ezer esaten, ez du ezer galdetzen.

Hogei bat minutu dira ziegara eraman dutela. Bortizki sartu dira hainbat agente; jarri diote galtzerdia buruan, eta arrastaka korridorera atera eta lurrean etzanarazi dute. Amorruari ezin eutsiz, belarrira hitz egin dio batek: «Zer egiten ari garen forentseari berriro esaten badiozu, putakume hori, bi tiro egingo dizkizugu». Egun osoan zutik egon da ziegan.

ETAr egingako elkarriketen gainean hitz egingo duela

esan die, azkenean, eta erabat aldatu da agenteen jarrera. Galdeketak bukatu dituzte, eta, zer deklaratu behar duen buruz ikas dezan, behin eta berriro errepikarazten diote euren nahi duten deklarazioa. Bi orduz. Guardia Zibilaren aurrean deklarazioa hitzez hitz errepikatu behar duela ohartarazi diote. Ofizioko abokatua bertan izango dela esan diote, baina ezingo duela ez ikusi ez harekin hitz egin, haren aurpegia buruan gorde eta ETaren aurrean salatu dezakeelako. Deklarazioa ondo ikasia duela ikusi dutenean, ziega propio batera eraman dute. Lo egiten utzi diote, hiru egunetan lehen aldikoz.

Ordubetera esnatu dute, deklaratzera eraman behar dutela eta. Mahai bat, ordenagailu eramangarri bat, eta bi guardia zibil. Kaleko jantzita. Agenteen aurpegiak ikus ditzakeen lehen aldia da Madrilera ekarri dutenetik. Batek abokatu profesionalen txartel bat erakutsi dio, atzamar lodia argazkiaren gainean jarrita daukala. Ofizioko abokatua bertan al den galdetu du. «Bai». Gizonezko ahots bat entzun du bizkarraldean.

Igande goiza. Forentseari laugarren bisita:

Forentsea: Zer moduz zaude?

Martxelo: Primeran nago, forentse jauna.

Txemak lehen egunetik ezagunak zaizkion izenak entzun ditu guardia zibilen ahotan: Iñaki, Xabier, Oleaga, Marcelo. Pello Zubiriarekin dago ziegan. Baina ez diote elkarri begiratu ere egin. Lehen gauean eraman dute Pello, eta ez da gehiago itzuli ziegara.

Galdeketa gela, hitzen oihartzunagatik eta egon zitezkeen agente kopuruagatik, handia dela iruditu zaio. Bizpahiruk egiten dituzte galderak, baina guztira hamar bat izan daitezke. Galtzerdia burutik behera sartuta, besoak altxatuta hormaren kontra jarri dute. Bat hurbildu eta belarrira galderak oihu batean egiten dizkio. *Egunkaria*-n ETaren morroia nor den jakin nahi du. Dirua nork jarri zuen. «Koplak utzi eta kontaguzu egia, bestela...». Txemak: «Neronek bizi izandakoa egiaz kontatzeagatik hau edo bestea sufritu behar badut, onartua eta nireganatua daukat. Zuk indarrez zerbait esatera behartzen banauzu, esan egingo dizut entzun nahi duzun hori, ez

egia baina». Ikara batean dago, baina indarra izan du erantzuteko. Fedearen indarra. Nekearen nekez erortzear dagoela, luzaketa batzuk egiten uzten badiote denbora gehiago jasan ahal izango duela esan die. Harritu egin direla dirudi guardia zibilak. Isilik geratu dira. «Luzaketak egin ditzakezu», esan du buru dabilenak.

Ziegara bueltan. Ordu batzuk hormaren kontra zutik egon eta gero berriro galdeketara eraman dute. Saioak bat baino gehiago dira egun osoan. Bigarren itaunketan tonu amultsua goa erabili dute. Galdera eta galderak, erantzun eta erantzun. «Ondo portatu zara. Bihar horrelako deklarazioa eginez gero, dena ondo joango zaizu. Horrela, guk eman dizugun tratu onagatik esker ona erakutsiko diguzu», esan dio galdekatzaileak. Goizeko bost eta erdietan esnatu eta deklaratzera eraman dute. Gela batean sartu eta aulkian eserarazi du guardia zibil batek, beste batek ordenagailua eta inprimagailua presatzen dituen bitartean. Gazteak dira, 35 urte ingurukoak. Ofizioko abokatuak atzean du. Ez du ikusten. Deklaratuko badu abokatuari galdera bat egin nahi diola esaten du: «Zeintzuk dira deklarazioak egiteak edo ez egiteak dituen

abantailak eta desabantailak?». «Abokatuak ezin dio erantzun horri», bota du guardia zibiletako batek. «Orduan zertarako behar dut abokatu?». Ez du deklaraziorik egingo. «Bukatu zaizkizu orain arteko pribilegioak», abisu eman dio ziegara daraman agenteak.

Igandean gora eraman dute, ziegako atea poliki-poliki jo eta gero. Gela txiki batean sartu eta bakarrik utzi dute. Pare bat minutura gizon bat iritsi da, 45 urte ingurukoa, kaleko jantzita. Kapitaina dela esan dio. Berarekin mintzatzeko prest dagoen galdetu dio. Baietz erantzun dio, edonorekin hitz egiteko prest egon dela beti. «Hauxe da nire mezua: hau guztia ez da euskararen kontrakoa, ETaren kontrakoa baizik». Galiziakoa dela, ama hizkuntza galegoa dela, herriei begirunea diela, bera ere kristaua dela eta bien zeregina funtsean berbera dela: jendea laguntzea. Nork bere erara: berak zirku-lazioa zuzenduz, edo txalupetako jendea bizirik jasoz, esaterako. «Guri hor behean bizitzea tokatzen ari zaigun guztiak zerikusirik ba al dauka pertsonei laguntzearekin?».

Negar egin du Txemak, guardia zibilek errukia sentiarazi

diotelako, piztia bihurtu direlako. Ez du Guardia Zibilaren egoitzaatik atera nahi haietako bati hau galdetu gabe: zure seme-alabei edo maite dituzun senide edo adiskideei kontatuko al zenieke zure lana infernu honetan zein den?

Txemaren ahotsa aditu du Joan Marik ondoko ziegan. Badira bi. Bi egunera, Iñakirena eta Martxelorena ezagutu ditu. Lehen gauean egin diote lehen galdeketa. Burua estalita eta lepoa makurtuta atera dute ziegatik. Hormaren kontra zutik, zangoak atzeraka eta zabal-zabal jarri dute. Galderak hasi dira: *Egunkaria* nola finantzatzen den, Elkar-Zabaltzen eta Martin Ugalde parkea nola finantzatzen diren, Eusko Jaurlaritzak *Egunkaria* lagunduz eta ikastolak lagunduz ETA laguntzen duela. Galderak baino gehiago baieztapenak dira. Erantzunak idatzita daude; baieztatzea nahi dute: «Bai edo ez? Erantzun!». Eta galderekin kolpeak: buruan eta bizkarrean jertsea eta alkandora erantzarazi eta gero. Erregela antzeko batekin zango tartetik barrabiletan jotzen dute. Sei bat galdeketa saio izan ditu. Horietako batean, plastiko bat jarri diote belarri parean, eta ea zer den badakien galdetu. Galderak

etengabekoak dira. Mehatxuak eta irainak ere bai. Belaunak txikituko dizkiotela, ez duela gehiago mendira joaterik izango, lagunek saldu dutela, emaztea ere atxilotu egin dutela, haurren atarramentua halakoa izango zela. Galdeketa arteko tarteak ziegan ematen ditu. Zutik. Hiru egun eta hiru gau lorik eta atsedunik hartu gabe igaro ostean, psikologikoki txiki-txiki eginda, aurrez buruz ikasarazi diotena deklaratu du.

Xabier Alegriari lehen galdeketa bertan egin diote poltsa. Bitan, eskuak eta oinak aulkiari zelo zinta zabal batekin lotu eta gero. Bigarren galdeketa, beste behin. Tartean forentsearekin izan da. Poltsarena kontatu dio. Ea konortea galdu duen galdetu dio. Baietz erantzun, eta tentsioa hartu dio.

Iñakiri kaputxa kendu eta plastikozko poltsa jarri diote burutik behera. Zabal hasieran, gero eta estuago ondoren. Ito arte. Biluzik, hotzik, bustita, burdin txapazko konpartimendu edo armairu antzeko zerbaitetan sartu dute. Sartu-atera bat izan da. Izkina batean kokoriko jarrarazi dute. Hilko dutela esaten

diote, eta pistola jarri diote buruan. Klik entzun du katua sakatu dutenean. Makurtu eta berriro txapazko armairuan sartu dute. Ateratzeko, berriz. Hormaren kontra, berriro ere. Kaputxa kendu diote. Irekitzeko begiak. Dena ilun dago. Argitxo gorri bat ikusten da izkina beltzean: infragorria duen armaren batekin apuntatzen ari zaizkio.

Burdinazko mahai moduko baten gainean bota dute. *Basapiztia* sartu da. Arnasestuka animalia plantak egiten ditu. Oihu eta zarata artean, ura bota dio buru, lepo eta bizkar gainera. Hotza dago. Prakak jaitsi dizkio, eta eskuarekin kolpeak ematen dizkio ipurmasailetan. Egunkari bildu batekin-edo buruan jotzen du behin eta berriz. Arin, hasieran; gero eta maizago eta gogorrago denborak aurrera egin ahala. Egur biritik bat hartu du gero, erratz kirten baten antzekoa, eta uzkitik sartzeko mehatxua eta keinua egiten dio. Flexio saioak eginarazi dizkiote berriro, baina jada ez da ezertarako gauza. Poltsa ere jarri diote, baina orain arinago.

Iñaki ziegara nola ekarri duten ikusi du Xabier Oleagak.

Pelloren orroak ere entzun ditu, eta larrimina pilatuz doa. Tentsioa gero eta jasangaitzagoa da, eta azkenerako konortea galdu du Xabierrek. Guardia zibilak oso urduri jarri dira. «Joan, badoakigu!», oihukatu dute. Anbulantzia aipatu dute. Ez da behar izan, suspertu egin delako bere kasa. Igande goizaldean, behin eta berriro galdekatu dute. Biluzi eta flexioak egiten jarri dute, lehertu arte. Bultzadak, kolpeak, pistola buruan jarri eta balarik gabe tiro egin. Alboko gela batean tortura simulazioen oihuak entzuten dira, haiek hartuko dutela mehatxatzen dute, eurak zintzoak direla haien aldean, zorteko dela. Hotzez eta beldurrez dardarka dago. Azkenean, deklaratzera eraman dute. Eskubideak irakurri, eta atzean ofizioko abokatua duela esan diote. Hogeita bost galdera egin dizkiote, eta hiru bakarrik erantzun ditu; horietako bat, «Xabier Oleaga al zara?» dioena.

Astelehenean, Auzitegi Nazionalera joateko furgoian sartu dutenean, zera esan dio guardia zibil batek: «Zorteko zara, ez zaitudalako galdekatu: Pello putakume horrenak egin du».

Ziegetako batean abokatu batekin hitz egiteko aukera eskatzen

entzun dute norbait atxilotuek. Garrasika dagoen horrek buruarekin horma jo du. Bere onetik aterata dago. «Utz nazazue bakean», oihukatzen du; «hil nazazue behingoz, barrabirik baduzue». Guardia zibilak larritzen hasi dira. Modu txarrean, mehatxuka, burukadak ematen jarraitzea eragotzi nahi diote. Tentsioa izugarrizkoa da. Batzuek Pelloren ahotsa ezagutu dute; besteek guardien ahotan entzun dute haren izena. Bat-batean, isildu egin dira orroak.■

Gainezka

Tortura saiorik latzenak izan diren denbora berean, inoizko manifestaziorik jendetsuena egin da Donostian. Inoiz imajinatuko ez genukeen jendea bildu da manifestazioan, bai kopuru aldetik, bai jende motaren aldetik. Batzuek lehenengo manifestazioa dute. Gaztetxo direlako, batzuen arrazoia; baina asko eta asko edadeko jendea da, inoiz aurretik kalera ateratzea, edo aspaldian manifestazioetara joateari utzi ziona. «Hogei urte dira pankarta baten atzetik ibili ez naizela. Gaur hemen egon behar nuela sentitu dut, eta seme-alabak eta guzti etorri naiz». J.J. Zubillaga, 63 urte, hernaniarra. Ez da izan aski dela pentsatu duen bakarra.

Egunero-ko taldeak goizean egin du bilera, manifestazioaren berri nola eman erabakitzeko. Orrialde asko eginak utzi dira, denak egon ahal izan dezaten. Gero, lanak banatu dira, nork zer idatzi. Eta titulu nagusia ere pentsatu da: «Mundu bat *Egunkaria*-rekin».

Jende asko espero dugu. Eta jende asko ari da etortzen. Ordua lauretan dugu, Antigua auzoko pilotalekuan langileen artean elastiko urdinak banatzeko. *Egunkaria*-ren azken aleez

beteriko kutxak ere han dira, nork nahi har ditzan. Han dira Herri Irratiko lankideak, Mariano Ferrer buru, euren pankarta besopean hartuta. «Jende asko dagoela dirudi, ezta?», galdeztzen dugu erreparo pixka batekin. Bistako dena ez dugu sinetsi nahi. Antiguako tunelaren inguruak lepo daude, pankarta buruan jartzeko ere arazoak izan dira, jendea apartatzen ibili behar izan da, albora botatzen. Eta ez dira etorri beharreko denak iritsi: autobidean kilometro batzuetako auto eta autobus pilaketak sortu dira. Trenak jendez gainezka datoz, eta ez dira geltokietan geratu ere egiten.

Pankarta buruaren atzetik talde batean langileak goaz, gure elastiko urdin estreinatu berriekin. Abiatu garenean, esku-zar-taka hasi da jendea, eta horrela izan da bi ordu eta erdi geroago bulebarrera iritsi garen arte. Antiguako tunelean izugarritzko burrunba dago. Badirudi behera eroriko dela. Lehertu egingo dela. Txaloak, eta txaloak. Zaratak sabaia jotzen du eta oihartzun gorgarria sortzen da. Eta malkoak. Jende asko ikusten da negarrez, eta guk ere nahiko lan dugu malkoei eusteko. Izan ere, manifestazio hau *Egunkaria*-ren aldeko aldarria da, bai, atxilotuak askatzeko deialarra, bai, baina, horrez gainera,

Otsailak 22. Jende olde batek hartu zuen Donostia manifestazio egunean.

Egunkaria-ren beraren hileta ekitaldia da. Tuneletik irteterako, barreneraino sartu zaigu *Egunkaria* betiko galdu izanaren tristura. Ez da gehiago *Egunkaria*-rik izango. Hil egin dute, hamahiru urtean nekez eta poliki-poliki ibiltzen ikasi zuena. Hemendik aurrera ez da ezer berdin izango. Ez guretzat, behintzat.

Harrigarria da jendeak nola gorde dituen *Egunkaria*-ren ale zaharrak etxean. Lehenengoa, lehen urteurrenekoa, kolorea sartu zuenekoa, diseinu berriaz agertu zenekoa... Museo afizionatu askotxo dago gure etxeetan. Gordetzeko gogo hori galtzeko beldurra berdintzeko izango ez ote den nago. Irudi luke beti bizi garea probisionaltasunean. Bihar zer gerta ere.

Argazkilaririk beteranoenak harrituta daude. Manifestazio bateko jendea zenbatzea ez da erraza, begiz bederen; argazkilariak dira aditu sasiofizialak. «Inoiz egin den handiena, nabarmen», esan digute. Manifestazioak neurtzeko teknika guztiek huts egin dute oraingo honetan, aldamenetako kale guztiak jendez lepo daudelako eta manifestazio paraleloak doazelako inguruko kaleetatik. Dena gainezka dago, manifestazioak

aurrera egin ahala bidea zabaltzen digute; jendea ezker-eskuin pilatuta dago, txalo egiteko ere tarterik gabe, ukondoak estu estu jarrita. Denak gainezka egin du: jendetzak, eta emozioak, eta amorruak. Manifestariek lagundu egin nahi dute, eta *Egunero*-ren harpidetza txartelak eskuetatik kentzen dizkiete horiek banatzeko lana hartu dutenei.

Pankartan, Joanmari Larrartek bide osoa besoa altxatuta egin du, eskuan *Egunkaria*-ren azken alea hartuta; bularra puztuta, adoretuta. Mikel Arrizabalagak ere pankartan daudenen artetik atentzioa ematen du, sumatzen zaion duen emozioagatik. Zeinek esango zuen zortzi hilabete geroago haien aldeko manifestazioa egin beharko genuela.

Ixteak sortu duen lurrikararen ondorioz hunkituta gaude *Egunkaria*-ko langileok, puztuta, eskertuta, harrituta, penatuta, indartuta, mozkortuta, gainezkatuta. Inozo aurpegiarekin ere bai, gerora konturatuko garenez, gutako inork ez dugulako sumatu ere egiten atxilotuak izuaren gordelekuan daudenik. Usaitu ere ez dugu egiten 48 ordu barru jasoko dugun kolpe latza.

Egunero bukatzera joan direnei, titulua idatzi nahi horretan, oharkabeen aldatuta joan zaie goizean pentsatutakoa: «Mundu bat *Egunkaria*-ren alde». Biharamunean konturatu dira. Goizekoa hobe zen. Aspaldiko partez, *Egunkaria*-kook trago batzuk hartzera joan gara. Tolosan kalderero jaiak dira. Edan, dantzatu eta barre ederrak egin ditugu. Bagenuen beharra. ■

Txile, Argentina, Espainia

Riofrio kafetegia Auzitegi Nazionalaren ondoan dago. Handia da, dotorea; sofa erosoak ditu. Gosari ederrak ematen dituzte. Bertan gosaltzen dute epaile, fiskal, idazkari, abokatu eta funtzionarioek. Baita, gaur bederen, *Egunkaria*-ren auziko atxilotuen senitarteko eta lagunek ere. Tratua ez da bera, hala ere, batzuekin eta besteekin. Sartzen ikusi dituen orduko, zerbitzariak ondo entzuteko moduan bota du: «Hemen dira, ederra astelehena hasteko modua!». Zakarrak dira tratuan, aurpegi txarra jartzen dizute, presatuta agertzen dira, edo ez entzunarena egiten dute; gainerako bezeroei erreguka, mesedeka eta pazientzia handiz ari zaizkie. Euskaldunok itsustu egiten dugu hala kafetegia nola Madrilgo kaleak.

Otsailaren 24a da, astelehena. Goizaldeko hiruretan abiatu dira bi autobus (handia eta txikia) Andoaindik Madrilera, barruan 60 bat lagun doazela: atxilotu gehien senitartekoak, lagunak, lankideak eta *Egunkaria*-ko langileak. Ia beteta doaz autobusak, baina hamar eserleku hutsik gorde dituzte itzulerrako. Argitzen hasterako Madrilen sartu dira, eta nagika jaitsi dira autobusetik. Auzitegi Nazionalaren inguruan utzi ditu

gidariak. Hotza egiten du, hotz handia. Riofrio kafetegia begiz jo eta hara joan dira gosari beroa hartzera.

Hirurogei lagun multzo deigarria gertatzen da hiriaren erdialdeko kaleetan. Auzitegi iritsi baino 50 metro lehenago, Orellana kalearen buruan, «hor, hor!», oihu egin du batek; «hauek dira, hemen dira». Guardia Zibilaren autobus zuri handi bat auzitegiaren parean gelditu da, eta eskuburdinak jarriak dituzten atxilotu batzuk hasi dira irteten. «Atxilotuak askatu», «Aupa Iñaki», «Aupa Joan Mari!». Urrunera norbait ezagutzen saiatu dira. Berehalaxe dituzte poliziak aurrean. Guztien nortasun agiriak jaso eta eraman egin dituzte. Ordu laurdenera itzuli dira.

Polizia: Zoazte Kolon plazara, Espainiako banderaren azpian.

Senideetako bat: Mendeak daramatzagu bandera horren azpian.

Polizia: Jarrai ezazue, bada, horrela... Zoazte, onez onean edo txarrean.

Kolon plazakoa 300 metro koadroko banderatzarra da. Hain izugarria eta izutzeko modukoa, barregura ematen du. Taldeka banatu dira, sakelakoak piztuta eta betiere epaitegitik askorik urrundu gabe ibiltzeko asmoz.

Espainiako Barne Ministerioak eta epaileak berak operazioaren biharamunean elkarrekin ateratako prentsa oharraren kontra Botere Judizialaren Batzorde Nagusian kexa idatzi bat jartzea izan dute Enekoitz Etxeberria eta Iñigo Iruin abokatuak lehen lana. Botere arteko banaketarik izan ez den froga argiagorik ez da erraz topatzen.

Auzitegi Nazionalean, Iñaki Esnaola eta Carmen Lamarca abokatuekin bildu dira. Guztiak atxilotuen abokatuak dira, eta Etxeberria eta Iruin baita *Egunkaria*-renak ere. Oraindik ez dira atxilotuak deklaratzeko hasi, eta Etxeberriak eta Iruinek agerraldia eskatu dio Del Olmori.

Etxeberria: Jauna, *Egunkaria* ixtearen gainean komunikatu ahal dena komunikatzeko eskatzen dizut, bestela defentsa

eskubidea urratuko baita.

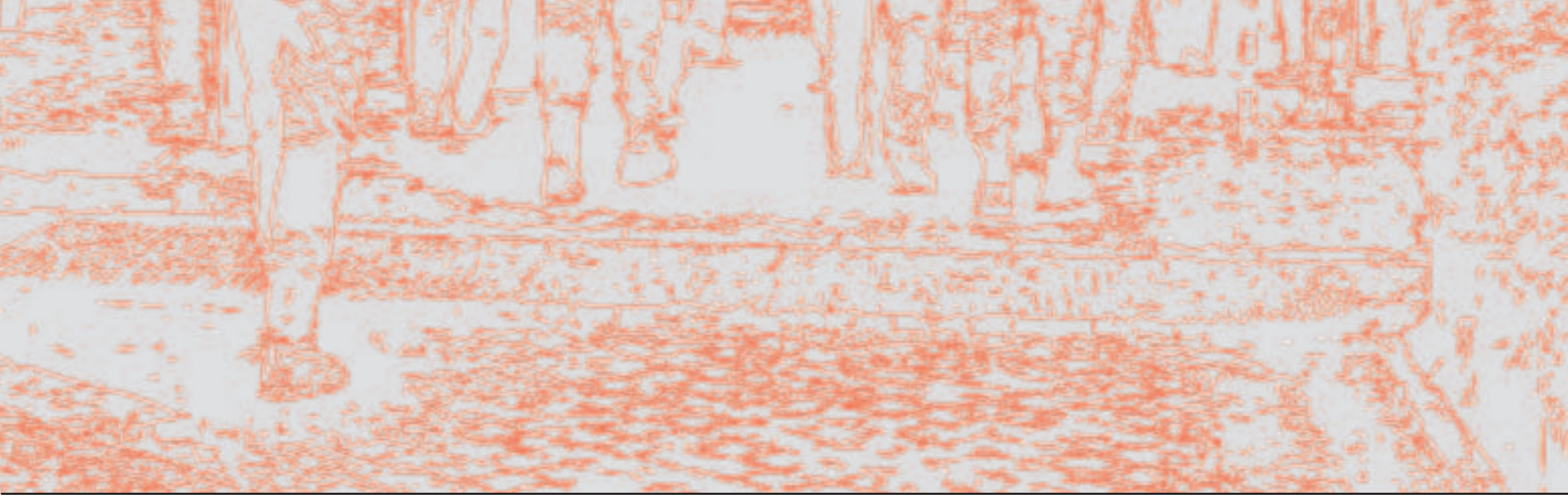
Del Olmo: *Egunkaria*-ren lege ordezkariari eman zaio ixtearen ingurukoak jasotzen dituen autoa.

Iruin: Bai, baina autoa eman dion hori atxilotu eta inkomunikatu egin duzu, eta inkomunikatuta bazaude, ezin duzu baliabide judizialik erabili defendatzeko.

Del Olmo: Kontsultatuko dut fiskalarekin eta erabakia jakinaraziko dizut.

Agerraldia erabat teknikoa izan da. Formalitate hutsa. Legearen legezkotasunaren gainekoa. Hiru txororen arteko elkarrizketa zentzugabea dela esango luke norbaitek. Eguerdian hiru auto eman dizkio epaileak: 216/01 da autoen zenbakia. 13.445, orrialde zenbakia. 01 horrek 2001. urtea adierazten du: hau da, sumarioa urte horretan ireki zela eta, horrenbestez, hilero berritu zaiola sekretua. Orrialdearen zenbakiak, berriz, aurretik 13.444 orri sekretupean daudela esan nahi du. Horra kolpe batean operazioaren tamaina.

Juan del Olmoren bulegoa lehen solairuan dago. Eskailerak igo eta areto bat dago, eta han ezker-eskuin ateak daude: epai-

learen bulegokoa, fiskalaren bulegokoa, idazkariarena, abokatuena eta beste hainbat. Kazetarien gela beheko solairuan dago: hamabi metro koadroko gela itsua da, bi banku baino ez dituen.

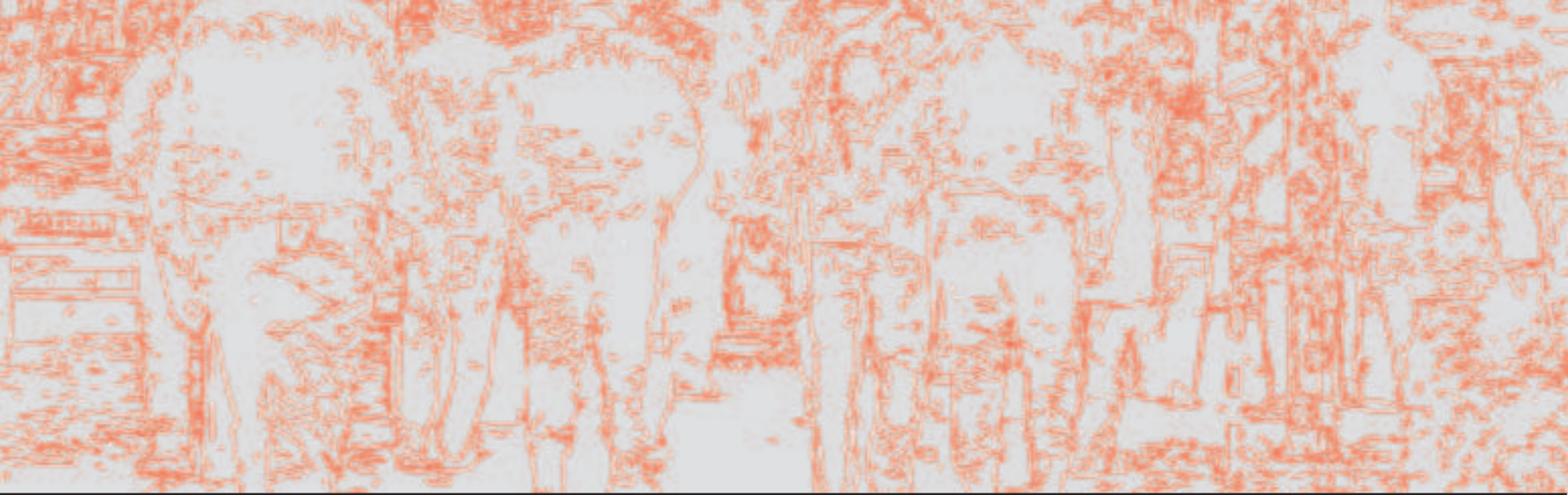
Etxeberria eta Iruinekin batera, Imanol Murua kazetaria sartu da auzitegira. Berehala jakin dute, polizia batek esan die-lako edo bertan diren Madrilgo kazetariak kontatu dietelako –horiek dira informazio iturriak–, ez dituztela oraindik ekarri ere egin. Senideei deitu die Imanolek. «Ez dituzte oraindik ekarri ere egin, eta hemen inork ez digu esaten noiz hasiko diren deklaratzeko». Zer pentsatu ote dute narkotrafiko auzi bat dela-eta auzitegira atxilotuta sartu dituzten horiek, jende multzo bat animoak ematen ikusi dutenean?

Avui egunkariak bulegoa, ordenagailua, faxa, telefonoa, dena eskaini die *Egunero*-koei, eta laguntza ederra izan da. Goizeko 10:00ak dira. Laster bukatuko dute deklaratzeko, entzuten da; berehala bukatuko dute, hiru bakarrik falta dira, bi bakarrik geratzen dira. Ez dira sekula bukatzen deklarazioak. Denek egingo dute gaupasa: atxilotuek, epaileak, kazetariak eta senideek.

Senideak auzitegian sartu dira abokatua izendatzera. Horixe goizeko lana, eguerdia arte ez baita beste berririk izan. Lehen solairuan, polizia nazional bat agertu da ordu bata aldera, «zoazte aretotik, deklaratzeko hasi behar dute-eta» esanez. Denak behera bidali dituzte; atxilotuek, inkomunikatuta daudenez, ezin dute inor ikusi. Iruin, geroxeago, lehen solairura igo da tramiteren bat egiteko, eta emakume bat ikusi du Del Olmoren bulegoan sartzen dutela. Inma Gomila da lehena deklaratzeko.

Bazkaltzera abiatu dira denak, taldeka. Asko Riofriona, baita Imanol, Iruin eta Etxeberria ere. Goxo ematen dute jaten. Iruinek izokina plantxan eskatu du. Zerbitzariak mahaian jarri dion orduko jo du haren sakelako telefonoak. «Oso berri txarrak ditut», esan die bi bazkalkideei. Zer gertatu da? «Ez dakit oso ondo, argitu egin beharko dugu, baina iturria ona da: Pello burko batekin bere buruaz beste egiten saiatu da, eta larri dago». Espainiako irrati bateko kazetari batek eman dio berria.

Pelloren abokatu Iñaki Esnaolari deitu dio segituan. Eta berehalaxe biltzekotan dira. «Itxaron hemen, uste dut itzuliko

naizela», izokina probatu ere egin gabe alde egin du. Pasa-pasa eginda geratu dira Imanol eta Etxeberria. Dardara batean jarri zaizkie eskuak, sardexka eta labana ezin gobernatu. Etxeberriak ingurura begiratu du: janlekua handi samarra da, eta inguruko mahaietan ditu atxilotu askoren senitartekoak. Pellorenak ez, Esnaola abokatuarekin behar dute egon. Gainerako senideei ere esan egin beharko zaie, irratitik jakin dezaten baino hobe izango da eta. Lasaiena edo sendoena nor egon ote litekeen asmatzen saiatu da. Batengana joan, eta altxatzeko esan dio. Zubiriak bere burua hil nahi izan duela. Negar batean jarri zaio gizasemea.

Imanolek Xabier Lekuonari deitu dio, eta Xabierrek gainerako guztiei: Madrilen direnei, *Egunero* egiten ari direnei eta Andoainen direnei. «Ez zabaldu, baieztatu gabe dugu-eta», abisu eman die guztiei. Barren zabala behar da gero, horrelako berri bat gordetzeko eta ez lehertzeko. Inon bada sakelako telefonoari itsatsitako gizonik, hori Xabier da, Pellorena hedabideetan jakin eta gero bereziki. Castellana kalean gora eta behera, gelditu ere egin gabe, hedabideetarako elkarrizketak egiten dabil. Pelloren kontua berehala zabaldu da. Deiak gero eta

gehiago dira, Euskal Herrikoak eta Kataluniakoak. Agi danez, Espainian ez da notizia egunkari bat itxi eta bertako langileak atxilotzea, ezta atxilotu bat erietxera eraman behar izatea ere.

Pelloren emazte Malores Etxeberriak eta Iruinek auzitegian dute hitzordua *habeas corpus*-a aurkezteko. Iruin kazetariei hurbildu zaie. «Idazmakinarik edo ordenagailurik non da hemen?». Barre egin diote aurpegira, eta prentsa bulegora joateko gonbita egin diote. Aulkian eseri, eta eskuz idatzi behar izan du *habeas corpus*-aren testua.

Madrilgo kazetari bat Imanolengana hurbildu da, eta diskrezioz hitz egin dio:

—Erietxean esan didate arriskutik kanpo dagoela. Lepoan markak dituela, larri egon dela baina orain arriskutik kanpo dagoela.

—Ziur zaude? Iturri ona duzu? Familiari esateko jakin behar dut egia dela.

—Bai, bai, iturria ona da.

Malores Madrilén da goizean goizetik. Autoz iritsi da, *Argia* aldizkariko kideekin. Joan-etorri bat izango dela pentsatzen du: deklarazioak azkar joango direla, eta gehienera ere biharamun eguerdirako bueltan izango direla. Gauza gutxi hartu ditu, horrenbestez. Pellok ibiltzeko baliatzen duen makila hartzea ez zaio ahaztu.

Goizean goiz, Riofrio kafetegira jo du autoko bidaideekin. Eta haiek ere zerbitzariaren harrera berezia jaso dute. «Iritsi dituk!». Barruan topatu dituzte autobusez goizago iritsi diren gainerako atxilotuen senide eta lankideak.

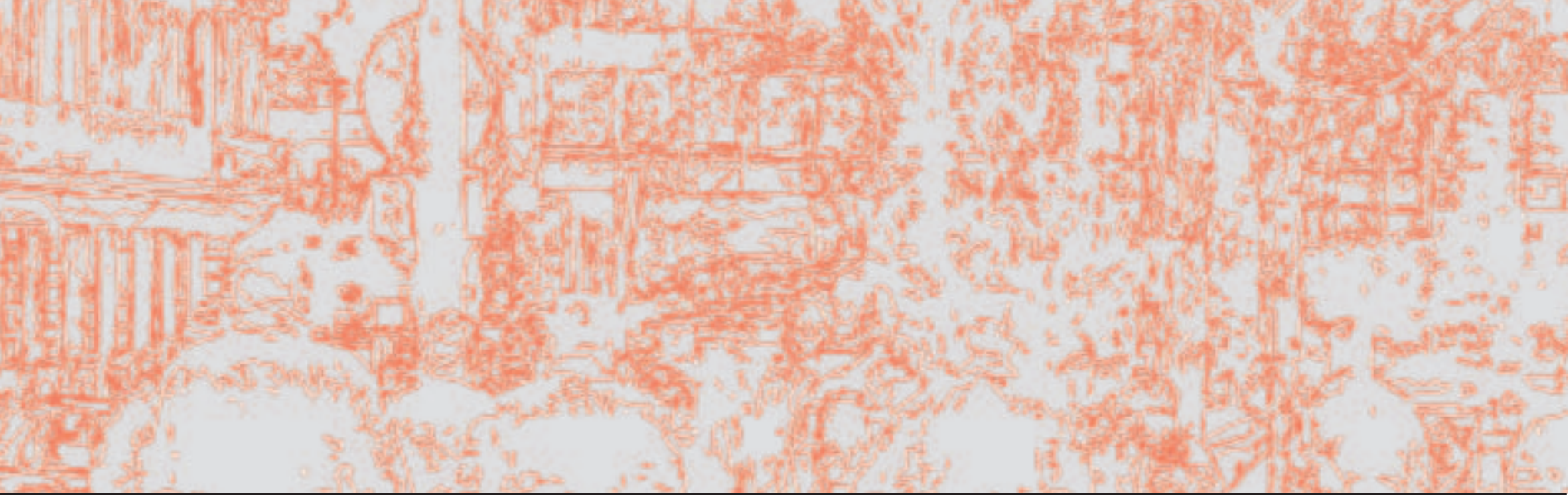
Pelloren abokatu nor den agertzeko kreditazio batzuk sinatzera joan da Auzitegira, gainerako senitartekoak bezala. Zein atxiloturen izenean datorren galdetu dio idazkariak. «Pello Zubiria» esan duenean, modu berezian begiratu diola sumatu du Maloresek. Behin eta berriz begiratu dio, keinu arraro batez.

Neska bat deklaratzera igo dutela zabaldu da senitartekoen artean. Inma Gomilak behar du izan. Uste baino luzeago doa kontua, beraz. Hirurak inguru dira, eta bazkaltzera abiatu dira.

Iñaki Esnaola abokatuaren sakelakoak jo du. Iñigo Iruin da: «Zeeer?», oihu egin du Esnaolak. Zer kristo ari da gertatzen?, zer egin diote Pellori?, zer ez diote egin? Infernuko ateak parez pare zabaldu zaizkio Maloresi. Burkoa. Soka. Bota egin du bere burua edo bota egin dute.

Iruinen laguntzarekin *habeas corpus*-a Auzitegian jarri eta gero, Gregorio Marañoñ erietxera joan dira *Argia*-koak, taxi bat hartuta. Harrerako langileari Pello Zubiriaren berri galdetu diote. Ordenagailuan begiratu du. Ez dago izen hori duen gaixorik. Egon behar duela. «Ordenagailu honetan ez dago, eta ordenagailu honetan ez dagoena ez dago erietxe honetan». Larritu egin da Malores. Hil dela pasatu zaio burutik, horregatik ez dagoela ordenagailuan. Datorrela arduradun bat. Erreguka ari zaio sarrerako langileari.

«Gaixoa ondo dago, baina ezin dizut beste ezer esan», erantzun dio mediku arduradunak, bizirik ote dagoen galdetu duenean. «Esango al diozu etorri garela?». «Bo, hori zertarako?». Sutan jarri da: «Bost egun dira etxetik falta dela, eta pentsatzen dut emaztea eta lagunak hemen gaudela jakiteak on egingo lio-

keela». Ez du erantzunik jaso. Bere buruaz beste egiten saiatu ote den galdetu dio. «Ezin dut ez baieztatu, ez ezeztatu». Pello inkomunikatuta dago. Baita haren emaztea ere.

Egunkaria-ko langile batzuk erietxera abiatu dira, eta han topatu dituzte *Argia*-koak. Ez dago zeregin handirik, larrialdietarako ate parean dauden Guardia Zibilaren bost patrolei eta furgonetari begira egon besterik ez.

Argia-koen telefonoak ez dira isiltzen. Lau sakelako dituzte eta laurek etengabean jotzen dute. Lagunak, ezagunak, adiskideak, kazetariak. Elkartasun eta animo erauntsia dator telefonoaren beste aldetik. Sakelakoak bateria kargatuta edukitzea lehentasun bihurtu da. Ezin dute komunikaziorik eten. Mundu guztiak jakin dezala zer ari den gertatzen. Malores telebistan ikusi dugu. Euritako txamarra jantzita, kazetarien aurrean garbi, sendo eta lasai hitz egiten. Harritu egin gaitu haren adorea.

Bilera batera deitu dute Riofrio kafetegi parean. Madrilera joandako denak han dira. Dagoen informazio apurra eman zaie: deklaritzen ari direla eta luze joko duela. Pello erietxean

dagoela, eta ondo dagoela, hori dela jakin den guztia. *Habeas corpus*-a aurkeztu dela. Alegia, denek ordurako badakitena.

Imanol auzitegian geratuko da, eta edozer baldin bada, kasu egingo die senitartekoei. Kazetari lana baino gehiago, senideen informatzaile lanak egingo ditu gaur gauean. Tarteka jotzen du haren sakelakoak, eta ea berririk badagoen galdetzen dio senide batek eta besteak, edo, besterik gabe, hitz egiteko gogoz deitzen diote. Gaur inork ez du logurarik.

Gaua lasai doa auzitegian. Lau kazetari geratu dira: Imanol, Efe agentziako Jose, Europa Press agentziako Angeles eta EITBko Ainara. Talde bakarrean bildu dira laurak, nahiz eta talde *aurkarietakoak* izan. Izan ere, Auzitegi Nazionalean bi kazetari talde daude: Madrilgo hedabideetakoek osatzen dute bat. Haiek egun osoan auzitegian daude, eta auzitegian sortzen diren albisteak ematea dute lanbide. *Bertakoak* dira. Beste taldea kanpoko hedabideetako kazetariak osatzen dute: EITBkoek, TV3 telebistakoek, *Avui*-koak eta besteren batek, kasu honetan. *Bisitariak* dira. *Bertakoek* lortzen dute informa-

zio gehiena, polizia, funtzionario eta fiskalak ezagunak dituztelako eta modu informalean hitz egiten dutelako elkarrekin. Eta filtrazioak ere jasotzen dituztelako. *Bisitarien* taldekoek abokatuekin dute harremana auzi honetan. Abokatuak bere jardunbideari buruzko informazioa baino ezin die eman. Horregatik, *bertakoek* eta *bisitariak* elkarren artean informazioa trukatu egiten dute. Trukatu, ez eman. Edo trafikatu, nahiago bada. Hori da legea: emango dizut, zuk ematen badidazu. Bestela, lapurtzen saiatzea baino ez dago.

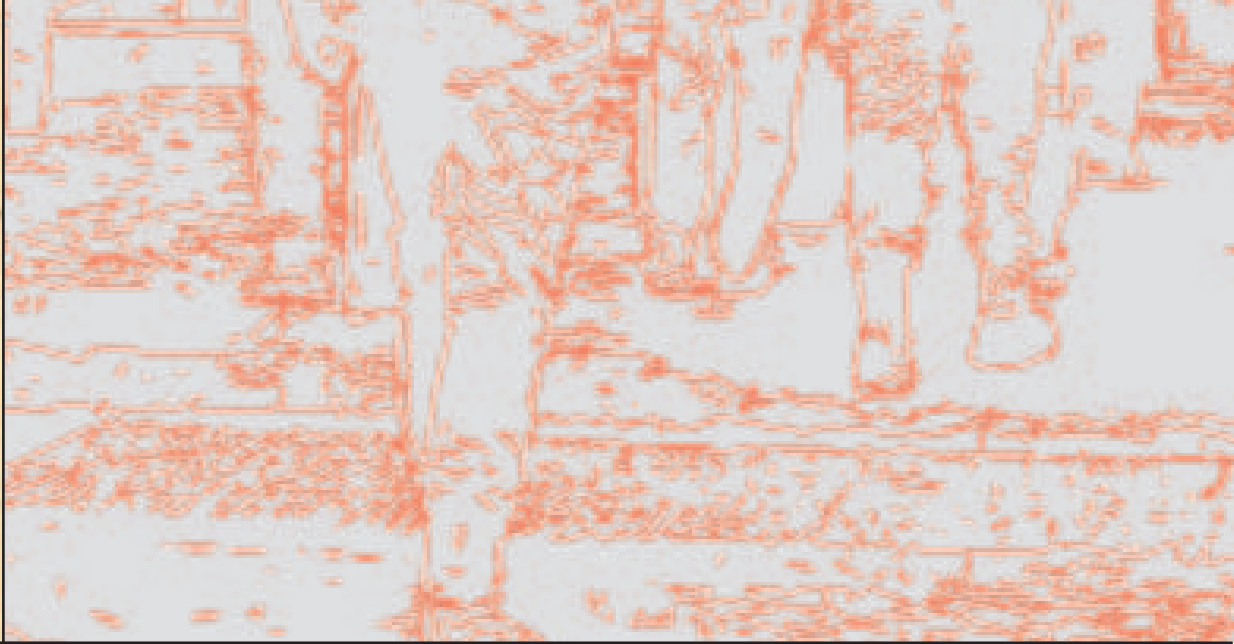
Astelehen gau honetan, beraz, bi *bertako* eta bi *bisitari* geratu dira auzitegian. Laurak elkarrekin daude, eskailera buruan dauden aulkietan eserita. Poliziaren bat pasatzen denean, «zer, ba al da berririk?», galdetzen diote: «Uste dut bosgarrena sartu dela deklaratzera».

«Hauek denak barrura doaz, nik uste. Salbuespen neurri guztiak aplikatu zaizkie: luzapena, sekretua, inkomunikazioa, eta deklarazioak oso luze doaz, eta epaileak gauez deklarazioa hartzen jarraitzen du. Horrelakoak oso gutxitan gertatzen dira. Muntatu dutena muntatu eta gero, nik uste denak barrura doa-

zela», horrela azaldu dio egoeraren gordina Efe agentziako kazetariak Imanoli. Hura da kazetari aditua, egunero auzitegian dagoena, eta badaki zertaz ari den. Imanolek *Egunkaria*-z hitz egin die: *Egunkaria* zer den, nola sortu zen, barruan daudenak zer-nolako pisua duten euskal kulturaren, denak gertutik ezagutzen dituela. Elkarriketa interesgarria izan da. Eztabaida ere izan dute; «abokatuekin harremana dugulako ederki hurbildu zarete oraingoan», bota die *bisitari* batek, «baina aurreko batean ez zeniguten eman autoa». Kazetaritza ere gerra bat da. Eta informazioa munizioa izan daiteke.

Eguna argitzean, tratua egin dute: *bisitariak* gosaltzera joango dira, eta edozer gertatuta ere *bertakoek* abisu emango diete. Gero, *bertakoak* joango dira gosaltzera, eta *bisitariak* egingo diete kasu zerbait gertatuz gero.

Goizean, funtzionarioak, kazetariak eta abokatuak hasi dira etortzen. Goizeko hamarrak aldera deklarazioak bukatu direla zabaldu da, eta horrenbestez laster kaleratuko duela autoa epaileak. Idazkari bat irten da bulegotik, eta epailea autoa idazten hasita dagoela esan die inguruan ditueniei. Batzuk barrura

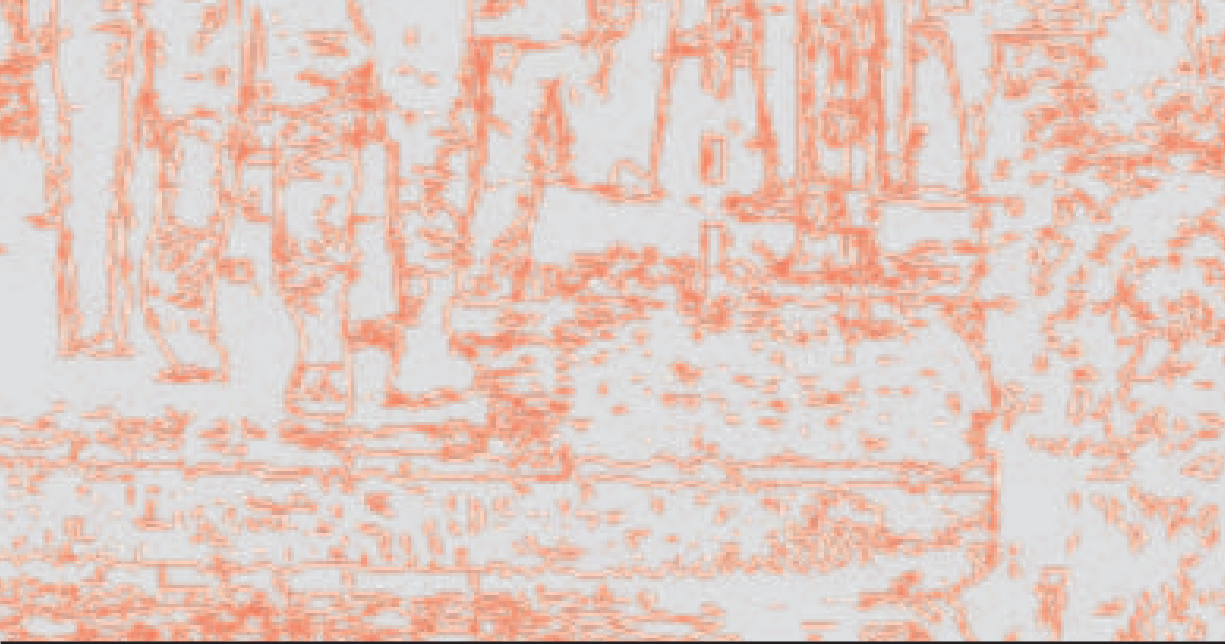

eta beste batzuk bermea ordainduta aske geratuko direla ere *eskapatu* zaio. Nekatuta dagoela, gau luzea izan dutela, eta etxera doala. Tentsioa piztu egin da berriro. Mantso zihuan kontuak abiadura bizia hartu du. Kazetari taldea Del Olmoren ateari begira dago, hura noiz zabalduko. Halako batean, atea zabaldu da, eta epailea atera da, idazkariak eta fiskala ondoan dituela. «Del Olmo jauna!, Del Olmo jauna!», arrapaladan inguratu dute kazetariak. «Oraintxe gatoz», erantzun die, eta korrika txikian Auzitegiko irteerako bidea hartu du.

Senide, lagun eta lankideak ere epailearen erabakiaren zain daude. Horietako asko, hamaikagarren kafea hartzen Riofrio kafetegian. «Hori ez al da Del Olmo?», betaurrekoekiko gizon txiki bat seinlatu du senide batek. Ahoz aho zabaldu da senideen artean epailearen gosaria. «Hi, Imanol, epailea Riofrion zagok. Autorik ez al dik atera?», azalpen eske ari dira senideak telefonotik.

Autorik ez du atera, baina kazetari aditu batek filtrazio ederra lortu du: fiskalaren eskaera hau dela: bost barrura, lau bermea ordainduta kalera, eta Pellori inkomunikazioa luzatu.

Kafe gozoak suspertu eta senide eta lagun kafea ozpinduko duen autoa bukatzeko kementa eman dio epaileari. Epailearen erabakia, pentsatu bezala, fiskalaren eskaera onartzea izan da. Carmen Lamarca abokatuak jaitsi du autoa. Kazetari guztiak gainera etorri zaizkio. Poliki-poliki, denek idazteko moduan, atxilotu bakoitzaren patua irakurri du. Bukatzean, Lamarcan autoa eskuetatik kendu eta eraman egin du kazetari batek. Koaderno eskuetan, Imanolek Riofriora deitu du. Hasi da atxilotuen berri ematen, eta beste aldekoa urduriegi dagoela ezer aditzeko, eta albokoari pasatu dio saketakoa. Imanol berriro hasi da: «Iñaki Uria, Joan Mari Torrealдай, Txema Auzmendi, Xabier Oleaga eta Xabier Alegria, baldintzarik gabe preso; Luis Goia, 12.000 euroko bermepean aske; Inma Gomila eta Fermin Lazkano, 18.000 euroko bermepean aske; eta Martxelo Otamendi, 30.000 euroko bermepean aske. Pello Zubiriari 72 ordu luzatu dio inkomunikazioa». Apuntatu ditu apuntatu beharrekoak Riofrioko senideak. Operazio bera errepikatu behar izan du Imanolek *Egunero*-ra deituta, eta ezin izan du atxilotuen zerrenda amaitu negarrik egin gabe.

Etxeberria abokatua Del Olmoren bulegora sartu da. «Jauna, Zubiriaren emazteari azalpen bat eman beharrean zaude. Gutxienez, nola dagoen esan, zerbait». Malores hartu du epaileak, bakarka. Ondo dagoela eta medikuak baimena eman zain daudela hari deklarazioa hartzeko. Hori da guztia. Hiru egun eta hiru gau gehiago, senarraren osasun egoeraren informaziorik jaso gabe. Edozer gertatuta ere, erietxeak nori abisatuko dio? Guardia Zibilari? Epaileari? Eta horiek nori emango diote abisu? Prentsari? Familiari ez, behintzat; telefono zenbaki bat ere ez diote inon eskatu.

Senideak tabernako atarian daude, Imanol noiz agertuko zain. «Egia al da? Egia al da?», galdetu diote kartzelara sartuko dituztenen senideek. Ez dute sinetsi nahi. Esperantza dute okertu egin dela Imanol autoa irakurtzerakoan. «Bai, egia da». Senideak gainean ditu. Denek ikusi nahi dute autoa, atxilotuen izenak nork bere begiz irakurri eta epailearen erabakia baieztatut. Fotokopiak egin eta senide guztiei banatu zaizkie ondoren.

Lehenbailehen bermeak ordaindu behar dira orain. Ordu biak arteko tartea dute dirua Banesto banketxean sartzeko.

Horiek egin eta gero, autobusean sartu eta Soto del Real kartzelara abiatuko dira.

Malores eta *Argia*-ko lankideak ez dira joango Soto del Realera. Deiak, gestioak eta paseoak. Eta paseo gehiago. Pelloren makila eskuetan. Zain egotea tokatzen zaio. Iluntze aldean, erietxe ingurura joan dira. Ez dute han zereginik, baina Pellorengandik hurbil egon nahi dute.

Biharamunean gauza bera, dei gehiago, gestio gehiago eta paseo gehiago. Eusko Jaurlaritzako Giza Eskubideen Batzordeko ordezkarien bisita izan du Maloresek. Ezin dute sinetsi gertatzen ari dena: «Zuek lasai, hau seguru askatuko dute eta! Ezin dute horrela eraman kartzelara». Gauerdia ondo jota pentsioko ohean etzanda dagoela, sakelakoak jo du. Esnaola abokatua da: «Pello barrura doa».

Pelloren aita dago erietxeko ohean, ez Pello. Otsailaren 27a da, osteguna, eguerdia. Maloresek zazpi egun ondoren lehen aldiz

ikusi du Pello. Zahartuta ikusi du, oso argal. Ohean dago, oxigenoarekin eta gazurarekin. Muxu eman dio: «Hemen nago. Ekhi eta Itsaso ondo daude». Irribarretxo bat egin du Pellok, «arindu ederra» esanez bezala. Gela barruan bi polizia nazional daude zelatan. Gregorio Marañon erietxea kartzela txiki bat iruditu zaio Maloresi. Itxia eta poliziaz betea. Nortasun agiria erakutsi behar du une oro. Bisita batean biluzik jarrazaziko dute miaketa egiteko. Txile. Argentina.

Arratsaldean, beste hamar minutuko bisita izan du. Pello aulkian eserita dago. Askoz hobeto. Ekhi eta Itsasorentzat bertso bat idatzia du paperezko ezpain-zapi batean. Ezin duela ezer atera esan diote poliziek. «Baina seme-alabentzat da». Pellok kontra egin die, eta poz hartu du Maloresek betiko Pelloren jenio bizia bizi sumatu duelako. «Zer gertatu da eta zein daude atxilotuta?», Pelloren galdera.

Senarra bisitatzeko baimena lortzea ez da erraza izan. Hiru ordu eta erdi eduki dute Auzitegi Nazionalean paperen zain. Hiru ordu eta erdi bakarrik, harik eta kazetari bat lagun egitera hurbildu zaion arte. Kazetari eta hedabide asko oso gertu

sentitu ditu. Beste asko zeinen urrun, gertu egonda ere. Hamar metrora izan ditu hainbatetan Espainiako hedabide nagusiako kazetariak, baina inoiz ez dira hurbildu hitz bat edo informazio bat jasotzera. Eurak dira, gainera, auzitegian filtrazioak lortu eta barreiatzen dituztenak. Eta era guztietako informazio interesatuak ematen dituztenak. Gezurra eta zikina: Pello burutik dagoela, esaterako. Euskalduna izatea da kazetari batzuek defenditzen dituzten eta beste batzuek defenditzen ez dituzten eskubideak bereizten dituen marra.■

Izuaren gordelekuetan barrena (II)

Ziega batean sartu dute, eta zutik egoteko agindu. Bidaiatik nahiko nahastuta iritsi da, zer gertatzen ari zen ulertzen ez zuelako eta hezurretako mina zuelako. Ibiltzen saiatu da ziegen alde batetik bestera, gorputza askatzeko. Hotz handia egiten du, eta hotza du Pelloren gaixotasunak etsairik handienetako bat: gorputza gogortu egin dio. Botilatxo bat ur dago ohearen ondoan. Hartatik edan du. Izuak jota dago; zaratak eta orroak izugarriak dira. Galdeketara eraman dute, begiak estalita. Frogatu beharreko tesia: ETAk jarri zuela bera *Egunkaria*-ren zuzendari. Bere garaian istorio hori argitu zutela epaitegiek, EAJko kide batek irratian akusazio hori egin eta gero, erantzun die galdekatzaileei.

Ziegan sartu dute berriro. Gero eta oinaze handiagoak ditu. Ezinegon. Hotsak entzuten ditu, basapiztia koadrila bat builaka eta kolpeka, norbait eskuz esku ibiliko balute bezala. Norbait galdekatzen ari direla uste du. Larrimina gaina hartuz doa. Gerora, oroimenak kale egingo dio; ez du gertatuaren oroitzapen jarraiturik. Bi eszena ditu buruan iltzatuta. Bat, norbait negarrez, aieneka, antsika eraman dutela. Iñakiren ahotsa ezagutu uste du. Gaztelaniaz oihu egin dio ziega

barrutik: «Iñaki, te han pegado?». Sartu dira guardiak ziegara, eurek ez dutela inor jotzen esanez. Aurre egin die, eta iskanbila handia sortu da. «Kabroiak, kabroiak, putasemeak». «Ez al dizut esan paretaren kontra egoteko? «Akabatu egingo haut? Zer, gustatu egiten zaik?». «Hil nazazue behingoz, barrabilik baduzue!».

Bigarren eszena: Inmaren ahotsa entzun du. Bere onetik atera du poliziekin duen elkarrizketak, bere emetasuna tartean dagoelako. Tanpoi bat eskatu du Inmak. Beste ziega batean norbait arnasestuka sumatu du. Larritasuna handitzen ari zaio. Gero eta gehiago. Komisariako azken oroitzapena haxe du: arrapalada batean atearen kontra jo du bere burua.

Erietxeko ohean esnatu da. Otsailaren 27a, osteguna dela esan diote. Astebete igaro da atxilotu zutenetik. Igandean eraman zuten Gregorio Marañon erietxera, oso larri eraman ere. Zainketa Intentsiboko Unitatean sartu behar izan zuten pneumonia jota, eta burua kolpatuta zeukalako eta belauna zaurituta. Ez du gogoan atzo epaileak ohean bertan deklarazioa hartu dionik. Ez eta, medikuek esan bezala, erietxean burko

baten zintarekin bere buruaz beste egiten saiatu denik ere.

Asteak zeramatzan Zubiriak ondoezak jota atxilotu aurretik, gaitzak eragindako makalaldi baten ondorioz. Sistema immunologikoari kalte egiten dion gaixotasun hanturazkoa du, eta bizkarrezurrari erasaten dio batik bat. Ez zutik, ez eserita, ezin da luze egon. Giltzadurak gogortu eta handitu egiten zaizkio. Oinazea areagotu. Hotzak eta hezetasunak kalte handia egiten diote. Gaixotasuna erasoka ibiltzen da; sasoi eramangarriak eta larriak tartekatzen dira. Tentsio handia sortzen duten gertaerek areagotu egiten dute gaixotasunaren eraso. «Ez zaitu hilko, baina gorriak ikusteko zaude», esan zion Pellori 1987an *espondilitis ankilopoietikoa* izeneko artritisa mota diagnostikatu zion traumatologoak. Gerora, eta nahi gabe, argigarri gertatu da traumatologoaren aurreikuspena.

Astea beltza izan da, oso. Eta gauza asko argitzeke geratu dira, ez medikuek, ez epaileek, ez forentseak informaziorik eman ez dutelako. Edo benetan zer gertatu den jakin ez, eta jakin nahi ere ez dutelako. Atxilotu zutenetik igandean ospitaleratu zuten arte zenbat joan-etorri egin zituen komisariatik

erietxera? Zeren eraginez harrapatu zuen bronko-pneumonia? Zergatik atera zen bere onetik? Bere buruaz beste egiteko saioak egia al dira? Hala balitz, zerk behartu zuen horretara? ■

Ilargi bila

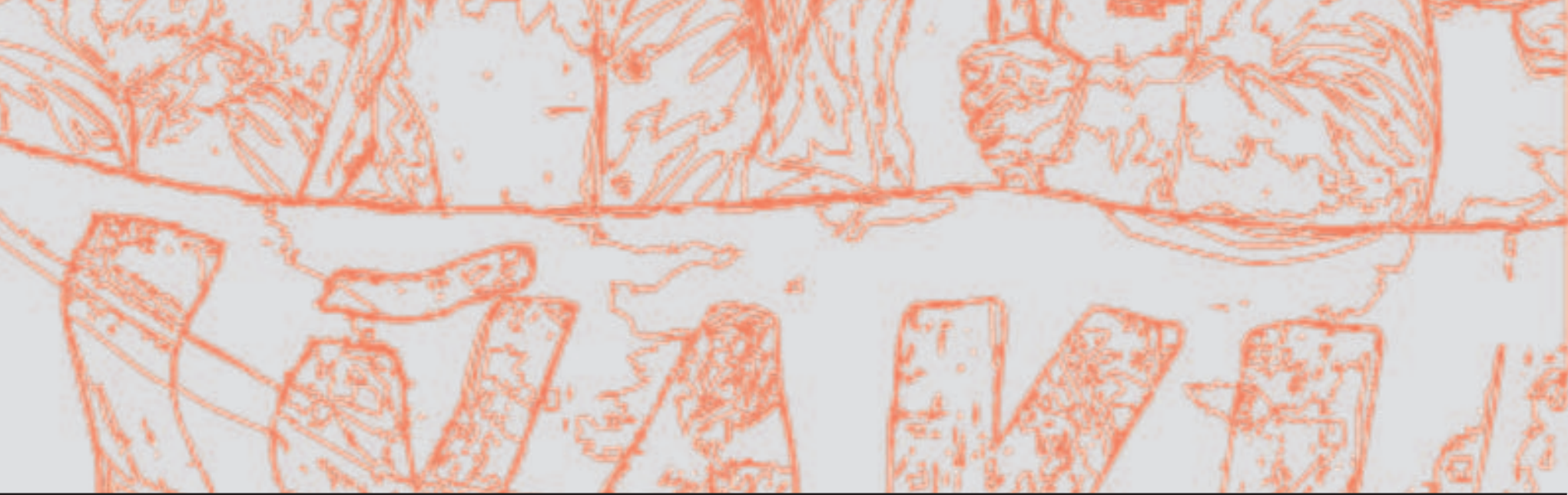
Aranjuezko kartzelako seigarren moduluak iparraldera ematen du, baina, hala ere, patiora agertzen da ilargia gau oskarbietan. Iñaki Uri, seigarrenera aldarazi zutenean, beldur zen ez ote zuen ilargia ikusi ahal izango. Ilunabarrean, patioan, Iñaki eta beste preso batzuk ilargiari begira egoten dira. Ez dira poesiazale amorratuak, ez astronomo frustratuak, ez nostalgiak jotako zoroak. Ez da beste zereginik izan ez eta zer suma daudela. Zeregin nagusia hain dute latza, ilargiari begira egotea ezinbesteko zeregin bihurtzen da. Ingurune arrotz, bortitz eta gogor batean pertsona bezala ahalik eta dui-nena bizirika irautea da helburua. Eta ez erortzea, ez abailtzea, ez erotzea; goiari eustea. Eta eusteko, euskarriak behar dira, eta euskarri gauza txiki asko bihurtzen dira.

Bakarturik hamar bat egun eman zituen Iñakik, protesta baten zigorra betetzeko. Ohikoa baino ziega txikiagoa zen, leihoaren orde zigoan zirrikitu bat zuena. Patioa ere txikiagoa zen, baita handik ikusten zen zeru zatia ere. Patioko tarte laburra izan ezik, ziegan egon behar zuen gau eta egun. Eta beti bakarrik. Eta bakartuta. Liburuak zituen lagun Iñakik. Izugarria eta izutzeko modukoa iruditu zitzaion bakartzea. Are,

noiz arte egon behar duzun ez dakizula. Beste protesta bat egin zutelako, zigorraren zain dago orain Iñaki, beste euskal preso asko bezala.

Modulu aldaketak beti dira gogorrak. Trasteak hartu, lagunak agurtu, eta berriro euskarri bila hasi behar. Ilargi bila. Horregatik, kartzelako lagunak lagunik minenak dira, baina aldi berean urrunenak, badakizulako utzi beharko dituzula, eta uzten dituzun aldiro erabat abailduko ez bazara, hobe aurretik estuegi ez lotzea. Oreka gorde behar da, burua hotz, bihotza epel: maite nahi zaitut, baina ezin zaitut hainbeste maite. Bihotzari beti itxiturak jartzen.

Goizero korrika saioa egiten du patioan, gosalduta eta gero. Bazkalordura arte ziegan egoten da, irakurtzen, ikasten eta idazten. Bazkalostean berdin, patiora irten arte. Beste hainbeste afalordua iritsi arteko tartean. Gauean, oskarbi badago, Radio Euskadi sintonizatu ahal izaten du ordu erdiz edo. Gau batzuetan, leihotik leihora, beste moduluetakoko presoekin komunikatzen da: oihuka.

Egunkari nahikoa jasotzen du, *Berria* tartean, baina bospasei egun berandu. Egunkariak irakurtzen ematen du tarte handi bat. Eta gero ingelesa ikasten eta bere ziegakidearekin, Imanol Esnaolarekin, mintza-praktika egiten Shakespeareren hizkuntzan. Literatura, enpresa munduko liburuak, gidoigintzako liburuak. Horiek izaten ditu irakurgaiak.

Astean bitan telefono deia egiteko eskubidea du. Goizean goiz ilaran jarri eta eguerdiak jotzen du haren txanda iristerako. Gutunak ere astean bi baino ezin ditu idatzi, eta ezin erantzunez ibiltzen da idazten diotenei. Gutun asko jasotzen ditu, eta hori bidalitako guztiak iristen ez zaizkiola. Baina dena beharrean. Gutun bakoitza euskarri bat da. Ilargi bat. Larunbatetako bisita bezala, eta bisitatik bisitara markatzen dira erre beharreko epeak.

Iñaki sendo dago, sendo egon daitekeen heinean. Edo sendo egon beste irtenbiderik ez du, beste euskarririk. Zer gertatzen ari da? Noiz arte hemen? Gabon inguruan kalera aterako zelako esperantza txiki bat izatea ezin eragotzi izan zion bere

buruari. Bihotzeko itxiturari arrakala bat egin zitzaion. Eta epaileak ezezkoa eman zion Gabon egunean bertan: «Ihes egiteko eta justiziaren ekinbideak saihesteko arriskua dagoelako», eta libre uzteak «estrategia terrorista lagundu» dezakeelako, «Egunkaria proiektuan» ustez betetzen zuen egitekoan jarrai dezakeelako. Iñaki askatzeko eskatuz hogeita hamar pertsona ezagunek sinaturiko dokumentua «gizalegezkua» dela dio, baina juridikoki «baliogabea». Gainera, «nahiz eta sinatzaileak askotarikoak izan, idatziek jatorri bera dutela» adierazi du, idatzi asko oso antzekoak direlako. Dagoeneko, urtebete darama kartzelan. Eta haserre da Iñaki, injustizia handi bat gertatzen ari delako. Beste bat, injustizia erraldoi baten barruan. ■

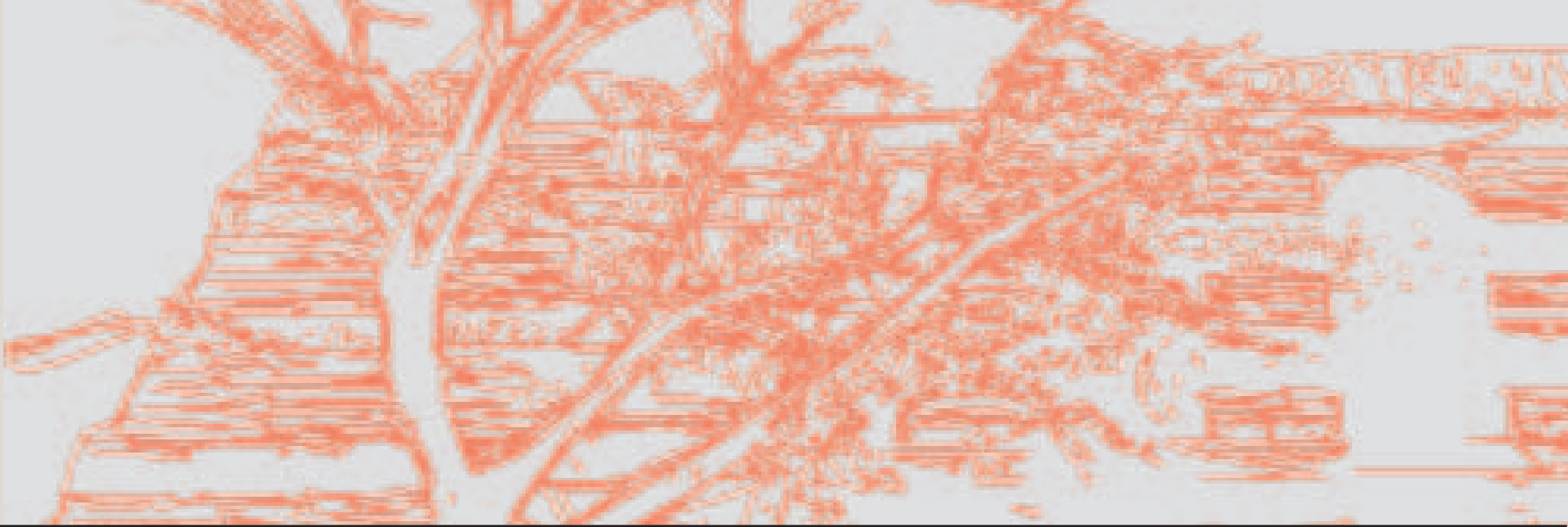
Legea **versus** justizia

Auzitegi Nazionaleko ziegan komun txiki bat dago. Burua behin eta berriz freskatzen du iturrian; ez du lo hartu nahi. Bost egun kasik lorik egin gabe daramatza, eta gorputzak atsedean hartzeko eskatzen dio, baina ez dio utzi nahi. Martxelok torturen deklarazio koherentea egin nahi du epailearen aurrean. Esan beharrekoa behin eta berriz errepikatzen du. Ez du ezer ahaztu nahi. Inkomunikazioak denboraren neurria erabat galarazi dio, eta horregatik saiatzen da galdeketa bakoitzaren eguna eta ordua buruan ordenatzen.

Otsailaren 25a da, asteartea, goizaldea. Del Olmoren bulegoa handia da. Sofa luze bat du ezkerretara, gorri iluna. Mahai biribil bat ere bai, bilerak egiteko aproposa. Epailearen aurrez aurre eserarazi dute Martxelo. Mahaiaren bueltan, fiskala, bi idazkari eta ofizioako abokatua daude. Ordenagailu bat dago Del Olmoren ezkerretara. Paperak mahai gainean, hainbat multzotan. Baita *Egunkaria*-ren ale bat ere. Mantxeta urdin-horia eza-gutu du Martxelok; buruz behera badago ere, titulu nagusia irakurtzea lortu du. «Espainiako Poliziak 14 pertsona atxilotu ditu, eta 18 etxe arakatu». Burua abiadura bizian hasi zaio lanean: Noizkoa ote da egunkari hori? Gure atxiloketa aipatzen

badu, ostiralean argitaratutakoa behar du izan; beraz, 14 lagun atxilotu gaituzte, baina nola daiteke *Egunkaria* ateratzen jarraitzea? Horiek ditu, horiek, *Egunkaria* ixteko agindua eman epaileak, eta mantxeta berarekin atera ez ditek ba!». Aurrean duen alea otsailaren 20koa da, baina sinetsita dago *Egunkaria* argitaratzen jarraitzen dugula.

Epailearen tonua zuzena da, eta oso hotza. Galderak egin, eta erantzunak entzun. Martxelok besoak altxatu ditu azalpe-nen bat indartzeko, eta Del Olmok gorputza atzera bota duela ohartu da. «Barka, baina bost egun daramatzat dutxarik hartu gabe, eta arroparik aldatu gabe», argitu dio atxilotuak. Itaunketa luze doa. Harritu egin da guardia zibilek egin bezala epaileak ere *Egunero*-z galdetzea. «Herri informazioarako egunkari bat baino ez da». Ez du ulertzen zertara datorren halako tema *Egunero*-rekin. Deklarazioa bukatu, eta Otamendik bost egunean pasatutako torturak kontatu ditu. Luze, lasai, eta detaile eta xehetasun guztiekin. Ez keinu bat, ez mespretxu agerpenik, ez baieztapenik, ez galderarik, ez aurpegi txarrik, ez aurpegi onik, ez sinesgogor, ez sinesgaitz, ez erruki, ezer ere ez. Epailearen aurpegiak ez du ezer adierazten. Hormari hitz

egitea baino hotzagoa eta bakartagoa izan da Martxeloren deklarazioa.

Epaileak fiskalari eskaera egin dezala eskatu dio. «Kartzela, bost milioi pezetako bermea ordainduta saihesteko modukoa. Hori, eurotan... izango litzateke...». «30.000 euro», bota du Martxelok, fiskalari kontuak egiteko denborarik eman ere gabe.

«Kalera noa», pentsatu du. Kalera doa, baina ez oraindik. Ziegara jaitsi dute berriz. Bakarrik dago. Halako batean, gizonetako baten oihu bat entzun du. Euskaraz ari da: «Ba al dago euskaldunik?». Korridorearen beste muturretik, bi neskak erantzun diote: «Bai, gu». «Nortzuk zarete? Zein kartzelatan zaudete?», «Eman eskumuinak honi eta hari». Martxelo isilik dago, txintik ere atera gabe. Ausartu ez hitzik esaten, are gutxiago oihu egiten. Izua kodea barne-barnean du oraindik. Beste morroi bat sartu diote bere ziega berean. «Aupa», agurtu du etorri berriak. Martxelok justuan begiratu dio. «Ez al duk kasu egin behar?», bota dio euskaraz, erantzuten ez diola ikusita. «Luis Goia nauk». «Zinema produktorea?». «Bai». «Zer egiten

duk hemen?». «Hi bezala, *Egunkaria*-ren honetan sartuta nagok». Ez zuten ordura arte elkar ezagutzen.

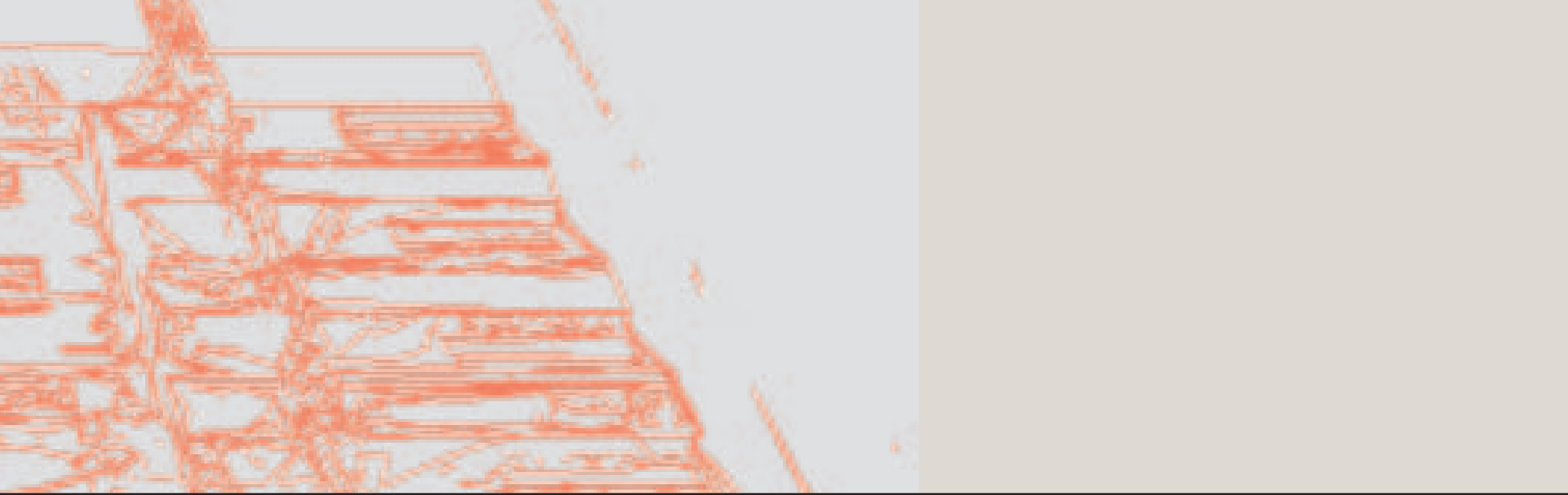
Xabier Oleagari epaileak egin dizkion galderek eta guardia zibilek egin dizkientenek ez dute zerikusirik. Del Olmo dokumentu batzuk erakutsi dizkio. «Zer duzu horretaz esateko?». «Ezer ere ez. Hori beste batek idatzi du, nik ezer jakin gabe». ETaren paperak dira, antza. «Zergatik dago zure izena?». «Galdera hori idatzi duenari egin beharko diozu». Galdeketa aurrera doa, eta halako batean guardia zibilen aurrean egindako deklarazioa erakusten dio, 25 galderetatik hiruri bakarrik erantzun diena...

Del Olmo: ...eta egin duzun deklarazio hau? Hau zer da?

Xabier: Jaso dudatan tratua ondu da, eta une honetara iritsi garela, jaso dudatan tratua salatu nahi dut. Ez dakit une prozesal egokia den hori egiteko.

Del Olmo: Ez, ez da unea, baina hitz egin dezakezu.

Epailearen bulegoa ez bada tratatu txarrak salatzeke lekua eta unea, zein da, bada?

Hitzak erori egiten zaizkio. Ez entzulerik, ez hartzailerik ez balu bezala, bakarrikzeta batean ari da. Ezaxolagabekeria erabatekoan. Bere burua adoretu egin behar du, aurrera egiteko. «Aurrera Xabier». Giroak, egoerak, pertsonak, denak salaketarik ez egitera bultzatzen zaitu. Inork ez dizu galdetzen, inork ez dizu entzuten.

«Dena ukatu» pintaturik dago Txema Auzmendi dagoen Auzitegi Nazionaleko ziegan. Euskaraz. Horma guztiak zirriboratuak daude. Harrizko aulkian eserita dago, eta hotz da. Goizeko bost eta erdiak jota sartu dira polizia nazionalak ziegan, eta esnatu egin dute. Igogailuan sartu eta Del Olmoren bulegora eraman dute. Epailea da gizonezko bakarra; gainerakoak emakumezkoak dira. Eseri, eta bere eskubideak jakinarazi dizkio epaileak.

Del Olmo: Ba al dakizu zergatik zauden hemen?

Txema: Gutxi gorabehera. Egin al dezaket deklarazio bat?

Del Olmo: Bai, hori ere grabatuta geratuko da.

Txema: Nire abokatua aurrean ez dudala ez dut deklaraziorik egin nahi, zurekin ez bainaiz fidatzen. Atxilotzeko agin-

dua eman eta bost egunez inkomunikatuta eduki nauzu tratu anker, iraingarri eta jasangaitza emanez, oinarritzko giza eskubide guztiak urratuz. Hori guztia legearen izenean egin duzu; ez, ordea, justiziaren izenean.

Del Olmo: Jakin ezazu legeak eta demokraziak babesten nauela nire jardunbidean.

Txema: Ez dakit nolako demokraziaz ari zaren, baina seguru nago justiziak ez zaituela babesten atxilotuoi horrelako tratu krudela eman diezaguten baimentzen duzunean.

Del Olmo: Ez daukat zurekin zertan eztabaidatu.

Txema: Nik ere ez.

Ziegan sartu dute berriro. Eta otoitz egin du. Arratsaldean, gainerako atxilotuekin batera autobus batean sartu dute. Autobusa zalditegi bat bezalakoa da, eta karioletan sartu dituzte atxilotuak, nola sartzen den ganadua. Soto del Real kartzelako bidean jarri dira. ■

Arratoiak eta zakurrak

Soto del Real kartzelako sarrerako moduluan, Xabier Oleaga eta Iñaki gela batean jarri dituzte, eta gainerakoak beste batean. Bi hitz egin ahal izan dute lehen aldikoz, hitz egiteko gauza direnek. Jota daude denak, psikologikoki txikituta. Batak bestearen aurpegi abailduan ezagutu du norberak pairaturiko krudelkeria. «Baina Pello ere ez al zegoen atxilotuta?». Harritu egin dira eurekin ez dagoelako. Batek baino gehiagok ezagutu zuen haren ahotsa Guardia Zibilaren ziegetan. Baita entzun ere haren izena guardien ahotan. Norbaitek kontatu du *Egunkaria* kaleratzen ari garela eta Iparraldean egiten dela, Auzitegi Nazionalean euskal preso batekin gurutzatu eta hark kontatua, nonbait.

Izen-abizenak, helbidea, adina, inoiz kartzelan egon diren... Azken galdera horri ezezkoa azken aldiz eman diotela etorri zaio burura bati baino gehiagori. Gaixotasunik?, gorputzean markarik, jaiotzetikoak edo bestelakoak? Fitxa bete dute denek. Inork ez die galdetu izandako tratuaz, eta ez dute ezer esan.

Kartzelan geratu direnei sarrerako modulua utzi eta barrura sartzeko ordua iritsi zaie. Agurra samina izan da. Animo, kan-

poan mugitzen hasiko gara zuek kaleratzeko, eutsi eta horrelakoak. Joan Mari, Txema eta Xabier Oleaga buzo zuri bana jantzita korridorean barrena eramaten dituztela, hori da Martxelok ikusi duen azken irudia. Kartzelan sartu direnek, aldiz, lipar batez, zeruan sartu direla uste izan dute. Infernuko zeruan.

Luze doa kartzelatik irtetea. Bateko, poltsaren zain egon behar dela. Besteko, patioko atea ez dela zabaltzen, agindua iristen ez delako. Beldurra erraietan dute, norbait damutu eta kartzelan utziko ote dituzten.

Kartzela kanpoan hotz handia egiten du. Euria goi eta behe, etenik gabe. Eguzkia ez da oraindik ezkutatu, baina ilun dago zoko malapartatu hau. Kartzela etsi eta hits bati jar dakioken paisaiarik egokiena, inondik ere. Senitartekoak bi sentimenduren artean banatzen dira: kaleratuko direnen poza eta barruan geratuko direnen samina. Eta pozak ez du samina limurtzen. Autobus barruan daude senideak eta lankideak. Denak elkarrekin kartzelako sarrerara joatea ez dela komeni argitu du norbaitek. Barruan geratu behar dutenen senideak arropa poltsak

sartzera joan dira. Arratsaldea aurrera doa, eta autobusekoak, poliki-poliki, orain bi eta gero hiru, denak joan dira hurreratzen kartzelara, eta denak bildu dira azkenerako sarrerako gelan. Zain egotea besterik ez dago. Bertako entxufeak baliatu dituzte sakelakoak kargatzeko.

Euskadi Irratia, Radio Euskadi, ETB eta agentziaren bateko telebista daude kartzela sarreran. Euskal Herri osoa berrien zain dago, eta irratia entzuten. Orduro, albistegietan, konexioa egiten dute Soto del Realeko kartzelan den kazetariarekin. Aurki aterako direla espero dela esan du hark irratian, eta senideen sakelakoak joka hasi dira. Euskal Herritik deitzen dute, abisu emateko irratia esan duela laster aterako direla. Baina senideak ondoan duen kazetariak ez daki senideak berak baino gehiago. Egoera xelebreak gertatzen dira. Geroxeago, irten direla esan du irratiaren batek. Eta berriro deiak, «irten omen dira», etxean geratu diren senitartekoek kartzela sarreran direnei. «Ezetz, gu hemen gaude eta ez dira irten». «Seguru? Irratiak irten direla esan berri du». Nahastea. *Egunero*-tik ere deitu dute kontu berarekin.

Luze doa zain egotea. Halako batean, gaueko bederatziak jota, korridoretik etortzen ikusi dituzte. Martxelo sartu da lehen sarrera gelara. «Aupa, Martxelo!», oihi egin diote. Ez du erantzun. Aurpegi txarra du, nekatuta, hoztuta, bizarra hazita, begi zuloak ilunduta. Luis eta Inma atzetik ditu. Senitartekoak besarkatu ditu. Martxelo negar batean dago: «Poltsa bitan egin didate, poltsa bitan egin didate», errepikatzen du. Ez dago sakelakoaren beste aldean dagoen *Egunero*-ko kazetariarekin hitz egiteko ere. Imanol lankidea ondoan du: «Martxelo, hori izugarria duk, kontatu egin behar duk. Irratiak eta telebista, hementxe zeudek». Arnasari buelta eman eta «bai» tinko samar bat bota du. Euskadi Irratian saiatu da, bi hitz esan eta ezin izan du jarraitu. Lasaixeago, kartzela kanpora atera dira ETBren kameraren aurrean jartzera. Euria gogor ari du. Ez dute aterkirik, eta Imanolek alboan dituen batzuei eskatu die euren uzteko. Muturra okertu dute, baina azkenean etsi. Konexioa prestatu bitartean, Pellori buruz galdetu dio Martxelok. «Non dago Pello?». Ez du ezeren berririk. Martxelo animatzen saiatu da ondoren: «Kristorena muntatu diagu, izugarrizko manifestazioa, eta egunkaria ere ateratzen ari gaituk», «Bai, bazakiat, Iparraldetik ezta?». ETBko kazetariak prest dagoen galdetu dio,

Otsailak 25. Martxelo Otamendik tortura salaketa lazgarria egin zuen kartzela atarian zeuden kazetarien aurrean. • *Egunero* lehen aldiz itzulerako autobusean ikusi zuen.

sartzera doazela. Hamarrak laurden gutxi inguru dira, eta albigia amaitzear dago.

Egunero-ren egoitzan telebista piztuta dago. «Martxelo Otamendirekin zuzenean hitz egiteko moduan gaude», esan du *Teleberri* albistegiaren aurkezle Julio Ibarrak. «Hi, Martxelo, orain ez!», bota du norbaitek, haserre antzean, erredakzioan. Minutu bat da *Egunero*-ren azken alea errotatibara bidali dela. «Torturatu egin dituzte» titulu nagusia saminez idatzi eta gero. Han izango da honezkero. Hamar minutu lehenago ezin izan da haren adierazpenik jaso, eta batere gabe bidali dute.

«Hi, Martxelo, orain ez!» bota duenak Iruñeko errotatibara deitu du. «Bidali duguna bota zakarretara. Hamar minutu gehiago behar ditugu». Martxelo agertu da pantailan. Aterki batek babesten du. Ez du aurrera begiratzen. Pantailaren eskuineko ertzerantz zuzentzen ditu begiak. «Arratoiak baino okerrago tratatu gaituzte». «Ostia! Txikitu egin dute, txikitu egin dute», esan du norbaitek berekiko. Negarrak hasi dira. Amorratio kolpeak.

Andoainen, kultur parkean, telefonistaren telebista txikian ikusi dute Martxelo. Lehen hitzetik azkenerraino, arnasa hartu gabe egon dira denak. «Arratoiak baino okerrago tratatu gaituzte. Etenik gabeko flexioak eginarazi dizkirate. Poltsa bi alditan egin didate». Eskuarekin malkoei eutsi nahi die: «Barkatu» esan du, eta jarraitu egin du: «ETArekin elkar hartzeaz batere sumagarri ez den Torrealde bezalako 60 urteko gizona, euskal kulturaren patriarka, egurtu badute, zer ez diote egingo telefono kabina bat erretzeagatik atxilotzen duten 20 urteko gazte bati». Tortura askoren bizitzetan oraintxe haragitu da, nola *Egunkaria* sortu zen beste askorenean itxi zuten eta gero.

Autobusa martxan jarri ahala, lasaituz joan da Martxelo. *Euskal Herrian Egunero* esku artean hartu duenean, «hauek ez dituk kazetariak, hauek animaliak dituk!» atera zaio. Orain ulertzen du galdeketetan *Egunero*-rekin guardia zibilak hain tematuta egotea. 23:00etan Radio Euskadin zuzenean sartu denerako, ohiko umorearekin dabil: «Athleticek denboraldi hasieran baino flexio gehiago eginarazi dizkirate».

Goizeko hirurak aldera iritsi da autobusa Martin Ugalde kultur parkera. Madrildik Euskal Herrirako bidaian Martxelok izandako susperraldia behera etorri da lankideak eta *Egunkaria*-ren egoitza bera begien aurrean izan dituenean. Negar batean hasi da. Besarkada artean burua estaltzen du. «Kristorenak egin dizkidate», «zakur bat bezala tratatu naute», «ez dago eskubiderik», errepikatzen du. Martxelo eta Luisi aureskua dantzatu diote sarrerako tunelean bi lankidek. Luisek hartu du hitza: «Orain dela hamahiru urte ez ginen ezer, eta orain gure bila etorri badira, zerbait bagarelako da». «Oso gogorra izan da», Martxeloren lehen hitzak. «Eskerrak zuei...». Agortu zaizkio hitz guztiak. Heze dago gaua. Ongietorria egiteak poza ematen badu ere, irudia tristea da oso. Elastiko urdin eta *Egunero* banarekin joan dira etxera.

Hamar ordura berriro han da Martxelo. Dutxatuta, bizarra eginda eta arropa garbiekin. Pixka bat lo eginda ere bai. Anaiaren aterkiaren pean dator. Zain gaude. Lankideak, politikariak, sindikalistak, euskalgintzako jendea, lagunak eta kamera eta mikrofono mordo bat. Hurbildu ahala ari zaigu bihotza azkartzen. Txaloka hasi gara. Ez dago hitzik. Orain astebete

justu giltzarrapoa nola jartzen zioten ikusi zuen ateari ostiko amorratua eman dio. Eta langileon pankartari heldu dio. ■

Letra mekanografiatuak burura amiltzen diren balak dira

Letra mekanografiatu madarikatuak

Letra madarigrafiatuak

Gaur, zeure argazkia barik, ume baten erretratua ikusi dugu egunkarian

Bagdad Basora Nasirija Kerbala Um Kasar Mosul Kirkuk Tikrit

Hilda dago

Zuek kargatzen duzue arma eta Al Jazirak egiten du tiro

Arabiera, AK47 Kalasnikov asalto erriflea

Gero eta hurbilagoak zaizkizu herririk gabeko erbestek

Gero eta argiagoak maparik gabeko tokiak

Gero eta neutroagoak lurrik gabeko izenak

Gaurko irudiak ere sakabanatu dira hormetara beldurgarri

Eta gaur ere ez du luze joko

Bigarrenez, zuen letra mekanografiatuek erakutsi dute gauza direla hiltzeko

Arabiera, AK47 Kalasnikov asalto erriflea

Gauerdia joaterako hamaika aldiz irakurri dituzu besteren albisteak

Bagdad Ajo!

Basora Gata!

Nasirija San Vicente!

Kerbala Roca!

Un Kasar Palos!

Mosul Finisterre!

Kirkuk Estaca de Vares!

Tikrit Matxixako!

Hilda dago

Zuek kargatzen duzue pistola eta *Euskaldunon Egunkaria*-k egiten du tiro.

Euskara: bederatzi milimetro parabellum

Lutxo Egia

Aro hitsetarako poesia

zan ere, «Aro hitsean bizitzea suertatu zaigu!/ hitz inozenteak zentzugabekoak dira,/ barre egiten duenak oraindik ez ditu jaso albiste izugarriak/ Zer dira arook non eta egunero-ko berriak gure hizkuntzan ematea ia delitu bihurtu den,/ krimen askorekiko isiltasuna/ ezkutatzen duelako.../ koordinada batzuetan bizitzeak susmagarri egin gaitu, debekatutako hizkuntza batek, mundua ikusteko moduak errudun». Jon Benitok Brecht eta Sarrionandiaren laguntzarekin idatzitako poema.

Poesiak zentzu betea hartzen du Guardia Zibilaren bidegabekeriak atzean utzi duen eremu etzean. Poesia zirrara-eragilea bada, poesia dira elkartasun adierazpen guztiak. Eta elkartasuna ura eskutik eskura bezalakoa izan da guretzat. Poesia soziala, dramatikoa, satirikoa, gorazarrekoa, herrikoa, diren eta ez diren aldaera guztiak, gainera etorri zaizkigu, olatu bat bezala, eta gu surfisten moduan.

N-leko ertzetan dauden industrialde, lantoki eta gasolina zerbitzugune guztietatik kalera irten diren langile buzodunek eta errepide bazterrean geratu diren kamioi gidariek kate luze bat osatzen dute. Lan jantzien urdina eta eskuetan dituzten

Egunkaria-ren aldeko kartelen urdina nahastu egiten dira. Mendialdetik itsasoraino elkartasun ibai bat doa. Hori irudi poetiko bat da, ez ibaiarena, langile buzodunek osatzen dutena baizik. Poesia soziala. N-1etik autoan goazen *Egunkaria*-ko langileontzat bai, behintzat; ez zaigu irudi ederragorik bururatzten. Eta bolantea eskuetan duzula, bihotza saltoka hasten zaizu, eta azeleragailuan oina dardarka, eta doi-doi ez duzu bazterra jotzen. Gaur martxoaren 13a da, Elkartasun Eguna, eta zortzi sindikatuk ordubeteko lanuztera deitu dute eguerdirako. Eta lanuztea ia erabatekoa izan da, erabatekoa ezin daitekeelako inoiz esan.

Ikastetxe, unibertsitate, denda, banketxe, taberna, erakunde, osasun etxe, ospitale, kultur etxe, antzoki eta garraio publikoak gelditu egin dira hamabietako kanpaiak jo orduko. Lantoki askotan, lanuztearen proposamena ez da bozkatu beharrik ere ez izan. Irrati gehienak musika hutsean geratu dira. ETBko bi kateek ere programazioa eten dute. Hainbat egunkaritako langileek orrialde osoko komunikatua argitaratu dute. Dena gelditu da ordubetez. Bretxako merkatuan legatzak, muxumartinak eta enparauak bakarrik geratu dira izotzaren

gainean; Arriaga antzokiko sarrerak, sarrera-saltzailearen tiraderan sartuta; eta Landabengo Volkswagen eta Gasteizko Daewoo autoak, gurpilak noiz jarriko zain. Eta argazki horiek benetan ederrak iruditu zaizkigu. Poesia kontzeptuala.

Arte *performance* garbi bat: Luis Mariano kantariaren eskultura hamar urtez desagertuta egon da, orain hamar urte Arrangoitzeko golf zelaiaaren aurka protesta modura kendu zutenez gero. Elkartasun Egun honetan, martxoaren 13an, bere lekuan agertu da, *Egunkaria*-ren afixa paparrean jarria duela.

Mobilizazioak itxi zuten egunean bertan hasi ziren. Eguerdirako, jendetza izugarria biltzen hasi zen herriko plaza eta udaletxe pareetan. Milaka lagun. Zentsura beti da ahultasunaren erakusgarri eta, beraz, *Egunkaria* itxi nahi izatea ere, Espainiako Estatuaren ahultasunaren erakusgarri da. Jose Bove sindikalista frantsesa Bilbon gehitu zitzaion ixtearen kontrako elkarretaratzeari. Beste Euskal Herri bat posible da. Poesia altermundista.

Izan ere, eguna argitzeko zegoela, Martin Ugalde kultur par-

kearen kanpoaldean pilatzen hasi zen jende multzoa, orduak, egunak eta asteak aurrera atertuko ez zuen elkartasun erauntsi baten lehen tanta baino ez zen.

Guardia Zibilak hanka egin orduko, bilera zabala egiteko asmoa zegoen alderdi politiko, sindikatu, gizarte erakunde, euskalgintza eta kulturgintzako jendearekin. Ez zen beharrezko izan deialdirik egitea, ez inor telefonoz deitzea. Eguerdialderako han ziren denak, Martin Ugalde kultur parkearen kanpoaldean, nor bere kabuz etorrita. Urgentziako bilera itxian bildu zirenen aurpegiek argi adierazten zuten egoeraren larria. Manifestazioa Donostian, bi egun barru. Hori erabaki agerikoa. Bestea, isilekoa, harremanak ez etetea eta euskalgintza horrelako erasoetatik babesteko moduak landuz joatea.

Hainbat komunikabide eta erakundek euren azpiegitura eta egoitzak goizean goizetik eskaini zituzten egunkari berria egiteko: *Diario de Noticias*, *Gara*, *Periodico de Alava* eta *Euskal Herriko Kazeta* egunkariak, Elhuyar argitaletxeak eta Goiena herri komunikazio taldeak, esaterako. Baina ez ziren bakarrik izan: herritar askok han eta hemen lokalak eskaini zizkiguten,

egunkari bat egiteko batere prestatuak egon zitezkeen edo ez pentsatu gabe. Ordenagailuak ere bai, etxekoak. Eta izan zen ordenagailua gainean hartuta kultur parkera agertu zenik, lagungarri izango zitzaigulakoan. Eskaintzarik ederrenak herri-tarrenak izan ziren geure begietara, batere praktikoak ez izanagatik, edota, agian, horrexegatik. Baina bazen lan tresna praktikoak baino gehiago behar genuen beste zerbait. Eta inork eskatu gabe, azkar eta erauntsi baten moduan iritsi zitzaigun: milaka eta milaka maitasun eta elkartasun adierazpen. Lehen uneko nahastean norabidea argi markatu zigutenak. Altxatu eta zutik jartzera behartu gintuztenak.

Aurrez aurre, gutunez, faxez, telefonoz eta posta elektroniko-koz. Interneteko mezuak bereziki, bai gurera zuzenean bidaliak, baita beste hedabide batzuetara igorritakoak ere. Horiek gabe ordenagailu bat gauza triste da. Eta gu ezin sinetsirik, pantaila aurrean, bata bestearen gainean jarrita: «Nahikoa da! Egunkariak ixten dituzte diktadurek! Eta euskarazko egunkari bakarra itxi du inperialismo espainol genozidak. Ez da biharrik egongo. Ez diegu biharrik emango. Gaurkoa da azkena. Nire elkartasuna», Bittor Hidalgo. «Ekintza ez-naturalez lainotu

digute gure Euskal Herria, baino jakin dezatela *Egunero* dela eguzkia irteten», Meteorologoak. «Oso haserre gaude *Xingola* lapurtu digutelako. Osaba Florentinoren ipuina irakurtzen jarraitu nahi dugu, eta poster bilduma osatzen, eta saguarekin jolasean... Lapurrak, itzuli gure *Xingola*», Mikel eta Mattin Aranburu. «Kaixo! Euskaldun jatorriko argentinarrak bat naiz (...) Diaspora urruneko leku umil honetatik, benetako elkartasuna adierazi nahi dizuet. Indarra eta kuraia Madrilgo inperialismoa borrokatzeko». Daniel Galvallizi Zangitu. «Kanpoan jaio eta euskaraz ikasteko ahaleginetan gorriak eta bi pasatu ditugunon partez, babesa eta esperantza bidali nahi dizuegu», Pedro Oyanguren, Txiletik. «Elkartasun osoa adierazi nahi diet atxilotu dituzten hamar pertsoneri, baita langile guzti-guztiei ere. Guztiontzako besarkada handi-handi bat, eta edozer dela ere, nire laguntzarekin konta dezakezue», Axier Huegun. «Duela gutxi nire lagun baten gutuna argitaratu duzue. Neska atzerri-tar honek azaldu nahi zuen zergatik guk, kanpotarrok, ikasten dugun euskara. Orain, inoiz baino argiago ikusten dut, berak aipatu duenaz aparte, beste gauza bat esan behar dugula. Hizkuntzari eta Herri honi merezi duten errespetua diegulako. Besteek jakin dezatela! Segi aurrera», Monika Czerny. «Hitza da

bizitza. Hitzez iltzatu hiltzeko giltza ibiltzen duena. Eutsi!», Txiraun kultur elkarte. «Badakit hitzok ez dutela inolaz ere zuen egoera aldaraziko, baina elkartasuna adierazi nahi dizuet. Jakin ezazue zuen borrokaren oihartzunak Atlantikoa zeharkatu eta jende solidarioaren belarrietaraino heldu direla», Marc-Ollivier Bergeron, Montreal. «Amorrua zaila da esplikatzen. Nik orain ez dut asmatzen nola. Hitzez ez, behintzat. Baina amorruari ere etekin handia atera dakioke, ongi kudeatuz gero. Zuen esanetara nago edozertarako», Ramon Agirre, aktorea. «Euskaraz ikasten ari naiz, euskaraz idazten dizkizuet hitz hauek: gertakizun harrigarri hau ulertu ezinean, animo guztiak bidaltzen dizkizuet», Marie Darieussecq, idazlea. «*Egunkaria* guztion etxea da. Eta nor etxekoa baino hurbilago eta beroago? Espetxeratuta daudenen familietako guztiei besarkadarik estue-na bidaltzen dizuet, batez ere Maloresi. Eutsi goiari. Beheak jan ez gaitzan, guztiok batera. Animo, dena beharko duzu eta!», auzoko emakume bat. «Hau itsusia da, oso itsusia, alde guztietatik itsusi-itsusia, eta nik ez ditut gustuko gauza itsusiak. Elkartasunik hurbilena», Joxe Belmonte, idazlea. «*Egunkaria* itxiz, euskaldunen kultur eta hizkuntz identitatearen aldeko mugimenduaren kriminalizazioan beste urrats bat

egin du Aznarrek. Frantziako estatuan itxiera dela-eta nagusitu den isiltasunak estatu horrek herrien zilegizko aldarrikapene-kin duen jarrera erakusten du. Hipokrisia eta inperialismoa gainditzeko unea da. Iraken bezala, Aznarrek nahiago du gerra Euskal Herrian ere», Anaram au Patat, Okzitania. «Zuek mutu eta gor, horrela nahi gaituzte. Baina beraiek dira itsu daudenak», Josebe Izeta. «Aita, non da *Xingola*? Non da Belardo», Uxue, 4 urte. «Haizea dator hegoaldetik, herrazko haize bolada, hitza hartu du, hitza darama atxiloturik ziegara. Madarikatzen dut euskararen itotzeko gurutzada, madarikatzen zumar beltzaren gauerdiko eztenkada. Gure dohainik aberatsenez etsaia ohartu bada, ia gu ere esnatzen garen herri izango bagara», Iñaki Aurrekoetxea. «Hitzak. Zergatik? Zertarako? *Egunkaria Egunero! Egunero Egunkaria!* Herri bizitzaren zatiak diren hitz xumeak bilatzen ari gara *Egunero*, nahiz eta gobernuak jaurtitzeko arma bihurtu», Alberto Ruiz.

Genero berri bat sortu da euskal kazetaritzan. Bospasei lerro sentimenduz eta mamiz beteak. Iragarkigintzan ere eremu berri bat jorratu da: elkartasuna *saltzekoa*: «Galparsoro okindegia: gure elkartasuna Espainiako demokrazia dastatu duzuen guz-

tioi». Elkartasuna adierazteko modu asko ohikoak dira: erosi, harpidetza egin, iragarki arruntak jarri, eskelak sartu. Baina imajinazioak eman hainbeste izan daitezke moduak: itsason-tzietan *Egunkaria*-ren banderak jartzea –Bermeoko arrantzale-ek–, mus txapelketak, jaialdiak, herri bazkariak antolatzea, inauterietako karrozak egitea, ikastoletan *Egunkaria*-k osatzea –ehunka–.

Beste bat: *Egunkaria* itxi zuten egunean bertan, oraindik arnasari buelta eman ezinik geundela, bere kasa sorturiko herri batzordeak deika hasi izana: elkarretaratzeetan irakurtzeko agiri bat behar zutela, hurrengo egun eta asteetarako programaren berri jakin nahi zutela. Eta gu praka motzetan. Poesia herrikoi eraberritua.

Oihartzun handiagoa izan zuten beste batzuek: Madrilgo Autonomia Erkidegoko presidente Ruiz-Gallardonoren prentsaurreko bat baliatzea, alboan jarri, alkandora askatu eta *Egunkaria*-ren elastiko urdina denen bistan jartzea –Josu Kamara aktorea–; Espainiako musika sarietan garaikurra eskuan, txistu eta kontrako oihu artean, *Egunkaria*-ren aldarria

entzunarazteko ahalegina egitea –Fermin Muguruza–, Espainiako antzerki sarietan, txalo eta aldeko oihuen artean *Egunkaria* aipatzea –Arantxa Iturbe–. Protesta poesia.

Elkartasun adibide gehiago: Interneten Google bilatzaileari gehien eskatzen zaion hitza *Egunkaria* izatea. Hainbestearino, Gipuzkoako enpresa batek *Egunkaria* hitzaren alboan bere iragarkiak jartzeko ordaindu egin du. *Egunkaria*-k saldu egiten du. Hori bai, hil eta gero. Poesia zibernetikoa.

Manifestazio egunean, jendeak bete zituen *Egunero*-ren kasik bost mila harpidetza txartelak. Asko euskaldun ez zirenak baina, hala ere, dirua eman nahi zutenak. Poesia ekonomikoa.

Egunkaria-ren kolaboratzaileak izan ziren lehenak; ehundik gora bildu ziren kultur parkera. Hedabideetako lankideak ondoren: 140k sinatu zuten Mariano Ferrerrek gaztelaniaz, Maddalen Iriartek euskaraz eta Jojo Bidartek frantsesez irakurri zuten agiria. Kirolariek izan ziren hirugarren. Atxikimendu kopurua berrehunera iritsi zen, denak nor baino nor hobeto

bere kirol jardunean, eta enkartean jartzeko elastiko, harri, surf ohol, eskalada oinetako, baloi, pilota eta beste zintzilikatu zituzten kultur parkeko arbolen artean. Azkena, kultura jendea izan zen. Beste hainbeste. Anjel Lertxundik hitz egin zuen guztien izenean. Juan Antonio Urbeltz folkloristak Oteizaren galdera berritu zuen: Quosque tandem? Noiz arte? Eneko Olasagastiren hitzak: «Txiki sentitu gara handi sentitu nahi genuenean, *Egunkaria* izaten baita antzerkian gabiltzanok dugun babesik handiena». Anari kantariak hitza bere tokira ekarria zuen: «Euskaldunok *Egunkaria* nola irakurri dugun baino garrantzitsuagoa izan da *Egunkaria*-k nola irakurri gaituen gu». Poesia korporatiboa.

Bizkaiko Abokatuen Elkargoko hirurehun kideren aldarria, Juan del Olmo epailearen erabakia gaitzetsiz. Poesia antikorporatiboa.

Poesia satirikoa: EAEko legebiltzarkide gehienak -EAJ, EA, EB eta Sozialista Abertzaleak alderdietakoak- *Egunero* eskutian hartuta eseri dira aulkietan. Eta irakurtzen jarri dira saioa hasi bezain pronto, baita euskaldun ez direnak ere. Sozialista

Abertzaleetako Joseba Alvarez PPkoen aldera joan da, eta Carlos Iturgaitzi eskaini dio ale bat. Hark besoa luzatu du, baina ez alea hartzeko; tira: hartzeko bai, baina hartu eta lurrera bota du. Alvarezek lurretik jaso eta berriro ematen saiatu da, eta Iturgaitzek berriro lurrera bota du, «alde hemendik», «etarra zara» esanez.

Ixtea Europako Parlamentuan salatu dute berdeek. *Egunkaria*-ko kazetari Pastorrek argi hitz egin die agerraldian. «Oso erraza da Turkiari demokrazia ezartzeko exijitzea, eta ulertezina, aldi berean, Nazio Batuetako beste kide baten etxean egunkari bat ixtea». Handik astebetera, hogei diputatuk *Egunkaria*-ren aleak eskuetan protesta egingo dute osoko bilkuran. Poesia kontraesankorra.

Langabeziara bidean jarri dira 149 langile. Eta ez dira denak, asko saririk gabe geratuko direlako, eta beste asko, kolaboratzaile izaki, diru sarrerarik gabe. Guztira 300 langile; zuzenekoak, kolaboratzaileak, autonomoak eta zeharkakoak jo ditu ixteak. Poesia dramatikoa. Langabezian, baina lanez gainezka. *Egunero* egitea, herri batzordeak koordinatzea, materia-

la banatu eta saltzea, alderdi eta erakundeekin komunikazio lanak egitea, hedabideez arduratzea, informazioa atzerrian barreiatzea, harpidetzak kudeatzea, espetxeratutako lankideez arduratzea, elkartasun ekintzak bideratzea, langileen lan egoera ahalik eta ondoena konpontzea... Berdin kazetariak telemarketina egiten, edo pertsonal saileko langileak herri batzordeak koordinatzen, edo publizitatekoak elastikoak eta pizgailuak saltzen. Ez dago arazo bakar bat ere egin beharrekoa egiteko. Tori poesia! ■

Estem amb vosaltres

Piko Andre Mari eliza jendez mukuru dago. Gazte jendea, edadekoa; tradizionalak eta alternatiboak. Larruzko berokien ondoan, koloreetako kalparrak nahas-mahas ikusten dira. Eliza handia da, baina, hala ere, jende askok kanpoan geratu behar izan du, eta ekitaldia jarraitu ahal izateko bozgorailuak jarri dituzte atarian.

Bada denbora eliza hori hainbeste betetzen ez dela, nahiz eta Bartzelonako eliza enblematikoenetako bat den. Frankismoaren kontrako erresistentziaren sinbolo bizienetako bat da. Eta gaur, garai zaharretako itxura berreskuratu du, eta orain berrogei urte bertan bildutako askok gaur berriro bertan egon behar zutela sentitu dute. Baita garai ilun haiek ezagutu ez zituzten askok ere. *Egunkaria*-ren aldeko ekitaldia hastear dago. Martxelo sakristian dago, aldarera irten zain. Gaur martxoaren 10a da, iluntzeko zazpiak. Hamabost egun dira Guardia Zibilak *Egunkaria* itxi duela, eta hamar Martxelok torturatu egin zituztela salatu zuela.

Zirrara izugarria da elizaren barruan. Ekitaldi historiko horietako baten itxura hartzen ari da. Bozgoragailuetatik,

Raimon kantaria entzuten da: «Quan creus que ja s'acaba torna a començar...». Bukatu dela uste duzunean, berriro hasten da.

Aldarean mahai luze bat paratu dute. Martxelo bera, Salvador Cardus soziologo eta pentsalaria, Kazetari Elkargoko Antoni Reige, PEN Club erakundeko Idazle eta Kazetari Kartzelatuen Batzordeko buru Joan Smith, Abokatuen Elkargoko kide Robert Sabata eta CIEMEN erakundeko Aureli Argemi eseri dira. «Erakundeetan sinesten jarraituko badugu, justizia eskatu beharrean gaude», esan du Cardusek. Abokatuen ordezkariak, berriz, terrorismoaren aurkako legeak poliziaren zigorgabetasuna berekin dakarrela gogoratu du. Joan Smith ingelesak, Europan horrelakorik ez duela ezagutu. Haien guztien hitzak nork kontuan hartu badago elizan bertan. Entzuleen lehen lerroan, CiUko Pere Macias, ERCko Lluís Carod-Rovira eta ICV-Verts-eko Joan Saura daude. Jendearen artean, berriz, PSCko diputatu Josep Maria Carbonell, bere kasara etorria.

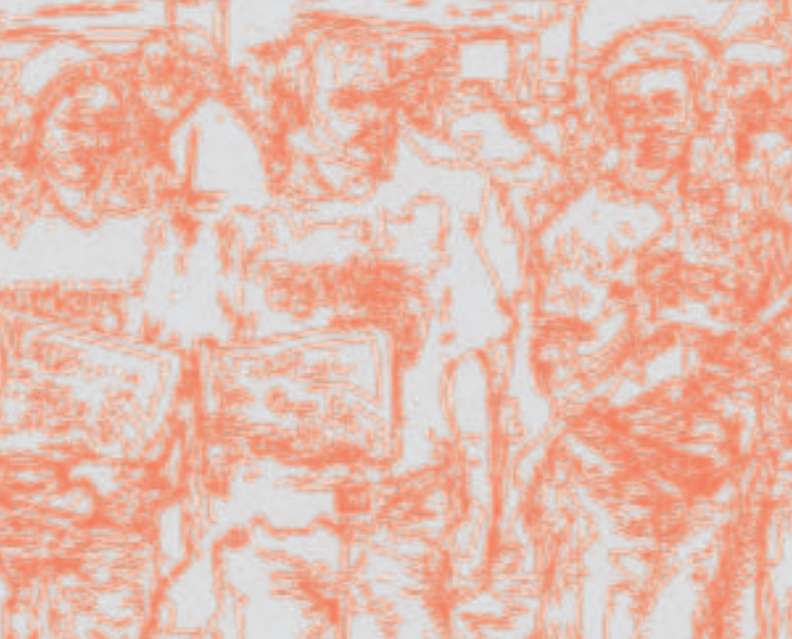
Martxelo hitz egitera altxatu orduko, eliza osoa zutik jarri da, txaloka. Behin eta berriz eten diote hitzaldia. *Egunkaria* zer

den kontatu du, entzuten ari diren gehienentzat gauza ezezaguna. Politikariei eskaera bat egin die: «Nahikoa dela esateko hesi demokratiko bat eratzea». Eta bukatzeko, desio bat bota du: «Espainiako polizia egoitza batzuetan torturatzen duten azken euskalduna izatea». Ez dela amaituko dirudien txalo zaparradak oihartzun burrunbatsua sortzen du. Eskuarekin bihotza joz eskertu die Martxelok han jaso duen sostengua. Ekitaldi amaieran, lehen lerroan dauden politikariak agurtu ditu. Carod-Rovira joana da ordurako. Gero, nahiko lan izan du elizatik irteten: jendea besarkatu, musukatu eta eskertuz egin du aterainoko bidea.

Canal 33 telebista saioan du hitzordua, eta hara doa, autoz. Mezu bat jaso du sakelakoan: «Atzera ezinezko hitzordu bat dudalako irten behar izan dut elizatik, eta, hala ere, berandu. Zuekin gaude. Carod-Rovira».

Monica Tarribas kazetariaren *La nit al dia* saioa oso entzutsua da. Eguneko notizia nagusiei begiratu bat ematen die gauero. Gaurko gonbidatua Martxelo da. Kazetariak galderak katalanez egiten dizkio, eta Martxelok gaztelaniaz erantzuten

dio. Elkarriketaren ohiko ordu laurdena berrogei minutu bihurtu dira. Askok ikusi ohi dute saioa, baina inoiz ez gaur gauean bezainbestek. Saioak inoizko audientziarik handiena lortu du.

Goizean goiz iritsi da Bartzelonara Martxelo, Jose Mari Pastor *Egunkaria*-ko Nazioarteko Sailaren arduradunarekin batera. Datozen lau egunetako agendari begiratu bat eman diote hegazkinean. Lehen ministroek baino agenda beteagoa du Martxelok. Elkarriketak, hitzaldiak, ekitaldiak. Lau egunean gelditu gabe ibiliko dute batetik bestera. Piko Andre Mari elizako ekitaldira deitu duten erakunde eta taldeekin harrituta daude Martxelo eta Jose Mari. Berrehundik gora dira. Denetarik: kultur eta gizarte taldeak, abokatu elkargoak, kazetari taldeak. Batek eman dio atentzioa Martxelorri. Escoltes Catalans. «Jose Mari, bizkartzainak ere gurekin daude».

Haatik, ez ditu gutxiago harritu aireportuan zain duten ongietorri taldeak. Miquel Sellares Perellok egin die ongietorria. Hark sortu zuen, Jordi Pujolekin batera, Convergencia

Democratica alderdia, eta hura arduratu zen Mossos d'Escuadra polizia autonomikoa antolatzeaz. Bera eta bi bizkartzain arduratuko dira Martxelo eta Jose Mari batera eta bestera autoz eramateaz, baita haien segurtasuna bermatzeaz ere. Autoan bertan argitu diete *escoltas* ez direla bizkartzainak, eskautak baizik. Bazeuden ba.

09:30: Onda Catalana irratian elkarriketa.

12:00: Kazetari Elkargoan hitzaldia.

14:00: Bazkaria kazetariekin.

17:00: Nazioarteko PEN Clubeko Idazle eta Kazetari Kartzelatuen Batzordearen buruarekin bilera.

19:00: Piko Andre Mari elizan ekitaldia.

22:45. Canal 33 telebistan elkarriketa Monica Tarribas-ekin.

Hori da lehen eguneko agenda. Hurrengo hiru egunetan beste hainbeste hitzordu izango ditu Martxelok. PEN Cluben ordezkaria hoteleko gelan hartu du Martxelok. Torturak zehatz-mehatz kontatu dizkio, antzezpen eta guzti. Asaldatuta geratu da emakumea: «Baina... baina torturatu egiten da hemen?

Baina nola liteke hori?». Ezin sinetsirik dabil. Ongi etorri Espainiako demokraziara. Ezinegon ez zaio baretuko berehalakoan, eta horregatik hitz egin du hain adoretzu, iluntzean, Joan Smithek, elizako ekitaldian.

Kazetarien Elkargoan emandako hitzaldia ere jendetsua izan da oso; 250 kazetarik bete dute aretoa. Ramon Barnils Kazetari Taldea da antolatzailea, eta Elkargoko lehendakari Montserrat Minobis ere mahaian da, *Avui* egunkariaren zuzendari Vicent Sanchis, *El Periódico de Catalunya* egunkariaren zuzendari Antonio Franco, hamar bat eskualde egunkari biltzen dituen Comit enpresaren zuzendari nagusi Joan Vall Clara eta Martxelorekin batera. Adierazpen askatasuna eta informazio askatasuna ahoz aho dabilta hizlarien artean. «Tortura gehiagorik ez Espainiako Estatuan» esanez amaitu du bere jarduna Minobisek. Agintari espainiarrek «kontrakoa erakutsi arte denak errudunak garena» pentsatzen dutela iritzi dio Sanchisek. «Nahikoa da» eta «inoiz berrir ez» leloak bota ditu, eta gaineratu: «Euskal Herrian gertatzen ari denaren erresistentzia sinbolo bat da *Egunkaria*». Euskal gizarteari egindako kalteak atzera bueltarik ez duela salatu du Francok. Espainiako botere

eragile eta judizialaren autoritarismoaren kontra hitz gogorrek egin ditu. «Zuekin gaudela jakin dezazun nahi dut» esanez amaitu du. Orain hilabete *Katalunia*, *Hizkuntzak* eta *Hedabideak* izeneko jardunaldietan elkarrekin afalostean zirela, inork ez zuen pentsatuko *Egunkaria* itxi izana salatu behar-ko zutenik inoiz.

Biharamunean, Bartzelonako Unibertsitate Autonomoko Kazetaritza Fakultatean hitz egin behar du Martxelok. *La Vanguardia* egunkariko Antoni Batista kazetaria lagun duela iritsi da, gidatzen ari den autoan. Atean zain, ikasleen batzarren ordezkariak, hainbat irakasle eta *VilaWeb* sareko egunkariaren zuzendari Vicent Partal ditu. Atea zeharkatzearekin bat, antolatzaileen arteko eztabaida bizi bat egokitu zaie aurrez aurre bisitariei: areto nagusiko ateak zabaldu egin direnez, ez da beste inortxo ere kabitzen barruan. Beteta dago espazio posible guztia: besaulkiak, korridoreak, agertokia... baita fakultatearen kanpoko korridoreak ere. Ezin mahaira iritsi hizlariak. Ongi astiro iritsi dira. Ordu laurden jendeari apartatu dadila eskatuz. Jendartearen aurrera egin ezinik Martxeloren aurpegia bistaratu denean, txalo zaparrada bat hasi da.

Presidentetzako mahaitik zintzilik, pankarta ikaragarri handi bat dago: «Ongi etorri, Martxelo, *Egunkaria* aurrera, Per la Llibertat d'Expressió». Martxeloren lehen hitzak kartzelan geratu diren kideentzat izan dira.

Egun berean, arratsaldean, Gironako Kultur Etxean eman du hitzaldia. Hori ere lepo. Laurehun lagun aretoan bertan, eta beste asko kanpoan sartu ezinik. Giro beroa dago, torturen gaia atera denean bereziki. Toni Strubell idazlea du Martxelok mahaikide. Inor gutxik ikusi du inoiz *Egunkaria*-ren ale bat, baina ondo baino hobeto ulertzen dute galeraren tamaina eta erasoaren arrazoia. «Katalunian *El Punt* egunkaria itxi balute bezala da», azaldu die Strubellek, zerbait azaldu beharra balego bezala. Eta zera galdetu die entzuleei hitzaldi amaieran: «Nork sinesten dio Acebesi?». Inork ez du eskurik altxatu. «Nork sinesten dio Martxelorri?». Argazkia ikusi besterik ez dago: ehunka beso altxatuta. Gero, Kazetarien Elkargoaren Gironako ordezkartzaren eskutik kazetaririk onenari eman ohi dioten Mosca saria jaso du Martxelok, *Egunkaria*-ko langile guztien izenean.

Blanesko Udalarekin ere badu hitzordua lau eguneko bira honetan. *Egunero*-n publizitatea jarri izana eskertzeko asmoz doa Martxelo. Nor, eta Kataluniako herri bat izan da *Egunero*-n orrialde osoko publizitate bat kontratatzen lehenengoetarikoa. Harrigarria. Edo argigarria. Eta, gainera, Udaleko Urrezko Liburuan sinatzeko eskatu diote.

Aurretik hainbat irratitan ibili da, elkarriketak eman eta eman. Guztietan harrera beroa egin diote. «Nik sinesten dizut», esan dio Martxelorri irрати bateko igogailua zaintzen duen gizon edadetu batek, atarian sartu den orduko. «Nola?», ez dio ulertu. «Nik zuri sinesten dizudala». Egun bakarrean, 800 sinadura elektroniko bildu ditu *El Punt* egunkariak eta *Vilaweb* sareko egunkariak Interneten abian jarri duen *Nik ere sinesten diot Martxelorri* kanpainak, eta Espainiako Acebes ministroari bidali dizkiote.

Bartzelonako Sant Jaume plazan elkarretaratzea egin da biharamunean. Plataforma per Egunkaria taldeak osatzen duten ehundik gora erakundeek deituta, 3.500 lagun inguru bildu dira bertara, Espainiako Polizia Nazionala inguruan dute-

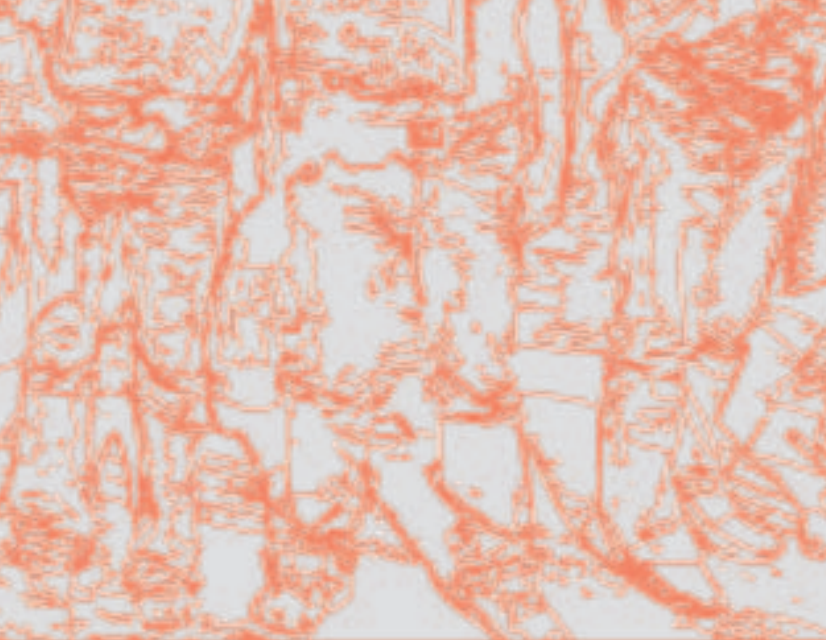
la. Jendea pankarta askorekin agertu da. *VilaWeb*-eko Vicent Partal, IC-Verts alderdiko kide eta Bartzelonako Udaleko zinegotzi Roser Veciana, Abokatuen Elkargoko kide Jordi Oliveres eta Fermin Muguruza kantariari eman zaie hitza. *Adierazpen askatasunaren alde*, *Egunkaria* *ixteari* ez manifestua irakurri dute, euskaraz eta katalanez: adierazpen askatasuna, elkartasuna, torturen salaketa... hitz bete dira ekitaldi honetan. Askatasun zibilen galera gero eta handiagoaren kontra mobilizatzeke deia entzun da bozgorailuetatik, baita Auzitegi Nazionalea eta Terrorismoaren Aurkako Legea bertan behera uzteko eskaria ere.

Valentziako Unibertsitate Publikoan egitekoa du hitzaldia Jose Mari Pastorrek. Trenez egin du Bartzelonatik harakoa, Plataforma per Egunkariako kide batekin. «Valentzia komantxe lurraldea da», esan dio. Oso argi azaldu dio zer gerta litekeen. «Fatxak edozein ekitalditan sartzen dira, eta, gutxien-gutxienik, aretoaren erdian paratzen dira, 'hauek ETakoak dira' eta horrelakoak esaka. Eta deskuidatuz gero, mutur joka hasten dira. Gaur, beharbada, zorteko izango gara; hitzaldia goizean izan-

da, beharbada ez dira agertuko». Ezinegona larritasun bilakatu zaio unibertsitateko sarrerara iritsi eta lurrean bota dituzten papertxoak irakurri dituenen: «Ez eman babesik *Egunkaria*-ko terroristei». Iragarki taulan ere hitzaldia boikoteatzeko deialdiak daude. Hitzaldia areto nagusian egitekoa zen, baina beste areto batean egin beharko da, dekanok azken unean baimena ukatu baitu.

Ikasgela leporaino dago beteta. Aldekoak dirudite bertan daudenek. Antolatzaile batek *Diario de Valencia* egunkariako kazetaria eta argazkilaria etorri direla esan dio *Egunkaria*-ko kazetariari. Eta sartu egin nahi dutela, ea uzten dien. «Zergatik ez, ba?», inozo aurpegia jarri zaio Pastorri. «Fatxa hutsak direlako. Gure esku balego, ez genieke utziko sartzen». Adierazpen askatasunaren eske datorrenak ezin du urratu eskubidea. «Sar daitezela», esan du. Aurretik, argazkilariak argazkia egin dio, *Egunkaria* eta *Egunero* eskuetan dituela.

Rafa Xambo soziologoa du alboan eserita. Katalanez egin du hitzaldia Pastorrek. Entzuleak gazteak dira gehienbat, ikasleak, eta galderak egiteko gogoz daude. Nazioartean zenbaterainoko

elkartasuna izan dugun jakin nahi du batek. «Elkartasun handia izan dugu Euskal Herritik kanpo. Baina nazioarte osoan Herrialde Katalanetakoa izan da nabarmenena». Eztarrian trabatu zaio erantzuna azken lerroan eserita dagoen kazetariari, eta eskua jaso du.

–*Egunkaria*-k ez zituen kondenatzen ETaren hilketak.

Martxelo Otamendik *Egunkaria*-n kaleratutako azken iritzi artikuluetako bat atera du paper artetik, eta irakurri. «Pagazaurtunduaren heriotzak, aurretik izandako beste askok bezala, erakusten digu zein premiazko den gatazkan zerikusia daukaten alde guztiek, gaur hobeto bihar baino, ahalegin sendo eta zintzoa egitea gatazkari konponbide iraunkorra eta justua eskaintzeko; bortxakeriazko jokabide guztiak alde batera utzita, bide demokratikoak eta elkarriketazkoak nagusi daitezen».

–Hau ETako kide batek edo laguntzaile batek idatzi badu, marrazo ederra sartu zaio ETari barnean.

Erantzuna bukatu baino lehen, hanka egin du kazetariak. «Horrek atera dizu jada titulua», esan dio belarrira mahaian ondoan duenak.

Titulua: ‘Unibertsitatea, *Egunkaria*-ko proetarrekin’.

Artikuluak ikerketa semantiko, periodistiko, lexikografiko eta psikologikoa merezi luke. Pastor ‘kazetari’ da, komatxo artean. *Egunkaria*, libelo bat, panfleto bat. ‘Països catalans’ (horiek ere komatxo artean) inkonstituzionalak dira. ‘Torturak’ (komatxo artean) eta ustezko hitza aurretik duela. Eta, gainera, *Egunkaria* itxi duena Guillermo Ruiz Polanco epailea da. Pastor, ordudanik, komatxo arteko gure bihotzeko kazetari da.

Ez da Martxelok *Egunkaria* itxi ondoren Bartzelonara egiten duen lehen bidaia. Martxoaren 6an, Barcelona Televisio katean elkarriketa egin zioten zuzenean. Hiru egun ziren PSCko buru Pasquall Maragallék hau esan zuela: «Nik neuk uste dut *Egunkaria*-ren zuzendariak, Martxelo Otamendik, egia esan duela torturak salatu dituenean». Ez zen lehena hori esaten, ez eta gogorrena salatzen ere, baina izugarrizko burrunba sortu zuten hitz horiek, bai Kataluniako gizartean eta bai Espainiako politikan. Jose Maria Aznarrek berak kargu hartu zion Maragalli, eta hark erantzun gustura zuzenduko lukeela adierazi zuena, baina horretarako epaileen erabaki bat beharrezko

dela gaineratu zuen. Hiru egunera, «Espainiako segurtasun indarrei errespetu erabatekoa diet» esanez, lehenengo adierazpena osatu edo kontraesanean jarri zuen. Norberak erabaki dezala, edonola dela ere, katalanen aurrean Martxeloren testigantza indartuta atera zen ika-mika horretatik.

Egunkaria-ren aldeko mugimendua lehertu egin da bigarren bidaian. Giroa ere halakoa da: Del Olmo epaileak sei hilabetez luzatu berri du *Egunkaria*-ren ixtea. Torturen berri jakin da, eta Acebes ministroak salaketa jarri die Iñaki Uriak, Xabier Oleaga, Martxelo Otamendi eta Xabier Alegriari, torturak salatzeagatik. Astebete da *Egunkaria* sostengatzeko Plataforma per *Egunkaria* sortu dela. Hiru aste dira, bestalde, Irakeko gerraren aurkako manifestazio jendetsua egin zela Bartzelonan. Esan dugu: giroa ere halakoa da, baina Kataluniako jendearen osasun demokratikoak lezioa eman digu.

Ordudanik, bi edo hiru astetik behin Martxelo Katalunian da. «Hi, Martxelo, utzi ezak Katalunia, eta zentratu hadi hemen», azkenerako lankideek kargu hartu behar izan diote. Eta, hala ere, hogeita hamar hitzalditik gora eman ditu, eta

beste hainbeste elkarrizketa; sariak jaso ditu; unibertsitate paraninfoak, kultur etxeak eta gaztetxeak bete ditu; autografoak sinatu eta jendea besarkatu du. Telebista eta irratiak nor baino nor azkarrago aritu izan dira Martxelo elkarrizketatzeko. Eta ezin izan dio aurre egin hitzaldi eskaerari, eta Plataforma kideek eurek beste hirurogei bat hitzaldi eman behar izan dituzte azken hilabeteetan. Plataforma per *Egunkaria* taldekoek euren artean Euskal Herriko enbaxadorea aipatzen dutenean, argi dago nortaz ari diren.

Ribera auzoko Euskal Etxean 150 bat lagun bildu ziren otsailaren 26an, iluntzean. Batzuk kolektiboen izenean zetozen, beste asko euren kabuz. Batzuek ezagutzen zuten *Egunkaria*, gehienek ez. Baina denen haserrea bera zen. Sumindura. *Egunkaria* itxi zuten egunean bertan Katalunian kaleraturiko hiru adierazpenetan izan zuen jatorria lehen bilera honek: bata, katalanezko bederatzi egunkarik eta aldizkari batek sinatutakoa da; bigarrena, 23 gizarte talderena (kultur taldeak, ekologistak, langile plataforma, argitaletxe eta beste); eta hirugarrena, CIEMEN erakundearena —1978an sorturiko erakunde hori erreferentzia

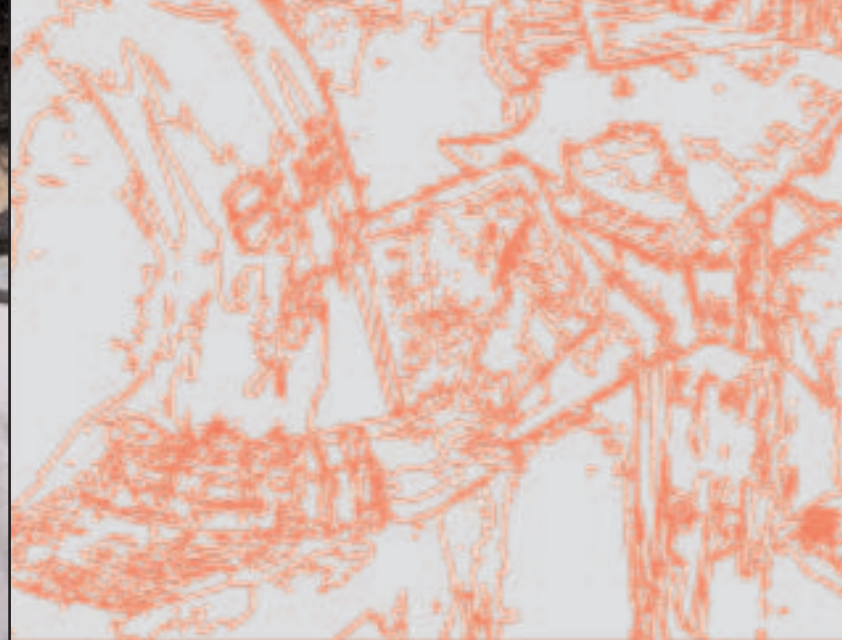
da hizkuntza gutxituen, gutxiengo etnikoen eta nazioen defentsan—. Hazia ereinda zegoen. Gainera, elkartasun adierazpenak ugarituz joan ziren, garai batean perretxikoak nola. *Egunkaria* alde guztietan hasi zen agertzen, nola politikazko eta politikaz kanpoko irati solasaldietan, hala antzerki edo musika emanaldietan, unibertsitateetako hormetan jarritako karteletan. Erantzun soziala bere kasa piztuz zihoan, eta, erantzun horri eta Euskal Herrian gertatzen zenari jarraituz, Plataforma per Egunkariak lan izugarri eraginkorra egin du.

Euskal Etxeko lehen bilerarako deialdia gizarte mugimenduek egin zuten, euren harremanen sarea baliaturik. Bilera luze joan zen. Goizaldeko ordu batean artean han ziren eztabaidan. Azkenean, bi erabaki funtsezko hartu ziren: agiri bat hitzartu zuten atxikimendu gehiagoren bila abiatzeko, eta Plataforma Per Egunkaria talde ireki eta asanblearioa sortu zen. Agiria lehen bileran bertan ehun lagunek sinatu zuten; euren izenean batzuek, erakunderen baten izenean bestetuek. Hurrengo egunetan, beste hainbeste sostengatzaile gehitu zitzaizkion agiriari.

Bigarren bilera garrantzitsua martxoaren 12an egin zuten Plataformako kideek. *Egunkaria* beste behin kalean jartzea, horixe bilera hartan sortu zen egitasmo ederra: *Egunkaria*-ren diseinu bera izango du, katalanez argitaratuko da, doan banatuko dira 30.000 ale eta *Egunkaria Endavant* izena izango du. Apirilaren 23an kaleratuko da, Sant Jordi egunean, eta, horrenbestez, hizkuntza eta kultura katalanaren egun nagusia den hori *Egunkaria*-ren aldeko eguna ere bihurtuko da.

Ekimena aurrera ateratzeko, lan talde bat osatu zen, sostengua biltzeko lan taldeari gehitu zitzaiona. Ordurako *Egunkaria*-ko langileekin harremanetan jarriak ziren, eta Andoaindik iristen zitzaaien materiala saltzeko taldea ere osatzea erabaki zuten eta, horrekin batera, autoinkulpazio kanpaina ere abian jarzea.

Gizarteak erantzun zuela ikusita, Plataformak urrats bat aurrerago egin zuen, eta Kataluniako Parlamentuak adierazpen instituzionala egin zezan hasi zen lanean. Alderdi politiko guztiei egin zitzaaien bilera eskaera. PP alderdiak oraindik ez du erantzun. Gainerako guztiek bai: CIUK, PSCK, ERCK eta ICK.

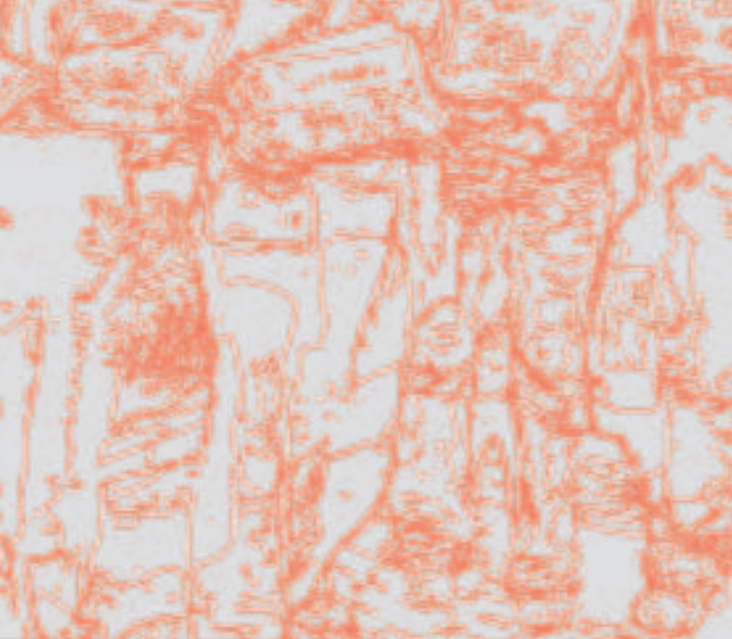

Bilera horietan agiri bat hitzartu zen: «*Euskaldunon Egunkaria* ixteak kezka sakona sortu dio Parlamentuari, erabaki horrek adierazpen askatasunari eta informazio librea eta egiazkoa jasotzeko eskubideari eraso dielako eta, bereziki, euskararen normalizazio lingusitikoan eragin ezkorra duelako. Itxitako egunkariko langile, harpidedun eta irakurleei erabateko elkartasuna adierazi nahi die Parlamentuak». Espainiako Gobernuari tortura salaketak iker ditzala eskatzen zuen puntua kanpoan geratu da, CIU alderdiak behartuta. Legez besteko proposamena ekainaren 19an onartu zuen Kataluniako Parlamentuko Justizia Batzordeak: 19 boz alde, bakarra kontra. Egun berean hartu zituen Parlamentuko presidente Joan Rigolek Martxelo eta Joan Mari Torrealdai. Parlamentuaren eta Kataluniako gizartearen izenean, erabateko sostengua adieraziko die.

Ez zen lehen aldia Rigolek *Egunkaria*-ren ordezkariak hartzen zituen. Apirilaren 19an Plataformako ordezkariekin bildu zen. Mugimendu sozialetako hiru kide, UGTren eta CCOOren zuzendaritzetako kide bana, CSC sindikatu arteko beste kide bat eta Euskal Etxeko lehendakaria. Bistako dena, egin beharrekoa baino ez direla egiten ari esan die Rigolek, eta erabate-

ko sostengua adierazi. «Parlamentuko presidenteak hori badio, gutxitxo ari gara egiten», pentsatuz atera dira bileratik. Udaletxe askotan, Bartzelonako Diputazioan bezala, mozioak onartuko dira ixtearen kontra.

Ramblak erakusmahaiz beteta daude Sant Jordi egun honetan. Durangoko azoka da, baina ehun aldiz handiagoa. Jendea kale-ra atera da, ohi duenez liburu bat eta arrosa bat oparitzeko, eta gaur baita *Egunkaria* ere. *Egunkaria*-k bi erakusmahai izango ditu bere materiala saldu eta *Egunkaria Endavant*-en aleak banatzeko, Arran kultur zentroak eta Gents de la Terra autodeterminazioaren aldeko taldeak utzi dizkigutenak. «Hi ha gent a qui no agrada que es parle, s'escriga o es pense en catalá. És la mateixa gent a qui no els agrada que es parle, s'escriga o es pense». *Egunkaria*-ren ale postumoak azalean jasotzen dituen Ovidi Montllor idazlearen hitz horiek argigarriak dira: «Katalanez hitz egitea, idaztea edo pentsatzea gustatzen ez zaion jenderik bada hemen. Hitz egitea, idaztea edo pentsatzea gustatzen ez zaion jende bera da».

Egunkaria-ko langileak eta Plataformakoak aleak banatzen dabiltza jendetzaren artean. Asko propio haren bila dabiltza Rambletan barrena. Pasqual Maragall bizkartzainekin dabil. Plataformako kide bat hurbildu zaio, eta bizkartzainen artetik lortu du haren eskura ale bat jartzea. Eskuan daraman poltsa dantzatu du: «Doan da, baina borondatea ere jasotzen dugu». Irribarre egin dio Maragallek. «Nahikoa eman nuela uste dut». Eman, edo jaso, Martxelori sinesten ziola esateagatik jasotako erauntsia lekuko.

Martxelo ezagutu egiten du jendeak kalean. Erakusmahaian jarri denean, egunkari aleak sinatzeko eskatzen dio jendeak. Gutxi batzuk hasieran. Geroxeago ERCren erakusmahaira Carod-Rovira agurtzera joan denean, ikusmin handiagoa piztu du. ERCko idazkaria idatzi berri duen liburua saltzen eta sinatzen ari da. Erosle lerroa du aurrean. Sinatu eta Martxelorekin solastatu, harik eta Martxelo ere sinatzen jarri duten arte. Bigarren ilara sortu da: *Egunkaria* eskuetan Martxeloren sinadura nahi dutenena. Doan da egunkaria, egia da, baina bigarren lerroak ordubete gehiago iraun du. Carod-Rovirak oso argi du Herrialde Katalanek agertu duten elkartasuna zergatik den:

«Euskal Herria oso gertu sentitzen dugu, baina gurea ez da elkartasun ekimen soil bat. *Egunkaria*-rekin gertatua abisu bat da zer etor dakigukeen, eta, horregatik, geure burua defendatzen ari gara, argi baitago erasoak kultur aniztasunaren kontra-koia dela». Ale guztiak bukatu, dirutza handia bildu eta aurreikuspenak goitik bete dira Sant Jordi egun honetan.

Horrenbestez, eskerrak ematea da egin dezakegun gutxienekoa. *Eskerrik Asko, Països Catalans* jaialdia irailean 28an egin da. Ciutadella parkean egun osoko jaialdia antolatu dute *Egunkaria*-ko langileek, Plataformakoen laguntzarekin. Jaialdia iragartzeko 3.500 afixa atera dira, eta kaleetan jarri. Desagertu egin dira: jendeak etxerako nahi du. Hamabost musika taldek, denak katalanak, musu truk jo dute. Dantzariak, haurrentzako jokoak. Bartzelonan horrelakorik antolatzen ez zela baziren hogeita bost urte; hala esan digute. Bertan bildu dira azken zazpi hilabeteetan *Egunkaria* ixtearen kontra lanean jardun dutenak, *Egunkaria*-ko langileak eta haienganako solidarioak. Jende asko poztu da *Egunkaria*-k eskerrak eman nahi dituela jakin duenean, batzuetan badelako halako irudipena Euskal

Herriaren eta Herri Katalanen arteko harreman afektiboa ez dela ekitaldi zehatzetan gauzatzen. Azken zazpi hilabeteetako esperientziak argi utzi du maitasun aldarrikapenetik haratago gaudela.

Egunkaria gertaera erreferentzial bihurtu da Katalunian, funtsezko eskubideen urraketen adibide garbi. Kontzertu batera zoaz eta *Egunkaria* agertzen da nonbait, antzerkian, irratian, telebistan, mahai-inguruetan... Kontzientzia kolektiboan itsatsia geratu den puntu beltz bat da *Egunkaria*. Hura basakeria hutsa izan zen, esateko modu bat. Eta galderak sortzen zaizkigu barra-barra: *El Punt* egunkaria itxi balute, hainbeste egingo al genuen euskaldunok? Inork uste al zuen Euskal Herriak Herrialde Katalanei irakasteko asko zuela? Bada, orain ondo argi geratu da ikasteko gehiago duela. Lezioa ikasi dugu. Inoiz ezin ordainduko dugun zorra dugu Kataluniarekin. ■

Berriro

Guardia Zibilaren egoitza nagusiko ziegan zaudela, espazioa eta denbora neurtzeko metodoak desberdinak izan daitezke. Mikel Sorozaabalek, esate baterako, lehenik lurreko lauza marroien luzera kalkulatu du, eta, horren arabera, ziega 3 metro luze eta 2,80 zabal dela ondorioztatu du: 8,40 metro koadro. Bost egunean, 120 orduan, hormatik hormara 4.000 buelta egin dituela kalkulatu du: 12 kilometro ibili da guztira.

Mikel Azkunek ere egin ditu bere kalkuluak: ez du espazioa neurtu, denbora baizik. Diagonala aukeratu du ibilbide. Izkinatik izkinara, bost segundo behar ditu mantso antzean ibiliz; bira emateko, bi segundo. Bi mila buelta lau ordu dira. Bi tapaki eta zeure burua, erotuz joateko. Hori da inkomunikazioak eskaintzen dizuna. Halabeharrez behar duzu ihesbide edo babesleku bat, zoratuko ez bazara.

Espazioa edo denbora neurtzeko saio sasizientifiko bat egin ten baduzu, ziurrenik, ziega barruan zutik hormaren kontra, esate baterako, egotera behartu ez zaituztelako da. Edo gerritik makurtuta eskuak orkatilen parean jarrita egoteko agintzen ez

dizutelako da. Ziegan ibil zaitezke, eta, horrenbestez, pentsa dezakegu tratua berez, definizioz, ankerra izanagatik ere, ez dela beste batzuetan bezainbestekoa. Otsailaren 20ko atxilotuek jaso zutena bezalakoa, esaterako. Eta, hala ere, dardarka zaude, izerdi hotzez, izuak janda, txikituta.

Urriaren 16ko operazioa otsailaren 20koaren berdin-berdina hasi da. Asteko egun bera, ordu bera, agente kopuru bera, sarrera bortitz bera, miaketa sistema bera. Jose Mari Sors, Mikel Azkune, Xabier Legarra, Mikel Sorozaabal, Joanmari Larrarte, Mikel Arrizabalaga, Amando Hernandez eta Anjel Ramon Diez dira atxilotuak, eta hemezortzi miatu dituzten etxebizitza eta lanlekuak.

Eleberri mardul baten azken orrialdeak amaitzear zela, zarata eta zalaparta handia entzun du Mikel Sorozaabalek goiko etxebizitzarako eskaileran. Festan edo mozkorkerian dabiltzala pentsatu du. Jaiki eta ateko behatxulotik begiratu du. Bat lehenengo, beste bat ondoren. Bi guardia zibil ikusi ditu jaisten, eta bere etxeko atearen aurrean geratzen. «Ireki, Guardia Zibila».

Urratsa atzera egin du. «Une bat», atera zaio. «Zer une eta zer ostia! Zabaldu!». Atea ireki orduko, atzaparra bota diote lepora, eta atarian hormaren kontra jarri dute. Barrura sartu dira. Emaztea, eta armak hari begira: hori izan da ikusi duen hurrengo irudia. Sukaldean sartu dituzte. Jantzeko baimena eskatu dute. Lehenengo, Mikel. Gelan sartu eta bi guardia zibil ditu bizkarrean, armekin apuntatuz. Tiradera eta armairuak poliki-poliki zabaltzeko agindu diote, eta arropak mantso hartzeko. Ez egiteko mugimendu azkarrik, eta eurek ikusteko moduan jantzeko. Besoak zabalduta atera du galtza armairutik, eta «hauxe jantziko dut» esanez erakutsi die. Berdin gainerako arrokekin.

Autoa eman dio idazkari judizialak. Eta irakurri du: «diru zuriketa» eta «talde armatuko kide edo haren laguntzaile» hitzak tiroak balira bezala sentitu ditu.

«Ziurta al diezadakezu ez duzuela ukituko?», galdetuko dio emazteak idazkari judizialari, abiatzear direnean. «Nik ezin dezaket ezer ziurta».

Mikelek, polizien aurreko deklarazioa barne, zazpi galdeke-

ta izan ditu. Hormaren kontra, gelako txoko batean, aulki batean eserarazten dute. Burua beti makurtuta. Dardara batean baina izerdi patsetan jartzen da. Gutxienik, bi agente izaten ditu galdezka. Bata *ona*, bestea *gaiztoa*. Tonua ez da gogorra, baina erantzunak nahi dituzte eta batzuetan oldartu egiten zaizkio. Galdeketatik galdeketara gehiago. Egurraren beldurra gero eta handiagoa da. Lehenengoan, «gaizki portatzen ari zara», «ez zara erantzuten ari», esaten diote; hurrengoan, belarriaren ondoan garrasi batean hasi zaio polizia bat: «Ikusiko duzu nola gogoratuko duzun guztia!».

«Ez dira galdeketak; hizketaldiak dira», argitu diote lehenengoz gelan hormaren kontra jarri dutenean.

–Hizketaldi gehiago ere izango ditugunez, eta beti agente berak egongo ez garenez, gerta liteke galderak errepikatzea. Zuk lasai erantzun aurrekoan esandako gauza bera —amultsu hitz egin dio agente batek.

–Ez al litzateke logikoagoa erantzunak idatziz jaso ditza-zuen? –atxilotua atrebentziaz mintzatu da.

–Logika bukatzen den tokian hasten da Guardia Zibila!

Korridorean beti dago mugimendua eta hotsa. Ateak irekitzean karranka, eta ixtean danbada. Atxilotuak galdeketetara eramane eta ekarri; gosari, bazkari eta afariak banatu; forentseari eguneroko bisita egin; kaligrafia frogatu, AND laginak hartu, argazkiak atera, hatz-markak eman, komunera joan eta etorri. Guardia euren artean hitz egiten, edo egunkariak ozen irakurtzen entzuten da.

Gainerakoan, burua beti makurtuta eta begiak itxita ibiltzen dituzte ziegatik kanpo. «Begiak itxi, hormaren kontra!», oihi-katzen dute guardiek ziegan sartu behar duten aldiro. Forentsearen gelan sartu aurretik altxarazten diote burua atxilotuari, eta begiak irekitzeko esan. Beti dago guardia zibil koa-drila atearen ondoan berriketan. Eta parez pare topatzen dituzu. Begirada zorrotza egiten dizute. Etxean burua estali gabe egondakoaren bat ere bada, eta «kaixo» esaten dizu. «Kontuz forentseari zer kontatzen diozun», ulertzen duzu.

«**Kaputxa** estreinatuko duzu» esanez sartu dute autoan Mikel Azkune, haren lantokia miatu eta gero. Lehenengo galdeketa

autoan bertan egin diote. Ohi denez, denetarik galdetu diote. Euskal kulturaren eta historian adituak direla konturatu da, eta lezioa ere eman diotela, nork eta bi guardia zibilek.

Ziegako lastaira ez da goma aparrezkoa, benetakoa baizik. Ziegatik galdeketara eramaten duten aldiro, esprai batekin lurrina botatzen dute barruan. Korridoreetan giroa lasai antzekoa da, mugimendua izanagatik. Baina tentsioa barruan du, infernua egon badagoelako eta hango ateak noiz zabalduko zain dagoelako. Atxilotu guztiak tortura noiz hasiko zain daude.

Zortzi hilabete lehenago bizi izandako amets gaizto berbera berriro bizitzera behartu gaituzte. Denborak aurrera egingo ez balu bezala, film amerikar hartan bezala, non egun bera behin eta berriro errepikatzen zen. Berriro osteguna da. Eta berriro atxilotetak mordo bat. Berriro Guardia Zibilak Martin Ugalde kultur parkea hartu du. Berriro telefonoa joka ordu txikietan. Berriro lankideen arteko deiak goizean goizetik. Berriro AEKren egoitzan bilduta. Berriro sakelakoak ez dabiltzala geratu gara.

Berriro jendetza kultur parkearen aurrean pilatuta. Berriro manifestazio deialdia. Berriro, torturaren mamua. Berriro amorrua. Berriro etsia.

Bigarrenean, hitzak soberan daude. Berriegi dugu orain zortzi hilabeteko bidegabekeria berriro sentimendu, hitz eta ezinegon bera errepikatu behar izateko. Galdera bakarra dago kultur parkera bilduz doazenean artean. «Itxi egin al dute?». Ez dute itxi kultur parkea, eta, horrenbestez, ez *Berria* egunkariaren egoitza ere. Sartu eta, ezin sinetsirik, nork bere mahaia, agenda eta ordenagailua laztandu ditu, txakurra laztanduko balu bezala.

Urriaren 20a, astelehena. Gaueko bederatziak inguruan, idazkari judiziala Auzitegi Nazionaleko sarrerara jaitsi da, eta Jose Mari Elosua abokatuari luzatu dizkio maleta eta sakelako bat, epai-leak Enekoitz Etxeberria abokatu atxilotu eta inkomunikatu egin duela esaten dion bitartean. «Gaixotasunen bat ba al du Etxeberriak?», galdetu dio idazkariak kezkatuta, zurbil-zurbil eta zorabiatzeko zorian ikusi duela eta.

Kazetariak belarria luzatua dute, zer entzungo. *Bertakoak* eta *bisitariak* zer gertatu den galdezka dabilta. «Baina, baina... noraino? Eta orain zer?», galdetu diote Imanol Muruari, *Berria*-ko kazetariari. Izu aurpegia jarri zaie gertatua jakitean. Egun osoa eman dute Etxeberriarekin, eta ezagutzen dute. Notizia hotz bat golpe gogor bihurtzen da atxilotua minutu batzuk lehenago arte egun osoan ondoan izan duzuna denean. Imanolek abokatuarekin hitz egin du. «Zer esan nahi du honek?». «Operazioa irekita dagoela eta beste atxiloketa batzuk izan daitezkeela, eta agian horretarako agindua dagoeneko eman duela».

Ordu erdi lehenago, 20:30 aldean, Del Olmo epailea bere bulegotik irten, eskailerak jaitsi, eta beheko solairuan abokatuak eta senideak dauden aretora sartu da. «Etxeberria jauna, zatoz unetxo batez», deitu dio eskailera ondotik. «Zer gertatzen da?». «Atxilotuta eta inkomunikatuta zaude. Zatoz nirekin».

Eskaileretan gora abiatu, eta lehen solairuko atsedean lekuan gelditu dira, Etxeberriari tentsioa jaitsi eta zorabiatzear dagoe-lako. Besaulkian eseri da. Del Olmo mahai txikiaren gainean.

Gora eta behera dabilen inork ez luke esango epaile bat eta atxilotu bat direnik. Bi lankide dirudite, solasean. Zergatik galdetu dio ur pixka bat edan bitartean.

—Zure aurkako froga dokumentalak daude. Talde armatuko kide edo laguntzaile izatea da akusazioa.

—Jauna, hori ez da egia.

—Hori deklarazioen arabera ikusi beharko dugu.

—Utzidazu orduan berehalaxe deklaritzen.

—Baina besteak zain ditut.

—Orduan itxarongo dut.

—Zoaz forentsea ikustera.

Gozoki batzuk atera ditu epaileak poltsikotik eta eskaini egin dizkio. Marrubizkoak, limoiezkoak. Maleta eta sakelakoa idazkariari eman, eta miatu gabe Etxeberriaren lankideren bati emateko agindu dio. Lentilletarako ura behar duela, eta betaurrekoak. Lasai egoteko, lentilletarako ura hoteletik ekarraziko dutela. «Betaurrekoak badakizu ziegan ezin dituzula sartu». Eskuburdinak batere jarri gabe eraman dute poliziek. Dotore atxilotzen ere badaki Del Olmok.

Etxeberria eta epailea eskaileretan gora doazela, begira geratu da Elosua abokatua. Zein baino zein zurbilago daudela etorri zaio burura. Zertarako deitu ote du? Ordu erdira idazkaria jaitsi da, haren maleta eta sakelakoa eskuetan dituela. Gaur goizean, auzitegian sartu direnean, orain zortzi hilabeteko operazioan ez bezala, giro lasaiagoa sumatu dute abokatuek, funtzionarioek adeitsuago hartu dituztela. Idazkari judizialak galderei erantzun egiten die; Amando Hernandez deklaritzen lehenengoa dela esan die, esate baterako. Eta hau argitu die, inork ezer galdetu gabe: «Oso ondo daude; aurpegi ona dute».

Soto hotz eta iluna iruditu zaio oso Etxeberriari. Ez da, noski, berdina izango irudipena Guardia Zibilaren egoitzako ziegetatik joan, edo goiko solairuko areto erosoetatik jaitsi. Korridorean ezker-eskuin daude ziegak, eta ziega bakoitzeko atean atxilotuen poltsak daude, norberaren izena orri zuri batean dutela. Ahalik eta zarata handiena egiten saiatu da Enekoitz, ozen hitz egiten, beste atxilotuek jakin dezaten han dela. Ziega porlanezkoa da, aulkia ere bai. Komuna du barruan, komun zikina. Horma guztiak zirriborro, marrazki,

hitz eta esaldiekin daude beteta. «Dena ukatu» irakurri du euskaraz idatzitako batean. Orain zortzi hilabete Txema Auzmendik irakurri zuen bera. Eredu libre bakarra dira kartzela horretan horma pintatu horiek.

Etxeberriak ez du geldirik egon nahi. Ezin du. Kezka larria du. Del Olmorekin telefonoz eta idatziz makina bat aldiz hitz egin du. *Egunkaria*-ren auzia dela-eta, harreman profesionala dute, horregatik ez du ulertzen zergatik atxilotu duen. Ez al zen nahikoa deklaratzera deitzea? «Defentsa izorratu dik», buruan bueltaka darabilen ideia da. Deklarazioa oso teknikoa izango dela badaki, eta ahalik eta hobekiena prestatu arteko onik ez du.

Goizean goiz igo dute deklaratzera. Hiru ideia argi utzi nahi izan dizkio epaileari:

1. Ni ez naiz ETAKoa, ez haren laguntzailea, eta ez naiz sekula izango.

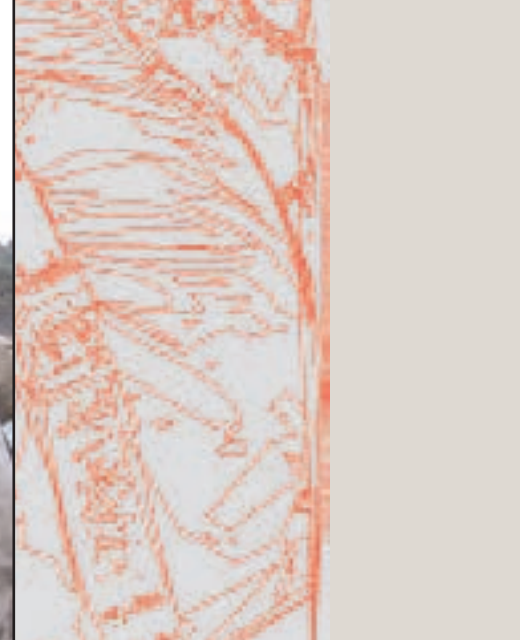
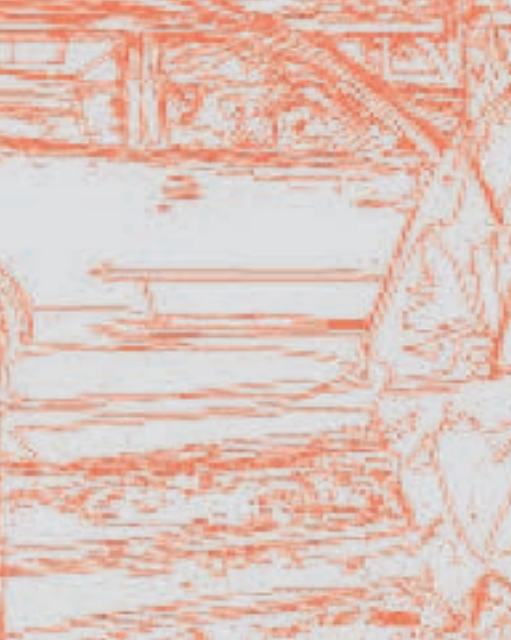
2. *Egunkaria* eta ETA lotuta daudela da zure hipotesia; hori egia balitz eta epaiketa baten ondorioz frogatu izan bazenu, otsailaren 20tik aurrera horren jakitun izango nintzatekeen,

gainerakoan ez. *Egunkaria*-ren barnean inork ez du nirekin ETAKo kide edo haren laguntzaile gisa agertu aginduak emate-rakoan.

3. Nik ez dut zuk leporatzen dizkidazun delituetako bat bera ere egin, ez eta inori eginarazi ere.

Del Olmok estu hartu du galdeketa, oso zorrotz. Bere tesiak frogatu nahi ditu. «Honetaz zer diozu?», galdetzen dio, Etxeberriari inoiz ikusi ez duen paper bat eskuetan jarrita. «Ez dakit zer den, eta bi segundoan esplikazio bat eman edo defen-tsa bat egitea ezinezkoa zait, epaile jauna». Ondoren beste paper bat, eta beste bat gehiago.

Deklarazioa bukatua duenean, tonua aldatu du epaileak. Toga erantzerekin batera nortasuna aldatuko balu bezala. Modu informalean, atseginean jarraitu du hitz egiten: «Urduri samar ikusten zaitut». Etxeberria haserre dago. «Okertuta zaude, jauna; ez duzu arrazoirik, inor ez da ETAKoa. Deskuidatzen ari zara, eta hori frogatuko dizut, baina horretar-ako sumarioari sekretua kendu egin behar diozu, jauna». «Gustura egingo nuke hori, denek ikus ditzaten erakutsi dizki-

zudan paperak», erantzun dio epaileak. 30.000 orrialde dituen sumarioaz ari dira.

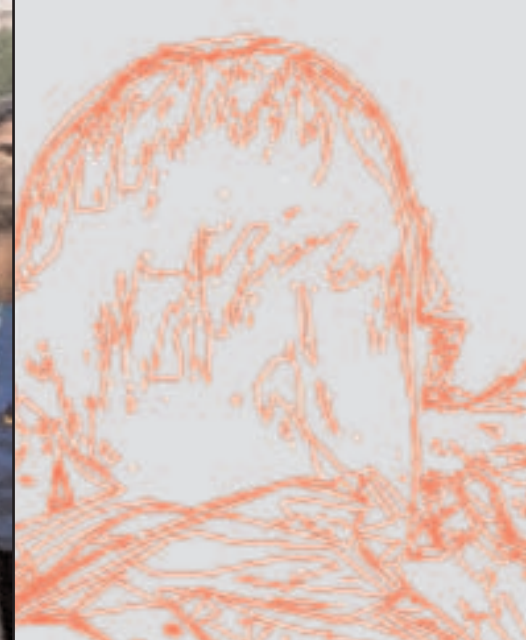
Gainerako atxilotuak ekartzeko agindua eman du ondoren. Haiek iritsi bitartean, Etxeberria ofizioko abokatuari zuzendu zaio: «Ez duzu. kartzela eskatuko inorentzat, ala? Familia duen jendea da, langilea, nor bere herrian finkatua». Sofa gorri ilunean batzuk, aulkietan besteak, jartzeko esan die atxilotu guztiei Del Olmok. «Denok barrura goaz», abisu eman die Enekoitzek. Bat baino gehiago negarrez hasi da. Idazkaria batekin gupidatu ere egin da, eta ondo dagoen galdetzeko eta baso bat ur emateko altxatu da bere lekutik.

Fiskalak guztiak kaleratzeko eskaera egin du, batzuk bermea ordainduta eta beste batzuk bermerik gabe. Ofizioko abokatuak bere txandan Etxeberriaren hitz bertsuak erabili ditu. Epaileak fiskalaren eskaera onartu du. Eta inputatuei hitza eman die. Etxeberriak esplikatu die zer esan, bat-bateko itzul-tzailea balitz bezala: «Esan familia duzuela, epaileak eskatzen duen aldiro agertuko zaretela epaitegira...». Denak saiatu dira zerbait esaten. Xabier Legarrak bere bi semeak aipatu ditu,

horietako bat ezindua, eta negar batean lehertu da. Jose Mari Sors izan da tinko eta garbi hitz egin duen bakarra: «Guk kontu guztiak garbi ditugu, eta inoiz ez ditugu ezkutatu. Aitzitik, beti agertu ditugu eskatu dizkiguten leku guztietan, eta epaitegi honen eskura ere jarri izan ditugu, eta aurrerantzean ere berdin jokatuko dugu».

Guztira 21 ordu iraun dute atxilotuen deklarazioek. Batez beste bi ordu eta erdi igaro du atxilotu bakoitzak epaileari azalpenak ematen. Idazkari judizialak Elosuari epailearen erabakiaren autoa eman dio, eta abokatuak kazetariei apuntatzeko esan die: «Enekoitz Etxeberria, Amando Hernandez, Anjel Ramon Diez eta Mikel Arrizabalaga libre, bermerik ordaindu gabe; Mikel Azkune, Xabier Legarra eta Joanmari Larrarte libre, 12.000 euroko bermepean; eta Jose Mari Sors eta Mikel Sorozabal libre, 30.000 euroko bermepean». Elosua Riofrio kafetegira joan da korrika batean senideei esatera, eta kazetariei berria bota baino lehen itxaroteko esan die. «Aurretik senideek jakin behar dute». Behin izango berri on bat emateko, eta ezin bota.

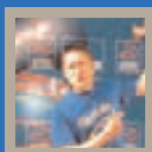
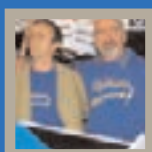
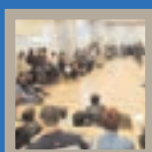
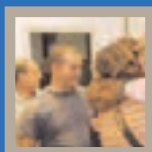
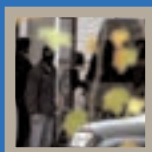
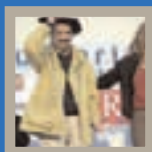
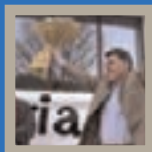
Autoak hiru orrialde baino ez ditu. Sumarioa sekretupean egotearen babespean, bederatzi atxilotuek inputatuta jarraitzen dutela idatzi du epaileak, baina ez die inputazio zehatzik egi-ten. Guardia Zibilaren ikerketak zabalik jarraitzen duela, eta ikerketak aurrera egin ahala «bakoitzak egindako diru delituak jakingo direla». Ustezko delitu ekonomiko horien zenbatekorik eta datarik ez du zehazten. Amaitzeko, ekinbide guztia zilegi-tzen duen tesia idatzi du: «*Egunkaria*-rekin lotutako enpresek ETArekin lotura dutela».

Bermerik ordaindu behar ez dutenak auzitegiko sarrerara jaitsi dira. «Ez gaituzte jo, ez gaituzte jo». Jo izan balituzte baino larriago daudela dirudite. Tratua ez da ona izan. Galdeketak tentsio handikoak izan dira, eta inkomunikazioaren bost egunak, jasangaitzak. Oraingoan ez dituztela torturatu izan da notizia, lehenengo operazioan torturatu zituztela izan zen bezala.

Bermea ordaindu zain daudenak ziegatara jaitsi dituzte. Han dena da poza eta tristura, barrea eta negarra. Denak aldi berean. Oihu mutuak. Ostikoak airera. Ezinegona. Bi preso eka-

rri dituzte, eta ziegatik ziegara hizketan hasi dira: «Hemen omen dira *Egunkaria*-koak». Inork ez du txintik atera.

Joanmari Larrartek buruan bueltaka du oraindik epaileak deklarazioan egin dion azken galdera. Bi orduz erantzun eta erantzun aritu eta gero, bukatu dela dirudienean, Del Olmo epailea, eskuak mahaiaren gainean jarri, besoak tenkatu, eta zutik jarri da. Ahotsa goratu du: «Larrarte jauna, esaten ari zaren hori guztia paperetan dago. Baina zer dago paper horien atzean?». «Esan dudana dago. Atzean imajinazioak eman deza-keena baino ez dago».■

Irudiz irudi

Irudiz irudi

Martxoak 17. Txema Auzmendi eta Joan Mari Torrealdaik ongietorri beroa jaso zuten Martin Ugalde kultur parkean.

Martxoak 19. Pello Zubiriak omenaldi hunkigarria jaso zuen *Argia* aldizkariaren Lasarte-Oriako egoitzaren aurrean.

Azaroak 5. Xabier Oleaga, hunkituta, lagun bat besarkatzen, espetxean zortzi hilabete eta erdi pasatu eta gero Martin Ugalde kultur parkean egindako omenaldian.

Martxoak 31. Josu Kamara Kukubiltxo taldeko kidea, *Egunkaria*-ren aldeko elastikoarekin, Espainiako Max antzerki sarien aurkezpenean - **Apirilak 10.** Fermin Muguruza, euskarazko abestirik onenaren saria jaso ondoren, Madrilén. - **Maiatzak 5.** Mikel Martínez eta Josu Kamara Max sariak banatzeko ekitaldian, Vigan.

Apirilak 13. Martxelo Otamendi *Egunkaria*-ren zuzendaria Korrikako lekukoari eutsiz, Iruñean, ohorezko azken kilometroa korritu ondoren.

Egunkaria-ko langileek hartutako erabaki guztiak batzarrean onartzen ziren.

Egunkaria-ko langileek denetarik egin behar izan zuten ibieraren ondorioz. Esaterako, pankartak egin eta telemarketin zerbitzuan aritu.

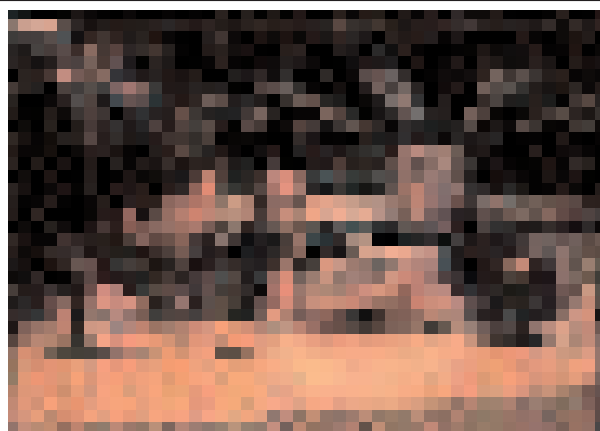

Martxoak 7. *Egunkaria*-ko langileak Gasteizko Legebiltzarrean, ibxiera aztertu zen bilkuran • **Martxoak 4.** *Egunkaria*-ren ordezkariak Bizkaiko Diputaziorako EAko hautagai Jose Luis Bilbaorekin eta Gotzon Loberarekin • Bruselan Eurig Wyn eurodiputatu berdearekin. • **Martxoak 6.** Akitaniako eskualde kontseilariekin.

Abenduak 1. Guardia Zibila *Egunkaria*-ren egoitza bigarren aldiz miatzen. • Iñigo Iruin, Jose Mari Elosua eta Enekoitz Etxeberria *Egunkariaren* auziko abokatuak.

'Egunkaria' auzipean

Nork abiatu du ikerketa? Ikerketa Guardia Zibilaren Zuzendaritza Nagusiko Informazio Zerbitzuen Buruzagitzak abiatu zuen, 2001eko ekainaren 6ko data duen txosten batekin.

Ikerketaren abiapuntu tesia: «Enpresa sare batek ETArekin finantzaketarekin ustez duen loturari buruzko txostena» da lehen idatzia-
ren izenburua. Ondoren hurrengo lerroak datoz: «Txosten honetan, finantzaketa terrorista aztertu da, diru zuriketa iker-
tzeko egiten diren lanen ikuspegitik. Lehenik eta behin, zehaz-
tu da nolako enpresa egitura beharko lukeen ETA organizazio
terroristak. Gero, horren arabera, aztertu da ezaugarri horiek
beterik zein enpresak duten ohiz kanpoko jarduera, hau da,
beren jardueran eta beste sozietate batzuekin dituzten harre-
manetan ageri diren aztarna egiaztatuetatik ondorioztatzen ote
den helburu merkantilaz bestelako helburua dutela».
Aurrerago ohiz kanpoko jarduera zer den aipatzen da: «(...) askotan, sozietate merkantil guztien oinarria, hau da, irabazte-
ko asmoa, hautsi egiten da, eta etekinak, kudeatzeko aha-
lemna eta abar besteri ematen zaizkio, itxuraz trukean ezer jaso
gabe». Egin du trajea jostunak, eta trajea egokituko zaionaren
bila hasteko ordua da. Zorte txarreko trajean kabitzen dena.

Noiz iritsi den epailearen eskuetara? 2001eko ekainaren 7an, Guardia Zibilaren 1 zenbakiko Unitate Nagusi Bereziak txosten bat aur-
keztu zion Espainiako Auzitegi Nazionaleko Fiskaltzari. Txosten horretan, hau esaten da: «Enpresa sare batek ustez harremana du ETA erakunde terroristaren finantzaketarekin». Juan del Olmo epaileak txostena ontzat eman, eta aurretiko eginbideak zabaldu zituen irailean; 216/01 izena jarri zion aurretiako diligentzia multzoari.

2002ko urriaren 6an, Guardia Zibilak beste txosten bat igorri zion Del Olmori, ETA talde terroristak Egunkaria SA instru-
mentalizatzen duela esanez. 2003ko urtarrilaren 28an, hiruga-
rren txostena iritsi zitzaion: inplikatuak zein gertaeratan hartu
duten parte agertzen da bertan, baita ETA erakunde terroristak
esku-hartzeak egiten dituen aldiro zein kargu duten inplikatutako horiek ere.

Txosten horietatik guztietatik epaileak ondorio nagusi bat atera zuen: «Nahikoa datu badago Egunkaria SA ETAk sortu, finantzatu eta zuzendu duela abalatzeko dutenak». Zergatik? «Argiago ikusten da hori, enpresa horrek izan dituen kontseila-

ri ordezkariak nortzuk izan diren erreparatzen badiogu. Horrela, ikus daiteke Jose Miguel Zumalabe izan zela hil arte lehenengo ordezkaria, eta haren ordezkariak Iñaki Uribe jarri zela gaur arte; biak ETari harrapatutako paperetan ageri dira: lehenengoa Egunkariaren zuzendari izan dadin proposatzen da, eta bigarrena, hain zuzen ere, kontseilari ordezkari». Horretaz gainera, «talde terroristak informazio zehatza jasotzen du elkartearen finantzaketaz eta problematikaz, eta parte hartzen du soilik Administrazio Kontseiluari hartzea dagozkion konponbideetan». Azken arrazoinamenduak honela dio: «Kontraesan bistakoa dago kuestazio popularraren eta akziodunen junta unibertsalen artean. Akziodunen juntak behin eta berriz funsgabeak dira, eta horrek zera baieztatzen du: benetan existitzen ez den normaltasun enpresarial baten itxurak egiteko erabiltzen direla, zeren bitako bat: edo ez dago akziodunik, edo Administrazio Kontseiluak ez balego bezala jokatzeko du».

Horregatik guztiagatik, «ETA talde terroristak bere burua hornitzeko duen instrumentuaz egiten ari den erabilera eteteko helburuz» Egunkaria SA enpresa, haren lokalak eta establezimenduak badaezpada ixteko eta haren jardura eteteko agindu zuen epaileak, 2003ko otsailaren 19an. Operazioa biharamunean hasi zen.

Ikertzeko zein bide erabiltzen dira? Guardia Zibilak sakelako telefonoak eta finkoak kontrolatzen ditu, informazioa eskatzen die bankuei, jabetza erregistroei, merkataritza erregistroei, zerga agentziari eta besteri, bai elkarteak eta bai banakoenak. Erregistroak eta atxilotetako ere baliatzen dira informazioa lortzeko. Ekinbide horiek guztiak dira epaileak agindurik egiten direnak.

Autoa: Epaileak hartu dituen erabaki funtsezkoak auzian inpli-

katuriko guztiei adierazteko erabiltzen duen bidea da. Fiskalari, akusazio partikularrari –hau da, Terrorismoaren Biktimen Elkarteari–, Egunkaria SA eta Egunkaria Sortzen SL enpresen abokatuei, inputatuen abokatuei eta prokuradoreari ematen zaizkie auto guztiak.

Aurretiako diligentziak: Egunkariaren auzian ez dago oraindik sumariarik, nahiz eta hedabideek sumario hitza erabiltzen duten. Aurretiako diligentzien fasean dago. Ikerketak aurrera egin ahala, eta frogen arabera tribunalak delitua badela ebazten badu sumario bihurtuko dira diligentziak. Sumarioak delituak ikertu eta delitugileak nortzuk diren argitzea du xede, gero ahozko epaiketara eraman ahal izateko. *Egunkaria*-ren auziko aurretiako diligentziek 100 liburu inguru bete dituzte dagoeneko, eta gizentzen jarraitzen dute. Gutxi gorabehera, 30.000 orrialde inguru. Sumario bihurtuko dela gauza segurua dela dirudi.

Prozedura zergatik banatzen da? *Egunkaria*-ren auziak bi prozedura ditu gaur egun: 216/01 izeneko, 2001ean abiatutakoa, eta 403/03 izeneko, 2003an abiatutakoa. Berez, bigarren prozedura lehengoaren banaketatik sortu da, epaileak berak 2003ko azaroaren 4an bitan banatu zuelako. 216/01 prozedurak «era-kunde terroristako kideak edo partaidetza» ikertzen du. 403/003 prozedurak, berriz, delitu ekonomikoak. ETArekiko lotura ikertuko duen zatian, otsailaren 20ko hamar atxilotuak daude inputatuta, eta beste zatian, berriz, otsaileko hamar atxilotuez gain urriaren 16ko beste bederatziak, eta «baita inputatuak izan daitezkeen beste batzuk ere». Jardura ekonomikoari dagokien ikerketa beste epaile batek har zezan banatu zuen epaileak, baina hori erabakitzea dagokion instantziak Del Olmori itzuli dio bigarren prozedura. Beraz, hasieran bezalaxe dago kontua.

Bigarren prozedurak, zehazki, lau delitu ikertzea du xede: diru eskuratze bidegabea, diru kontuen faltsutzea, Ogasun publikoaren aurkako delitua eta diru laguntza publikoen iruzurra. Aurretiako diligentzia horietan inputatutako bederatzi lagunei ez zaie ETArekiko lotura zuzenik leporatzen. Hori horrela izanda, Gipuzkoako Probintzia Auzitegiaren esku geratu behar ko litzateke auzi hori, eta ez Espainiako Auzitegi Nazionalaren esku. Baina hori horrela gerta ez dadin, ustezko delitu ekonomiko horiei ñabardura erabakigarri bat gehitu die epaileak: «Zigor Kodeko 574. artikuluaekin zerikusia». 574. artikulua «terrorismoarekin» lotura duten delituei buruzko da.

Sumarioa noiz ixten da? Ez du inongo eperik bete beharrik. Ikerketaren konplexutasunaren arabera luza eta gizendu daiteke sumarioa. Beraz, sumarioa irekita dagoen bitartean, ez dago epaiketa egiteko eperik ere. Behin ikerketak bukatukoan, sumarioa itxi eta epaiketa prozesua hasiko litzateke.

Sumarioa artxiba daiteke? Inputatu edo atxilotuak errugabe direlako, edo delituaren existentzia sostengatuko duen arrazoizko zantzurik ez balego, gerta liteke diligentziek edo sumarioak aurrera ez egitea. Harrigarria izango litzateke *Egunkaria*-ren kasuan. Hartu diren neurrien larritasunak, *Egunkaria* bera ixteak esaterako, atzerapausoa ematea asko zailtzen duelako, eta eskandalu izugarria sortuko lukeelako.

Sumarioa sekretupean noiz arte? Hilabeteko epea baino ezin du izan sekretuak, baina hilero nahi adina aldiz berritu daiteke. Beraz, *Egunkaria*-ren auziko lehen sumarioari 2001eko ekainaren 7tik hilero berritu zaio sekretua. Sumarioa itxi baino hamar egun lehenago sekretua kendu behar zaiola agintzen du legeak. Del Olmok 2003ko urriaren 23an kendu zion sekretua diligentziei, baina azaroaren 24an hiru orrialde berriro sekretupean jarri

zituena. Sekretua kentzean, auzian parte direnek balia ditzakete diligentziak. Auzitegiko apalategi batean daude *Egunkaria*-ren auziko 50 liburukiak. Ezin dira handik atera; gehienez, fotokopiagailu bat hara eraman eta kopia egin dezakezu. Orriak zure kontu. Argindarra auzitegiak jartzen du.

Behin-behineko atxilotzea: Delitu larrietan, lau urtez gehienez egon daiteke norbait kartzelan epaiketarik gabe. Hori gerta dadin, derrigorrezkoa da delitua egin dela eta delituaren egilea inputatutako pertsona dela adierazten duten zantzuak egotea. *Egunkaria*-ren auzian ez dago delitua egin dela dioen inolako aztarnarik, eta are gutxiago Iñaki Uria delitugile dela adierazten duenik. Dena den, epailearen iritziz delitua izan dela adierazten duten zantzuak baleude ere, hori espetxeratzea agintzeko nahikoa ez litzateke. Izan ere, badaezpadako espetxeratzea agintzeko, derrigorrez bete beharrekoa da legeak ezartzen dituen hiru baldintzetako bat, eta Uriaren kasuan ez da gertatzen hori. Delitua berriro egitea: Arrisku hori ez dago, *Egunkaria* itxita dagoenez gero. Instrukzioa tratatzea: Epaileak berak, Xabier Alegria eta Xabier Oleaga askatzeko autoetan, aitortu du dagoeneko ez dagoela frogak aldatzeko edo ezkutatzeko arriskurik. Ihes egitea: Uria pertsona ezaguna da komunikabideen, kulturaren eta politikaren munduan, eta erabat integratua dago arlo familiarrean, sozialean eta profesionalean. Badaezpadako espetxeratzeak gehienez lau urtekoa izan behar du. Iñaki Uriak urtea bete du kartzelan.

Administratzaile judiziala: Espainiako Zergen Agentziako finantza ikuskatzaile bat izendatu zuen urrian. *Julio Anguita Perez* izen faltsua hartu zuen, eta nortasun agiria ere propio berria egin zitzaion. Hilabeteko epean txostena egin du. Azaroaren 24an entregatu zuen: *Egunkaria* SAreko egoera ekonomikoa ona zen itxi aurretik; esku-hartze judizialaz geroztik, ez da bideraga-

rria, ordainketak etenik dauzkalako, Anguita jaunak dioenez. Txosten horrekin bukatu zen administratzaile judizialaren lana. *Egunkaria* itxi zutenean, bi milioi euroko likidezia zuen *Egunkaria*-k: ez zuen zorrik. Itxi eta gero, Gizarte Segurantzari, Foru Ogasunari, kredituei eta soldaten ordainketari ezin izan dielako erantzun, zorra sortu da, eta egunetik egunera handituz joan da, nahiz eta kobratzekorik ere baduen oraindik. Bi bide proposatu ditu Anguitak hori konpontzeko: ordainketa etena egin eta kiebra deklaratzeko, edo lehengo administratzaileen esku utzi, haien esperientzia eta erraztasuna baliatuz ondarearen likidazio ordenatu bat egin dezaten.

Likidazioa: Edo hildakoari lur ematea. Horretan dabilta *Egunkaria*-ren lehengo administratzaileak, hots, Joan Mari Torrealdei, Txema Auzmendi eta Enekoitz Etxeberria. Zorrak ordaindu, ondarea baloratu eta saldu, diru kontuak itxi. 2004ko urtarrilaren 31n aurkeztu zioten likidazioa egiteko txostena epaileari, eta otsailaren 2an desprezintoa egiteko baimena eman zuen epaileak. Horrenbestez, giltzarrapoa kenduko zaio *Egunkaria*-ren egoitzari, baina egoitza zaindu eta txukun gordetzeko, eta likidazioa aurrera eramateko baino ezingo da bertara sartu. Gerta liteke, era berean, *Egunkaria* SArek jardueren gaineko etena kentzea ere, berez likidazioan dagoelako, ez delako langilerik, ez bideragarritasunik. Berez horrek ez luke ezer aldatuko.

Otsailaren 20an, hamar egunerako erabaki zuen epaileak «*Egunkaria* SArek, eta Espainian dituen egoitza, bulego, lokal edo establezimendu guztiak ixtea behin-behinean, badaezpada. Legez, enpresa bat ixtea erabakitzeko, enpresaren lege ordezkariekin entzunaldia egitea derrigorrezkoa du. Legeak eskatu bezala, hamar egunera egin zuen entzunaldia, eta sei hilabetez ixtea erabaki zuen. Hortxe hil zen *Egunkaria*.

Inputatuak: 19 lagun dira. Horietatik inork ez du oraindik ezagutzen inputazio pertsonalik. Hori jakiteko aurretiako diligentziak sumario bihurtu behar dira, eta gero epaileak auziperatze autoa atera behar du, non zehaztuko duen inputatu bakoitzaren delitua. Horrenbestez inputatuak prozesatu bihurtuko dira. Bitartean, diligentzietan esaten direnetik susma daiteke inputaziorik izango den edo ez, eta izatekotan zer nolakoa. Otsailaren 20an atxilotutako hamar lagunei —Xabier Alegria, Txema Auzmendi, Inma Gomila, Luis Goia, Xabier Oleaga, Martxelo Otamendi, Joan Mari Torrealdei, Iñaki Uria eta Pello Zubiria— «erakunde terroristako kideza edo partaidetza» ikertuko zaiela dio haiei dagokien prozedurak. Baina nori zer ikertuko zaion ez dago argituta. Urriaren 16ko bederatziei —Mikel Arrizabalaga, Mikel Azkune, Angel Diez, Enekoitz Etxeberria, Amando Hernandez, Joanmari Larrarte, Xabier Legarra, Mikel Sorozabal eta Joxe Mari Sors— delitu ekonomikoak egozten dizkie, baina nork zein delitu egin duen ez du argitu epaileak. Ikerketa oso konplexua dela: hori da epailearen arrazoia oraindik akusazio pertsonalik ez egiteko.

Lehenengo hamar atxilotuek, Mikel Azkunek, Joanmari Larrartek, Xabier Legarrak, Mikel Sorozabalek eta Joxe Mari Sorsek hamabost egunetik behin epaitegira sinatzera joan beharra dute. Ezin dute baimenik gabe igaro Espainiako muga; atxilotu arteko kontu korronteak blokeatuta dauzkate, eta ondasunik ezin dute saldu.

Mikel Arrizabalaga, Angel Diez, Enekoitz Etxeberria eta Amando Hernandezi helbide finko bat eskatu die epaileak, ez besterik; izan ere, haien inputazioei eutsiko dien edo ez zalan-tza du epaileak.

Pello Zubiria hilabete egon zen kartzelan; Txema Auzmendi

eta Joan Mari Torrealdai, hiru aste; Xabier Oleaga, zortzi hila-bete; eta Iñaki Urija oraindik barruan dago.

Bermeak: Martxelo Otamendik, Xabier Oleagak, Mikel Sorozabalek eta Jose Mari Sorsek 30.000 euroko berme bana ordaindu behar izan dute. Inma Gomilak, berriz, 18.000 eurokoa, eta Mikel Azkunek, Txema Auzmendik, Luis Goiak, Fermin Lazkanok, Joanmari Larrartek, Xabier Legarrak, Joan Mari Torrealdai eta Pello Zubiriak, berriz, 12.000 eurokoa; bermepean dira kalean. Xabier Alegriari 50.000 euroko bermea ezarri zion epaileak, kalera aterako bazen, baina Udalbiltza auzia dela-eta baldintzarik gabeko espetxean denez, preso segitzen du Soto del Real kartzelan. Guztira, 156.800 euro.

Inputatuen etorkizuna: ETAko kide direla ebaztea litzateke aurreikuspen beltzena: 6-12 urte bitarteko kartzela zigorra. ETAko laguntzailatzat hartzen badituzte 5-10 urte bitarteko kartzela zigorra bete beharko dute, eta isuna ordaindu. Lehen operazio-ko hamar atxilotuen kasua litzateke hori. Bigarren operazioan atxilotutakoen etorkizuna terrorismoarekin lotzen dituen 574 artikuluauren baitan dago. Loturarik ez balego delitu ekonomiko hutstzat hartuko lirateke eta, horrenbestez iruzurtutako diru kopuruaren arabera izango litzateke zigorra, gutxi-asko sei hilabete eta 4 urte bitartekoa. Delitu horiek 574. artikuluaarekin lotuz gero espetxean eman beharreko gutxieneko urte kopurua biderkatu egingo litzateke. Gerta liteke, baita ere, inputatuak ez prozesatzea. Hori litzateke aurreikuspen itxaropentsuena.

Tortura salaketa: Guardia Zibilaren esku bost egun inkomunikatu-ta egon ondoren, torturatu egin zituztela salatu zuten epailearen aurrean Martxelo Otamendik, Iñaki Uriak, Xabier Oleagak eta Xabier Alegriak. Otamendik, esaterako, Del Olmo epailearen beraren aurrean egin zuen salaketa, otsailaren 25ean.

Xabier Alegriaren kasua bitxia izan da. Salaketa apirilaren 10ean jaso eta ekainaren 3an artxibatzea erabaki zuen Madrilgo Probintzia Auzitegiko Instrukzioko 3. Epaitegiak inongo diligentziarik egin gabe, baina horren berri Alegriak eta haren abokatuak ez zuten jaso azaroaren 14a arte. Kasua ixteko presaturta ibili direla dirudi, eta abokatuen susmoa da Alegriaren salaketa ez dutela gaztelaniara itzuli ere egin. Martxelok, berriz, hilabetera berriro egin behar izan zuen salaketa, oraingoan Madrilgo Probintzia Auzitegian, Del Olmok legeak eskatzen duen bezala salaketa dagokion epaitegira ez zuelako bideratu eta, horrenbestez, bere eginbeharra bete ez zuelako. Txema Auzmendik salaketa geroago jarri zuen.

Tortura salaketari kereila jarri: Espainiako Barne Ministerioak torturak salatzeagatik kereila jarri zien Otamendi, Urija, Oleaga eta Alegriari martxoaren 10ean, Auzitegi Nazionalean, eta egun gutxitara Guillermo Ruiz Polanco epaileak tramiterako onartu zuen. Torturak salaketak «helburu terroristarekin» egin zituztela dio Acebesek, eta, horrenbestez, «ETAr laguntzea» leporatu zien. Propio prentsaurrekoa eman zuen berria zabaltzeko.

Kereila atzera: Ministroaren kereilak, baina, ez du aurrera egin, eta behin-behinean artxibatu zuten abenduan, aurrera egiteko lehenengo torturarik izan den edo ez argitu behar delako. Eta, beraz, tortura salaketen inguruko epai edo erabaki tinko bat kaleratu arte ez du aurrera egingo. ■

Otsailak 20a

- Hamar lagun atxilotu zituen Guardia Zibilak:

Martxelo Otamendi (*Egunkaria*-ren zuzendaria)
 Iñaki Uria (*Egunkaria*-ko kontseilari ordezkaria)
 Joan Mari Torrealdei (*Egunkaria*-ko Administrazio Kontseiluko lehendakaria eta *Jakin* aldizkariaren zuzendaria)
 Txema Auzmendi (*Egunkaria*-ko Administrazio Kontseiluko kidea eta Herri Irratiaren zuzendariordea)
 Pello Zubiria (*Argia* aldizkariaren zuzendariaren albokoa eta *Egunkaria*-ren zuzendari ohia)
 Xabier Oleaga (Ikastolen Elkarte-Partaideko langilea eta *Egunkaria*-ren zuzendari ohia)
 Fermin Lazkano (Plazaguneko kudeatzailea eta *Egunkaria*-ko gerente ohia)
 Inma Gomila (*Egunkaria*-ko gerente ohia)
 Luis Goia (zinema ekoizlea eta *Egunkaria* Sortzen-en bultzatzailea)
 Xabier Alegria (Udalbiltzako Batzorde Eragileko kidea)

19 etxebizitza eta enpresa miatu zituzten, eta *Egunkaria* SA eta *Egunkaria* Sortzen SL enpresen, atxilotu guztien, Martin Ugaldere (*Egunkaria*-ko Administrazio Kontseiluko ohorezko lehendakaria), Joxemi Zumalaberren eta Joseba Jakaren –azken biak hilak– diru kontuak blokeatu zituzten.

- Espainiako Auzitegi Nazionalak eta Espainiako Barne Ministerioak elkarrekin ezohiko prentsa oharra kaleratu zuten, operazioa ETaren kontrakoa izan zela esanez.
- Kontseiluak manifestaziora deitu zuen larunbaterako. EA, EAJ, Batasuna, Aralar, EB-IU, AB, AuB, Elkarri, ELA, LAB, EILAS, HIRU, AEK, Demoak eta ESAITek egin zuten bat deialdiarekin.

Otsailak 21

- *Egunero* egunkaria kaleratu zen: 16 orrialdeko ale monografi-koa. Inprimatutako ale guztiak saldu ziren, 50.000. Espainiako Auzitegi Nazionalako Fiskaltzak esan zuen mementoz ez zutela *Egunero*-ren aurkako ekinbiderik hartuko.
- Salaketa Eusko Legebiltzarrean: EAJk, SAK, EA eta EB-IUK itxiera salatu zuten. Legebiltzarkideek *Egunero*-ren aleak eskuetan zituztela hasi zen osoko bilkura. *Egunkaria* irekitzeko eta atxilotuak aske uzteko legez besteko bi proposamen aurkeztu zituzten, premia-ko bidetik.
- Elkartasuna adierazteko mozioak onartzen hasi ziren udal-etan; Gasteizen, Andoainen eta Tolosan, kasu.
- Mobilizazio jendetsuak egin ziren Euskal Herri osoan.

Otsailak 22

- Pello Zubiria Madrilgo Gregorio Marañon erietxera eraman zuten, ondoezik. Inkomunikatuta zegoenez, bi egunera arte ez zen ezer jakin.
- Inoizko manifestaziorik handiena egin zen Donostian, Kontseiluak deituta. Agintari politiko, alderdi, sindikatu, kultura eta euskararen munduko ordezkariak izan ziren bertan.
- *Egunero*-ren 2. zenbakia kaleratu zen. Aleak: 70.000.

Otsailak 23

- *Egunkaria*-ko langileek manifestazioan parte hartu zutenei eskerrak emateko prentsaurrekoa eman zuten. Batasuna eta konpromisoa eskatu zuten aurrera egiteko.

Otsailak 24

- Atxilotuen deklarazioak: 15.00etan hasi ziren deklaritzen eta goizaldean bukatu; inkomunikatuta eta konfiantzako abokaturik gabe aritu ziren.
- Pello Zubiria erietxean bere buruaz beste egiten saiatu zela zabaldu zuten zenbait hedabidek. Bide horretatik jakin zuten Zubiriaren berri senideek ere. *Habeas corpus* eskaera egin zuten emazteak, baina epaileak ezezkoa eman zion.
- *Egunkaria*-ren lege ordezkariak Juan del Olmo epailearen aurkako salaketa jarri zuten, Barne Ministerioarekin batera kaleratutako ezohiko agiria zela eta.
- Mozioa onartu zuen Donostiako Udalak, PSE-EEko zinegotzien aldeko bozekin.
- Mobilizazioak egin ziren Euskal Herri osoan.

Otsailak 25

- Juan del Olmo epaileak ebazpena atera zuen: Martxelo Otamendi, Inma Gomila, Fermin Lazkano eta Luis Goia, bermepean aske (Otamendik 30.000 euro, Gomilak 18.000, eta beste biek 12.000 euro). Joan Mari Torrealдай, Iñaki Uri,

Xabier Oleaga, Txema Auzmendi eta Xabier Alegriarentzat, baldintzarik gabeko espetxeratzea. Pello Zubiriari 72 orduz luzatu zion inkomunikazioa.

- Martxelo Otamendik tortura jasan zutela salatu zuen espetxeetik irtetean, ETB2ko *Teleberri* saioan, zuzenean.
- EAEko Kultura sailburu Miren Azkarate *Egunkaria*-ren ordezkariekin bildu zen. Konpromiso zehatzak eskatu zizkieten lehendakariari. Eusko Jaurlaritzak euskarazko egunkariaren aldeko “apustu irmoa” egitea erabaki zuen, Gobernu Batzarrean.
- Amnesty International erakundeak itxierari buruzko ikerketa judiziala eskatu zuen, Londrestik.

Otsailak 26

- Eusko Jaurlaritzak, EAJk, EAK, EB-IUK, Batasunak eta beste alderdi batzuek tortura salaketak ikertzeko eta argitzeko eskatu zuten. Angel Acebes Espainiako Barne ministroak, ordea, salaketa faltsuak eta “deliktiboak” zirela esan zuen.
- Tortura kasu gehiago baieztatu ziren: Iñaki Uriak, Xabier Alegriak eta Xabier Oleagak torturatu egin zituztela esan zieten euren abokatuei.
- Pello Zubiriak inkomunikatuta deklaratu zuen, iluntzean, erietxean.
- Kontseiluak deituta, udaletxe guztien aurrean elkarretaratzeak egin ziren.

Otsailak 27

- Pello Zubiria kartzelatzeko agindua eman zuen epaileak, goizaldeko ordu batean. Emazteak hamar minutuz ikusi ahal izan zuen arratsaldean. Zaintza Intentsiboen Unitatean zeukaten, pneumoniarekin, mugitu ezinik.
- Euskararen Aholku Batzordeak *Egunkaria* berehala irekitzeko eskatu, atxilotuen errugabe presuntzioa defenditu eta Zubiriarekin izandako jarrera salatzeke agiria kaleratu zuen. Juan Jose Ibarretxe EAeko lehendakariak irakurri zuen agiria.
- Aske utzitako lau atxilotuei omenaldia egin zitzairen Martin Ugalde kultur parkean, Andoainen.
- Mobilizazioak egin ziren Euskal Herri osoan. EHUKo Leioako Kazetaritza Fakultatean lau orduko lanuztea egin zuten.

Otsailak 28

- Pello Zubiria Zainketa Bereziko Unitatetik atera zuten abokatuarekin egon ahal izateko.
- 300 abokatuk baino gehiagok itxiera “legez kanpoko, inkonstituzionala eta zilegitasunik gabea” izan zela adierazi zuten.

Martxoak 1

- Xabier Alegria *shock* egoeran eta hitzik egin ezin zuela aurkitu zuen emazteak kartzelako bisitan.

- Joan Mari Torrealdairen familiak zera salatu zuen: Torrealdairen senide zela esanez norbaitek RNE irratira deitu zuela eta gezurretan aritu zela.
- Hedabideen eta kazetarien babesa jaso zuen *Egunkaria*-k.
- Herri batzorde ugari sortu ziren eta ekimenak ugarituz joan ziren.

Martxoak 3

- Demokraziarako Epaileen Idazkaritzak itxieraren ingurukoak lehenbailehen argitzeko eskatu zuen.
- Pasqual Maragall PSCko lehendakariak Martxelo Otamendiren tortura salaketa sinesgarria zela esan zuen.

Martxoak 4

- *Egunkaria*-ren ordezkaritza batek itxiera eta torturak salatu zituen Europako Parlamentuan, Bruselan.

Martxoak 5

- *Egunkaria*-ren lege ordezkariak 149 langile langabeziara bidaltzeko erregulazio espedientea aurkeztu zuten Eusko Jaurlaritzako Lan Zuzendaritzan. Guztira, ia 300 lagun gelditu ziren lanik gabe.
- *Egunkaria*-ko langileek Parisen salatu zuten itxiera, Mugarik Gabeko Kazetarien elkarteko kideekin.

- Gipuzkoako Batzar Nagusiek *Egunkaria* irekitzeko eskatu zuten.
- Eudel harpidetzak bultzatzeko eta *Egunero*-n publizitatea sar-tzeko bere esku zegoena egiteko prest agertu zen.

Martxoak 7

- Eusko Lagebiltzarrak *Egunkaria* “berekala zabaltzeko” eska-tu zuen.
- Pello Zubiria erietxetik Soto del Real espetxeko eritegira era-man zuten.
- *Egunkaria*, Herri Irratia, *Argia* eta *Jakin*-eko langileek espe-teratuen aldeko elkarretaratzea egin zuten Donostian, osti-ralero gauza bera egiteko asmoz.
- Unibertsitate, hedabide, kultura eta gizarte mugimenduetako 60 lagunek sinesgarritasuna aitortu zioten Martxelo Otamendiren salaketari.

Martxoak 8

- Martxelo Otamendiren tortura lekukotza ez bideratzea eraba-ki zuen Juan del Olmo epaileak, diligentsiak sekretupean zeudela argudiatuta.
- Kataluniako 75 elkarte itxieraren aurka agertu ziren.

Martxoak 10

- Del Olmo epaileak *Egunkaria*-ren ixtea berretsi eta zigilatzea sei hilabetez luzatu zuen.
- Espainiako Barne Ministerioak kereila kriminalak jarri zituen Martxelo Otamendi, Iñaki Uria, Xabier Alegria eta Xabier Oleagaren kontra. Torturak salatzeagatik, ETA laguntzea lepo-ratu zien.
- Europako Parlamentuko hogeitabat legebiltzarkide *Egunkaria*-ren aleekin agertu ziren osoko bilkurara.
- Verena Graff, Nazio Batuen Erakundeko Herrien Eskubide eta Askapenerako Ligako idazkari nagusia, *Egunkaria*-ko langile-ekin bildu zen, eta elkartasuna adierazi zien.

Martxoak 11

- Ehunka kirolarik sostengua azaldu, eta enkantean jartzeko materiala eman zien *Egunkaria*-ko langileei.
- ABK, Demoak, Desobedientzialariak eta Zuzen elkarteek autoinkulpazio kanpaina abiatu zuten.

Martxoak 12

- Amnesty Internationalek torturen gainean “ikerketa inpar-tziala” egin zedila eskatu zuen.
- Kultur munduko 200 sortzailek bat egin zuten *Egunkaria*-rekin.

- *Nik ere sinesten diot Martxelo Otamendiri* kanpaina abiatu zuten *El Punt* eta *Vilaweb* egunkariak Katalunian.

Martxoak 13

- *Egunkaria*-ren aldeko Elkartasun Eguna egin zen. Lanuzteak, elkarretaratzeak, manifestazioak, giza kateak egin ziren Euskal Herri osoan. Zortzi sindikatuk deituta, Bilboko Casillan ekitaldi handia egin zen. Bartzelonan, 10.000 lagun bildu ziren.
- Arte eszenikoen sektoreak itxiera nazioartean salatzeak konpromisoa hartu zuen.

Martxoak 14

- Txema Auzmendik epailearen aurrean deklaratu zuen, eta 12.000 euroko bermea ordaindu eta gero kartzelatik irten zen.
- Torturaren Aurkako Mundu Erakundearen Nazioarteko Idazkaritzak Espainiako Gobernuari eskatu zion “urgentziaz” argi zezala *Egunkaria*-ren aurkako operazioan atxilotuekin eta torturak salatu zituztenekin zer gertatu zen.

Martxoak 15

- Joan Mari Torrealdei kartzelatik irten zen, 12.000 euroko bermea ordaindu eta gero.
- Euskal Kultur Erakundeak eta herri arteko sindikatu SIVUK *Egunkaria*-ren aldeko mozioa bozkatu zuten beren biltzar nagusietan.

Martxoak 16

- Txema Auzmendi eta Joan Mari Torrealdairen kontra ere kereilak jartzeko eskatu zion PP alderdiko ordezkari Carlos Iturgaitzek Espainiako Barne Ministerioari.

Martxoak 17

- Martxelo Otamendik eta Malores Etxeberriak agerraldia egin zuten Eusko Legebiltzarreko Giza Eskubideen Batzordean, tratatu txarren berri emateko.
- Txema Auzmendiri eta Joan Mari Torrealdairi ongietorri beroa egin zitzaion Martin Ugalde kultur parkean.

Martxoak 18

- Pello Zubiria kartzelatik irten zen, 12.000 euroko bermepean.
- Hedabideetako 600 langilek *Egunkaria*-ren alde sinatu zuten.

Martxoak 19

- Ongietorri beroa egin zitzaion Pello Zubiriari *Argia* aldizkariaren egoitzan, Lasarten.

Urriak 16

- Guardia Zibilak zortzi lagun atxilotu zituen:

Mikel Arrizabalaga (Euskalgintza Elkarlanean Fundazioko eta Buruntzape enpresako kudeatzailea)

Xabier Legarra (Zabaltzen enpresako kontabilitate arduraduna)

Mikel Sorozabal (Euskarazko Komunikazio taldea SA enpresako langilea eta *Egunkaria*-ko gerente ohia)

Joxe Mari Sors (Zabaltzen enpresako kudeatzailea)

Mikel Azkune (Iragarri enpresako komertziala)

Joanmari Larrarte (Euskarazko Komunikazio Taldea SAko Administrazio Kontseiluko idazkaria)

Amando Hernandez (Tolosaldeko Komunikabideak enpresako kidea)

Angel Diez (Graficas Lizarra enpresako administratzaile nagusia)

Atxilotuen etxeetan, Martin Ugalde kultur parkean, Zabaltzen banatzailearen enpresan eta Graficas Lizarra inprimategian miaketak egin zituzten. Atxilotu guztien diru kontuak blokeatu zituzten, baita Martin Ugalde kultur parkea kudeatzen duen Buruntzape enpresako bazkideenak ere.

Urriak 18

- Manifestazio erraldoia egin zen Donostian, Kontseiluak deituta eta 23 erakunderen sostenguarekin.

Urriak 20

- Enekoitz Etxeberria abokatua atxilotu eta inkomunikatu egin zuen Juan del Olmo epaileak, Auzitegi Nazionalean bertan.

Urriak 21

- Bederatzi atxilotuak aske geratu ziren. Mikel Arrizabalaga, Angel Diez, Enekoitz Etxeberria eta Amando Hernandez, bermerik gabe; Mikel Sorozabalek eta Joxe Mari Sorsek, 30.000 euroko berme bana ordaindu zuten; eta Mikel Azkunek, Joanmari Larrartek eta Xabier Legarrak, 12.000koa.

Azaroak 3

- Xabier Oleaga kartzelatik atera zen, 30.000 euroko bermea ordaindu eta gero. Zortzi hilabete eta erdi eman zituen kartzelan.
- Xabier Alegriari ere bermea ezarri zion epaileak, 50.000 eurokoa. Baina ez zuen ordaindu, Udalbiltzaren auziatatik kartzelan jarraitu beharrean zelako.

Azaroak 5

- Omenaldi beroa egin zitzaion Martin Ugalde kultur parkean Xabier Oleagari.

Abenduak 1

- Juan del Olmo epailea *Egunkaria*-ren egoitzak miatzen hasi zen, Ikerketa Zerbitzuetako guardia zibilak laguntzaile zituela.

Iñaki Uria

'Egunkaria'-ko kontseilari ordezkaria, Aranjuezen preso

itxiera baten izua

Lagun baten eskutitza irakurri nuen atzo Aranjuezeko kartzelan: «Ezin dut antzeman zergatik zauzkaten oraindik kartzelan». Eta ohartu nintzen, gertatuak gertatu eta gero ere, borondate oneko jende asko ez dela konturatzeko non eta zein egoeratan bizi garen. Ohitu gara gertaera larriak etengabe ikustera gure begien aurrean, eta geure buruari ez diogu betarik eskaintzen jazotakoen hausnarketa egiteko. Apenas daukagun horretarako analistarik eta komunikabiderik. Horiek denak bihurtzen dira estatuaren boza, edo bozak.

Hamar hilabete pasatu direla, epaileak ez du oraindik definitu akusazioa. Baina *Euskaldunon Egunkaria* itxita dago. Estatuak Guardia Zibil indar armatua erabili zuen *Egunkaria* ixteko. *Egunkaria* komando bat balitz bezala aritu zen gorputz armatu hori. Gauez, zientoka, guztiz armatuta. Bertan, atxilotuta gauean, garbi ikusi zen epailearen idazkaria gorputz armatuaren zerbitzuan zegoela. Legea, indar armatuaren zerbitzuan. Eta komunikabide ia guztiak ere operazioaren zerbitzuan zeudela: guardia zibilek eskaintako irudi eta testuekin. Estatuaren hiru botere nagusi, armatua, lege-egarlea eta mediatikoa, euskaldunoi osatzea hainbeste kosta zaigun *Egunkaria* ixteko. Zer dela eta? Hamar hilabete pasatu diren arren, epaileak ez du oraindik definitu akusazioa. Honela dio bere autoetan:

«Favorecerse con las sociedades y el periódico la estrategia terrorista de ETA, tanto desde el punto de vista económico-financiero... como de fortalecimiento de unos de sus objetivos terroristas... para facilitar el amparo y difusión con apoyo del idioma del eusquera o vasco como cobertura por dicha organización terrorista».

Horren kontura, hamar lagun atxilotu gintuzten otsailaren 20an, ETakoak ginela edo hari laguntza ematen geniola leporatuta. Urriaren 16an beste zortzi, eta *Egunkaria*-ren inguruko bederatzi enpresa blokeatu edo itxi.

Ez da broma, bada. Egindako operazioa eta operatiboak handiak izan dira. Baliteke Estatuak diru loturak-edo bilatzea *Egunkaria*-ren eta ETaren artean. Benetan uste izatea diruz hain gaizki zebilen *Egunkaria*-k ETari dirua zuritu ahal izango ziola edo hark diruz lagundu ahal izango zuela *Egunkaria*. Nire ustea da, sortu aurretik ez

bazen, *Egunkaria* sortu orduko ohartu zirela horrelako diru harremanik ez dela sekula izan. Hori neronek ere ziurta dezaket *Egunkaria*-n izan dudana arduraren baitan. Baliteke, beraz, diru kontuak arakatu nahi izatea ETaren balizko diruen bila... baina operazioaren helburua ez zen hor agortzen. Helburu ideologiko eta politikoak zeuden atzean. Epaileak garbi dio: «difusión (con apoyo del eusquera o vasco como cobertura cultural para ello) del ideario terrorista y de los valores e intereses defendidos por dicha organización terrorista». Helburua, bada, *Egunkaria* bera ixtea zen, besteren artean *Egunkaria*-ren oinarriak ETaren «idearioarekin» bat etortzeagatik. Hau da, euskararen alde aritzea, Euskal Herria nazio gisa hartzea, euskaldunon bateratze eta aniztasunaren alde aritzea, gure herriaren normalizazio demokratiko, nazional eta politikoaren alde aritzea, duela hamalau urte Durangoko Azokan *Egunkaria* Sortzen-ek erabakitako Hamaika Oinarriei leial izatea, legez kanpokotzat jo zuen Espainiako Auzitegi Nazionaleko Del Olmo epaileak, eta horren kontura gu atxilotu eta *Egunkaria* itxi.

Hamaika oinarriak

Durangoko Azokaren testuinguruan, udaletxeko aretoan bildu ginen *Egunkaria* Sortzen osatuko genuenok. Nolakoa nahi genuen *Egunkaria*? Hantxe definitu genituen Hamaika Oinarriak.

Euskaltzalea, Nazionala, Zabala, Baterakoia, Independentea alderdi politikoetatik, Independentea erdal komunikabideetatik, ez-instituzionala, baina bai diruz lagundua, profesionala, militantea eta berria.

Oinarrietako bakoitzak bere esplikazioa zuen, eta halaxe idatzi genuen Euskal Herrian zabaltzeko prospektuetan. Handik urtebetera sortutako *Euskaldunon Egunkaria*-k bete-betean bete zituen oinarri horiek, eta, horren ondorioz, euskaldunon artean eta oro har euskal gizartearen irabazi zuen gainerako komunikabideen gaindi zeukan sinesgarritasuna, oreka eta zabaltasun prestigioa.

Bost egun eta gau luzez guardia zibilen eskuetan torturapean itaundua izan ondoren, gau osoa eta goiz osoa Auzitegi Nazionaleko ziegan hotzez eta lo egiteko aukerarik gabe pasatu ondoren, epaileari, bere galderak eta fiskalarenak entzun ondoren, zera asmatu nion esaten: «*Egunkaria* es un periódico pequeño, pero bueno y plural».

Gero irakurriko nuen epailearen autoetan euskararen alde egitea ETaren helburu estrategiko baten alde egitea dela eta «militante» hitza ETak erabiltzen duela bere kideentzat eta abar eta abar.

Nekez irudika genezakeen 1989ko abendu hartan horrelako egoerarik. Ilusioz beteta euskarazko egunkaria sortzen ari ginen. Urteetako aldarrikapena errealitate bihurtzera gindoazen. Ez Espainiako Estatuak, ez EAEko

Jaurlaritzak, ez beste inork ez zuen euskal kultur munduan hain beharrezko ikusten genuen egitasmo horren aldeko ezer egiten. Beti zeuden beste lehentasun batzuk. Ezina zen. Ez omen zegoen irakurlerik. Ezta kazetaririk ere. Enpresa indartsua behar zen horretarako: publikoa behar zuen... Dena kontra jarri zitzaigun. Beste proiektu bat iragarri zuen Joseba Arregi Kultura sailburuak. Ez argitaratzeko. Egunkaria Sortzen-ena ekonomikoki trabatu eta 'hiltzen' uzteko baizik. Hori zen haren estrategia: *Egunkaria*-k ezin iraungo zuen *bere* diru laguntzarik gabe eta proiektu publiko hipotetiko batez *politikoki* markatuta.

Baina aurrera egin genuen. Herritarrok, izen-abizenez, dirua jarri eta akziodun bihurtu ziren. Langileok, gutxi kobratuta, aurrera egin genuen. Irakurleak 32-40 orriko egunkari batekin konformatu behar izan zuen. Baina garbi geneukan eusteko modukoa behar zuela *Egunkaria*-k: eusteko modukoa ekonomikoki, eta eusteko modukoa informatiboki. Eta lortu genuen. Ahalegin eta sakrifizio askoren artean, baina betiere ilusio handiz eta duintasun osoz. Txalupa ur handitan zebilen... baina ur gainean zirauen.

Guardia zibilek ezin zuten ulertu. Jendeak dirua jarri, akzioak erosi irabazirik izango ez duen enpresa batean? Etekinik ez ateratzekotan? Ezina. «Dirua ETAk jarri du». Edota jende horrek jarri badu, milaka batzuek ETaren aginduz jarri dute. Langileok urte luzez oso gutxi kobratuz aritu garela? «Militanteek»... eta esan dugu horrek zer esan nahi duen Guardia Zibilarentzat... eta epailearentzat.

Gure herrian badakigu zer den ikastola bat aurrera ateratzea, euskaltegi bati eustea edo *Egunkaria* aurrera ateratzea. Baina gure herritik kanpo ezin dira ulertu elkartasun eta eskuzabaltasun ekimen horiek. Nahikoa da hitzak pittin bat aldrebestea, eta ETari duela hamar- hamabi bat urte atzemandako paper batzuk erabiltzea euskalgintza oro, Eusko Legelbitzarra eta Eusko Jaurlaritzaren Estatutu Berriaren proposamena ere ETaren estrategiaren aldekotzat edo lagungarritzat jotzeko.

Irtenbide zaileko ataka batean jarri gaituzte euskaldunak. Nik ez dakit Espainiak eta Frantziak euskaldunon eskubideak bermatzeko —tartean hizkuntz eskubideak— ahalegina egin izan balute zer iritzi, joera eta jarrera izango litzatekeen euskaldunon artean. Baina bistan da euskaldunoi ez digula balio «Euskara maite dut» diskurtso hutsak, hizkuntza horren alde gero ezer egiten ez bada. Erreparazio historikorik eskaintzen ez bazaio. Diskriminazio positiborik eskaintzen ez bazaio... Argi ikusi dugu «maite» horren azpian zer dagoen: hizkuntza hila ere berdin-berdin jarrai dezakete maitatzen. Ez dugu ikusi «maitasun» seinalerik. Oparirik. Dena aurka. Komunikabideak, sindikatuak, epaileak, legeak... Hitzez maite dutela esan, eta bitartean jipoitu. Etxean senarrak andrea bezala. Gauza bera euskal herritarren egitasmo politikoekin.

Abenduak 6, 'Egunkaria'-ren konstituzio eguna

Hogeita bost urteko Konstituzio espainiarraren ospakizunek argi eta garbi derakusate: aurreko 25 urteetan bezala, Espainia prest dago Legearen Indarra eta Indarraren Legea bere «lurraldea» eta «subiranotasuna» gordezteko. Eta Espainia bezala, Frantzia ere berdin. Euskaldunok berriz bidegurutzean. Zatiketaren eta aurrera ezinaren gurutzebidean. Hogeita bost urte geroago, trantsizio berri baten saioan. Ez da gutxi.

Euskaldunon Egunkaria-k abenduaren 6an beteko zituen 13 urte. Geronek ere ezin sinetsi genuen. Osorik atera zen lehendabiziko zenbakia. Lortu genuen! Aurretik lau zenbaki zero baino ez genuen egiterik izan. Eta lauretan kale! Ezin izan genituen bukatu... Lehenengo alea osorik atera zen, ordea, eta hortik aurrera ez genuen hutsik egin.

Ume jaio berri gehienak bezala, ahula, kaskarra eta itsusia izango zen, baina guri munduko ederrena iruditzen! Ez genuen lo handirik egin eta bigarrena, hirugarrena... eta etenik gabeko katea osatu beharra geneukala ohartu ginen. Erritmo bizia eta zoroa zeraman gurpilak.

Finantza kontuetan, larri. Erredakzioan genbiltzanok, estu. Iritsi ezinean beti. Lagun gutxiarekin gauza gehiegi egin beharra. Baina horixe zen apustua. Bagenekin gure aukera bakarra giza faktorean zegoela. Giza kapitala zen gure ondarea. Horren gainean osatu behar genuen *Egunkaria*. Eta alde horretatik hutsik ez: giza kapitala paregabea egokitu zen *Egunkaria*-n. Gizon-emakume gazteak denak. Gogoz beteak. Gure onenak bertan uzteko prest ginenak. Egin ahala ikasteari begiak erabat irekita. Goizero bezperako lana goitik behera larrutu eta egunari ekiteko indarrak osatzeko gai ginen.

Muturreko asko jaso eta emanak gara hamahiru urte hauetan. Dudarik ez. Haserrearek ere handiak sortzen dira horrelako giza taldeetan. Batzuk gaitzen dira... baina beste batzuk ez. Eta halarik ere, bertan aritu garen guztiok harro gaude, denok hartu baitugu parte *Egunkaria*-n.

Sortzea zaila izan arren, ez baitzen *Egunkaria* egitea zailena. Zailena irautea zen. Nola iraun diru laguntzarik gabe, publizitate gutxi eta salmenta txikiak izanda? Ekuazio zaila benetan. Ekonomia aditu guztiek zioten ez zela bideragarria. Aukera bakarra publikoa izatea zela. Ez dira sekula fio izan herritarren autoeraketaz eta herriaren auzolan gaitasunaz. Herri ekimena sustatu ordez, deuseztatzea izan zen orduko Eusko Jaurlaritzako arduradunen kezka. Eta herri gogo horretan, herritarren ardura horretan egon zen *Egunkaria*-ren iraupenaren giltza. *Egunkaria*-ren Festa, Urtebetetze Festa, Tonbola... makina bat kontu antolatu behar izan da irautea ziurtatzeko. Eta herrita-

rrak beti erantzun izan du. Erosleak eta akziodunak izan dira oinarria. Iragarleak apurka-apurka osatu genituen. Txikienetatik hasi eta handienetara. Eusko Jaurlaritzaren laguntzak laugarren urtean iritsiko ziren. Ondo kostata. Eta hutsa. Egunkari publikoa egiten urtean 900 milioi pezeta gastatzeko proiektua zeukanak 70 milioi pezetako laguntza eskaini zion *Egunkaria*-ri. Gutxi zen, baina larre motzean hazitakoak ginen. Aurrera ekin genion. Egoitza aldatu, azpiegituren berrikuntza aurreikusi, produktua txukundu eta langileon baldintzak pittin bat hobetu. Geure burua beti azkena. Horra hor aurrerakadaren sekreturik handiena: *Egunkaria* gure behar pertsonalen aurretik jar-tzea.

Irauten ez ezik, sendotzen ere ari zen *Egunkaria*. Taldeak urte batzuetako eskarmentua zuen. Hasierako ilu-sioari esperientzia gehitu zitzaion. Gehixeago saltzen genuen, publizitate fakturazioan ere gora ari ginen, eta Eusko Jaurlaritzan ere gertatu ziren aldaketak.

Horretan ginela, 1998ko uztailaren 15ean Egin itxi zuen Garzonek. Garai hartan, *Egunkaria*, *Egin* eta *Deia* ziren egunkari abertzale bakarrak. *Egin*-ek jaso zuen lehen kolpea, gogora dezagun, HBren Mahai Nazionala kartzelan zela eta Lizarra-Garazi eta ETaren su-etenaren bezperan. Ezker Abertzalea buruzagitzarik gabe eta komunikazio ahalmenik gabe utzi nahi zuen Estatuak. Eta utzi zuen. Egitea baldin bazeukan, zergatik ez zuen egingo? Zerk era-gotzi behar zion bere asmoa betetzea? Manifestazio handia egin zen orduan ere Egin ixtearen aurka... baina hurrengo egunean bakoitza bere lanean; «utz dezagun justizia bere bidea egiten...». Udazken horretan eta hurren-go urteetan jauzi handia egin zuen *Egunkaria*-k aurrera. Produktuan alde batetik, taldearen ahalegin handi bati esker, eta merkatuan bestetik, erosle eta irakurle kopurua handituz. Ordurako ez ginen EUSKARAZKO egunkaria, baizik eta EGUNKARIA. Beste inoren inbidiarik gabea. Gure irakurlea asebetetzeko modukoa. *Egunkaria* zen sus-tantiboa, euskarazkoa izenlaguna.

Gure txikian, handitzen eta sendotzen hasiak ginen. Erronka berriak genituen aurrean euskalgintzan nahiz hedabidegintzan, *Egunkaria*-ren betiko bi esparru naturaletan: euskararen normalizazioan eta euskaldunon komu-nikazioan. Eta *Euskaldunon Egunkaria* ez zen egunkari bat bakarrik. Asmo bat baizik. Gogoa... Euskal Gogoa: euskaldunok komunikazio sare egituratua osatzeko asmo eta gogoa, euskararen normalizazioan eta euskaldunon herri normalizazioan ere eragiteko. Egunkari on bat geneukan esku artean... baina gure erronka ezin zen horre-tan geratu. Askok eta askok aukera zezaketen planto egitea: produktu txukuna egin, txukun saldu, txukun kobra-tu... Makina bat egongo da gutxiago eskaintzen diona gure herriari!

Ez zen hori, ordea, gure asmoa. Batetik, Martin Ugalde kultur parkea geneukan esku artean. Buru-belarri sar-tuta geunden egitismo eder horren eraikuntzan. Maileguak, bermeak... lehendik nahikoa ez, eta ur handiagoeta-

ra bultzatu genuen ontzia. *Egunkaria*-k, batetik, egoitza duina behar zuen, eta euskal kulturak, oro har, oinarriko azpiegitura moderno eta eskuragarriak.

Bestetik, *Euskaldunon Egunkaria*-ren hazkunde eutsigarri baina mantsoa kontuan hartuta, onuragarria iruditu zitzaigun tokian tokiko euskara elkarte eta aldizkariekin batera, elkarlanean, egitasmo berri bati ekitea.

Urte gehiegi generamatzan batzuek zein besteok elkarlana predikatzen eta, geure ezinean, elkarlanean ezer egin gabe. Tokian tokiko herri egunkariak abian jartzen hastea zen bidea. Bide bikoitza, gainera. Batetik, horren hedabideak, *Egunkaria*-rekin batera, eragin biderkatzailea eragingo luke publizitatean eta irakurle-eroslerian oro har. Bestetik, egunkariaren egituraren gainean multimedia egitasmoa saiatzeko aukera genekusan. Horixe zen *Tolosaldean Egunero* proiektuaren helburua. Eta hori ere abian jarri genuen.

Horretan ari ginen Espainiako Estatuak hori guztia suntsitzea erabaki zuenean. Helburua ez zen susmopeko pertsonaren bat edo beste ikertzea: helburua martxan zegoena deuseztatzea zen. Bestela izan balitz, beste modu batean jokatu zuen epaileak. Deklaratzera deituko gintuen, eta han joango ginen. Kontu guztiak aterako genituen mahai gainean. Izan ditugun arazoak eta arazo horiek konpontzeko egin genituenak. Denak argiak eta garbiak. Ez zen hori, ordea, bilatzen zuena. Egin zidan galdera bakoitzaren azpian tesi bat zegoen: *Egunkaria* ETaren zerbitzura eta aginduetara zegoen, eta ni haien morroi nintzen. Ez nion erantzun. Nola erantzun?

Irakurle askok zalantzak izan ditzake. Eta normala da. Kultura sailburuak ere zera esan zuen: «Legeari eta Justiziari egoera argitzen utzi beharko diogu». Nik, ordea, inork baino hobeto dakit ez naizela sekula ETA erakundekoa izan eta *Egunkaria*-ren jarduera ez dela sekula ez haren zerbitzura eta ez haren esanetara izan. Gauzak diren bezala.

Baina zer balio du nire hitzak Estatu aparatua oso horren aurrean? Zer balio du helburua ez denean Justizia egitea, baizik eta horren itxurapean, Justiziaren urratsak beteko balira bezala, dena legepean, euskaldunoi hainbat urtez eraikitzea kostatuko komunikabidea suntsitzea eta, bide batez, euskal herritarron artean «izua» zabaltzea, bide beregainetan abia ez gaitezen.

Esandakoa, lehendabiziko helburua *Egunkaria* bera eta haren egitasmoak bertan behera uztea izan zen; tartean, gerora ikusi den bezala, *Egunero* eta Martin Ugalde kultur parkea. *Egunkaria*-ren antolaketan beharrezko ziren bederatzi enpresa itxi-blokeatu, hau da, hil, eta inguruko beste asko —*Jakin*, *Argia*, *Elkar*, *Leitzaran*, *Buruntzape* eta *Ikastolen Elkartea*— oso toki txarrean jarri dituzte: mediatikoki jipoituta, eta juridikoki zalantzapean.

Operazioa, bada, ez da izan susmopean zegoen zerbait frogatzeko. Horretarako beste aukera eta bide batzuk baitaude. Operazioa bonbardaketa baten modukoa izan da: otsailaren 20koa gogorrena, urriaren 16koa ia aurrekoaren parekoa, eta abendua 1 eta 2ko miaketak. Atxiloketak gauez, guardia zibil armatuak kopuru handi batean, torturapean... eta mediatikoki zabaldua... poliziak berak hartutako irudiekin.

Honek guztiak erakusten digu beste helburu bat ere bazuela operazioak, zera, euskaldunon artean, eta bereziki *Egunkaria*-k ordezkia zitzakeen euskaldunen artean, izua zabaltzea. Hau da, operazioa izugilea zen.

Eta, seguruenik, lortu zuten euskalgintzako eragile asko, arlo sindikaleko eragile zenbait, alderdi politiko batzuk eta Eusko Jaurilaritza bera ere izu horrek jota uztea. Politikoki jota esan nahi dut. Hau da, beregaintasunerako edo atxikimendu libreko edozein egitasmoren kudeatzaileari Espainiako Estatuak garbi erakutsi dio zertarako dagoen prest. Indarra daukana erabiltzeko prest dagoela esan dio Atutxari, Ibarretxeri eta euskal gizarteari, oro har.

Eta ez du balio «utz diezaiogun Justiziari bere bidea egiten» esateak. Nekez egingo du Estatuak bere buruaren aurka. Horretan euskaldunok gara espezialista. Egun batean sekulako manifestazioa antolatu... eta hurrengoan bakoitza berean.

Gogoeta bat proposatuko diot irakurleari: zergatik gertatzen zaigu hori? Esango dizuet nire ustea: gure herrian agintzen duen komunikazio sare nagusia euskal herritarron artean nagusi diren iritzi eta interesen aurka ari delako etengabe.

Haiek inposatzen dizkigute agenda politikoa, politikoki zuzena dena eta etikoki bete behar dena.

Abertzale esparrua ez da gai izan komunikabide sare aski, beregain eta nahikoa osatzen. Nahiz eta botere politikoan aritu hogeitaz urtetik gora.

Lizarra-Garaziren garaian garbi ikusi zen arren, nekez aterako da aurrera egitasmo berezkorik komunikazio sare txukun bat gabe.

Jakina, ikusitakoak ikusita, *Egin*, *Egin Irratia*, *Ardi Beltza*, *Egunkaria*... sarea osatzea ez da nahikoa. Adierazpen Askatasunak, euskaldunon hizkuntza eskubideak, euskaldunon herri eskubideak, euskal herritarron eskubide zibil eta demokratikoak, giza eskubide guztiekin batera, noski, gaur egun Espainiako Estatuak eskain-

tzen ez duen babesa behar dute. XIX. eta XX. mendeak ikusita, nekez eskainiko digu Espainiak babes hori euskaldunoi.

Euskalgintzak eskertzen duen babesa, euskal herritarrek eskatzen duten babesa... guregain garenean baino ez dugu lortuko. Eta horretarako ez da nahikoa «eguneroko lanari atxikitzea». Horretaz gain, lehendabizi, elkar hartu beharra daukagu. Kultur, kirol, ekonomia, gizarte nahiz politika arloko eragileek urrats baterakoiak egitera bultza. Batera eta aurrera. Aurrera baina batera.

Egungo egoera gainditzeko egitasmoak martxan jarri. Egia da berrogei milioi espainiarren esku dagoela gure subiranotasuna... baina indarrez eutsiko al digute orain artean bezala?

Egunkaria-ren historia arrakasta handi baten historia da. Urratsez urrats ibilitako bide luze eta zail baten historia. Ibitako urrats bakoitza ireki behar izan dena erdarazko merkatu erabatekoan. Baliabide urri batzuekin etekin handiak metatu dituen. Ekonomikoki defizitarioa izan arren, kulturalki bere dibidendoak banatu dituena.

Garai bat markatu du *Egunkaria*-k. Egiteko modu bat. Ausarta, lasaia, etengabea, iraunkorra eta menpekotasunik gabea. Seguru nago estilo horrek arrastoa utziko duela hurrengo urteetako euskal kazetaritzan.

Ziur naiz, halaber, *Egunkaria*-ren itxiera tragiko eta bortxazkoak ere arrasto handia utziko duela euskal gizartearen, eta euskaldunok jakingo dugula izuaren blokeoa gainditzen eta *Egunkaria*-k markatutako norabidean urratsak egiten.

Euskararen normalizazioak aurrera egingo badu eta euskaldunok herri gisa iraungo badugu, ezinbestekoa dugu geurea izango den komunikazio sare euskalduna. Beste sare guztiak ere eskura izango ditugu egungo teknologien. Hizkuntzak ere bi baino gehiago gainditzen ditugu euskaldun gehienok. Baina ezin bizirik dabiltzanak euskarazko komunikabideak dira. Gutxi garelako, merkatu txikia daukagu. Zatituta gaudelako, asko kostatzen zaigu egitasmo baterakoiak antolatzen. Hil edo biziko egoerak pairatzen ditugulako, ez gara beti nahi bezain zabal eta eskuzabal.

Urte gogorra izan da 2003a, eta datorrena ere ez da samurragoa gertatuko. Aldaketa urteak ditugu hauek. Bakoitza bere lekua hartzen ari da sokatiran. Espero dugu euskal komunikazio esparruan dabiltzanek asmatuko dutela aurrera egiten eta izan daitezkeen egoera berri itxaropentsuak babesten. ■

